

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ»

Επιβλέπουσα: Μαρία Κακαβούλια
Επιμέλεια εργασίας: Αγγελική Πελέκη
Υπότροφος Ιδρύματος Κρατικών Υποτροφιών

Αθήνα, 2006

NET
PEN

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝ/ΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΜΕΣΩΝ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΑΡΙΘ. ΠΡΩΤΟΚ. 242
ΕΛΗΦΘΗ ΤΗΝ ... 5.12.06

Ευχαριστίες

Η διεκπεραίωση αυτού του πονήματος ήταν ένα έργο που διήρκεσε αρκετούς μήνες. Κατά τη διάρκεια αυτών των μηνών, η υποστήριξη που είχα ήταν σημαντική και συγκινητική. Ως εκ τούτου κρίνω απαραίτητο να ευχαριστήσω όσους στάθηκαν δίπλα μου.

Θα ήθελα να ξεκινήσω από τους καθηγητές μου που μου έδωσαν αυτήν την ευκαιρία και κυρίως την κυρία Κακαβούλια που με συμβούλευσε και με καθοδήγησε καθ' όλη τη διάρκεια της εργασίας. Επίσης ευχαριστώ το Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών για την οικονομική ενίσχυση που μου παρείχε καθ' όλη τη διάρκεια των μεταπτυχιακών σπουδών μου. Ευχαριστώ και την Ελληνική Τηλεόραση που ευγενικά παραχώρησε τα δικαιώματα χρήσης του ντοκιμαντέρ, «2^η πατρίδα...ήρθαμε εδώ», για τη διεκπεραίωση της εργασίας μου.

Ευχαριστώ ιδιαιτέρως την οικογένειά μου για την ηθική συμπαράσταση και την ενθάρρυνση που μου παρείχε, και κυρίως την αδερφή μου Μίνα, η οποία επιδεικνύοντας πρωτοφανή υπομονή, διάβασε τα γραπτά μου ενώ συχνά παρείχε πολύτιμη βοήθεια ως προς την επιμέλειά τους. Επιπλέον, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους συμφοιτητές και τις συμφοιτήτριές μου για την άριστη συνεργασία που είχαμε και κυρίως τη φίλη μου Ναταλία για την ηθική και έμπρακτη συμπαράστασή της, το Δημήτρη – που πλέον τον θεωρώ και συμφοιτητή μου – για την αμέριστη προσοχή του σε όλους τους προβληματισμούς μου και τη βοήθειά του στην επιμέλεια του κειμένου, καθώς και τη Ζωή με την οποία είχα τη χαρά να συμπορευτώ ν' ανταλλάξω απόψεις, βιβλιογραφικές αναφορές και ενίοτε παντός τύπου έγνοιες και απορίες. Τέλος, φυσικά ευχαριστώ όλους τους φίλους και τις φίλες που μου στάθηκαν, με άκουσαν, διασκέδασαν τις ανησυχίες μου και με ανέχτηκαν, όλον αυτόν τον καιρό, Βάσω, Βίκυ, Γεωργία, Τίνα, Κώστα και Νίκο.

Εκφράζω, λοιπόν, τις θερμές ευχαριστίες μου σε όλους αυτούς, δίχως τη βοήθεια των οποίων, η εργασία αυτή δε θα ήταν η ίδια.

Η κατασκευή της εθνοτικής ταυτότητας μέσα από τις αφηγήσεις των
μεταναστών: Η περίπτωση του ντοκιμαντέρ «2^η πατρίδα... ήρθαμε εδώ».

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	4
2. ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΕΘΝΟΤΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ.....	6
2.1. ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΕΘΝΟΤΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ. Η ΣΧΕΣΗ ΤΩΝ ΔΥΟ ΕΝΝΟΙΩΝ.....	6
2.2. Η ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΕΘΝΟΤΙΚΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ ΠΟΥ ΠΡΟΚΥΠΤΟΥΝ ΑΠΟ ΑΥΤΗΝ.....	11
2.3. ΜΗΤΡΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΔΙΓΛΩΣΣΙΑ.....	15
2.4. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΤΟΥΣ ΣΤΗΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΤΗΣ ΕΘΝΟΤΙΚΗΣ ΤΟΥΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ.....	17
3. ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ ΤΟΥ ΝΤΟΚΙΜΑΝΤΕΡ. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ «2^η ΠΑΤΡΙΔΑ ... ΗΡΘΑΜΕ ΕΔΩ».....	20
3.1. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΔΟΜΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΠΡΟΒΟΛΗΣ ΤΟΥ ΝΤΟΚΙΜΑΝΤΕΡ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΔΟΜΗΣ ΤΟΥ «2 ^η ΠΑΤΡΙΔΑ... ΗΡΘΑΜΕ ΕΔΩ».....	20
3.2. ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΩΝ ΤΟΥ ΝΤΟΚΙΜΑΝΤΕΡ ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΤΟΥΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΩΝ.....	24
3.3. ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΥΠΩΝ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ.....	26
4. ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΤΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΦΗΓΗΣΕΩΝ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ.....	28
4.1. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.....	28
4.2. ΑΝΑΛΥΣΗ ΛΟΓΟΥ ΑΝΑ ΕΘΝΟΤΙΚΕΣ ΟΜΑΔΕΣ.....	36
4.2.1. ΣΟΥΔΑΝ. ΧΑΦΙΖ ΑΚΟΥΡ.....	36
4.2.2. ΓΟΥΑΤΕΜΑΛΑ. ΜΑΡΙΑ ΜΕΝΤΕΖ.....	44
4.2.3. ΡΩΣΙΑ. ΝΑΔΙΝΑ ΠΑΠΠΑ.....	51
4.2.4. ΑΛΒΑΝΙΑ. ΠΑΤΕΡΑΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΠΑΠΠΑ ΚΑΙ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΠΑΣ.....	54
4.2.5. ΠΟΛΩΝΙΑ. ΝΤΑΡΕΚ ΖΟΥΧΝΙΑΚ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΖΑΠΟΡΑ (ΠΑΤΕΡΑΣ, ΜΗΤΕΡΑ, ΚΑΙ ΥΙΟΣ).....	61
4.2.6. ΟΥΚΡΑΝΙΑ. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΣΑΒΙΤΣ (ΠΑΤΕΡΑΣ, ΜΗΤΕΡΑ ΚΑΙ ΚΟΡΗ).....	72
4.3. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	77
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	79
ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	79
ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΩΝ.....	80
ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	81
ΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ.....	82
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	83
ΚΑΝΟΝΕΣ ΑΠΟΜΑΓΝΗΤΟΦΩΝΗΣΗΣ.....	83
ΑΠΟΜΑΓΝΗΤΟΦΩΝΗΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΤΟΥ ΝΤΟΚΙΜΑΝΤΕΡ «2 ^η ΠΑΤΡΙΔΑ... ΗΡΘΑΜΕ ΕΔΩ».....	84
ΠΙΝΑΚΑΣ ΚΑΤΑΜΕΤΡΗΣΗΣ ΛΑΘΩΝ ΑΝΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ.....	97

1.Εισαγωγή

Μέσα στο πλαίσιο του σύγχρονου πολιτισμού και της κουλτούρας της παγκοσμιοποίησης, τα κριτήρια για τον προσδιορισμό της ταυτότητας του ατόμου έχουν διαφοροποιηθεί. Στη συνείδηση του σύγχρονου ανθρώπου η ταυτότητά του, συνδέεται, ίσως περισσότερο παρά ποτέ, με τις καταβολές του και με το έθνος στο οποίο πιστεύει ότι ανήκει. Η εθνική ταυτότητα, συχνά αποκτά πολύ μεγαλύτερη σημασία και από την προσωπική ταυτότητα.

Τα κριτήρια προσδιορισμού της εθνικής ταυτότητας κάποιου ποικίλουν ανά περίπτωση. Υπάρχει όμως ένα κοινό στοιχείο που συνδέει μεταξύ τους αυτά τα κριτήρια: Η ισχυρή πίστη του ατόμου στη φυσικότητα, τη διαχρονία και την αντικειμενικότητα αυτών των κριτηρίων – θεμελίων της ταυτότητάς του. Η κατηγορία των μεταναστών, αποτελεί μία ιδιαίτερη περίπτωση, ανθρώπων που έχουν αποκοπεί από την πατρίδα τους. Η κατασκευή της εθνικής τους ταυτότητας, καθίσταται σίγουρα, μία περίπλοκη διαδικασία, όχι μόνον γιατί έχουν απομακρυνθεί από τη χώρα τους αλλά επίσης, γιατί δέχονται ροές επιρροές από τη χώρα μετανάστευσης. Κατά συνέπεια, τα στοιχεία συγκρότησης της ταυτότητάς τους είναι ετερόκλητα, όμως ένας άλλος παράγοντας που περιπλέκει την κατάσταση, είναι το γεγονός ότι η απόφαση το μετανάστη να κλίνει προς κάποια εθνική ομάδα, φαίνεται να επηρεάζει κάθε πτυχή της ζωής του.

Το να αποκαλυφθούν τα κριτήρια με βάση τα οποία οι μετανάστες κλίνουν προς την υιοθέτηση της όποιας εθνικής ταυτότητας εμπλέκει πολλές παραμέτρους και θα ήταν ίσως υπερβολικά φιλόδοξο για μία εργασία αυτής της έκτασης. Χρησιμοποιώντας ως εργαλείο το λόγο κάποιων σύγχρονων μεταναστών που έχουν βρει στέγη στη χώρα μας, αναζητούμε τον τρόπο με τον οποίο κατασκευάζουν την εθνική τους ταυτότητα και τα στοιχεία τα οποία την απαρτίζουν. Η εθνική ταυτότητα ατόμων που κατάγονται από την ίδια χώρα και έχουν μεταναστεύσει στην ίδια χώρα είναι άραγε κοινή ή διαφοροποιείται; Τα στοιχεία από τα οποία στήνεται η εθνική ταυτότητα

κάποιου αποτελούν αντικειμενικές «φυσικές» αλήθειες κοινές για όλους, ή διαμορφώνονται ανάλογα με την ιδιοσυγκρασία του ατόμου;

Το πρώτο βήμα προσέγγισης αυτού του θέματος, θα γίνει μέσα από την επεξήγηση των δύο βασικών εννοιών, της εθνοτικής ταυτότητας και της γλώσσας. Ο ρόλος της γλώσσας στη διαμόρφωση της ταυτότητας, είναι ένα ζήτημα καθοριστικής σημασίας. Πρόκειται για μία σχέση εξουσίας, η οποία δημιουργεί ανισότητες μεταξύ εθνοτικών αλλά και κοινωνικών ομάδων και η οποία θέτει κάποιες γλώσσες στο περιθώριο, ενώ προωθεί κάποιες άλλες, αφήνοντας συχνά τους ομιλητές των «κατώτερων» γλωσσών, χωρίς την πολυτέλεια κατασκευής της δικής τους ταυτότητας, αφού τους αποστερεί ένα βασικό εργαλείο, τη γλώσσα τους. Οι έννοιες της διγλωσσίας και της μητρικής γλώσσας είναι απαραίτητο ν' αναλυθούν, εφόσον θα μας απασχολήσει το θέμα των μεταναστών, της γλωσσικής επιλογής τους και της εθνοτικής τους ταυτότητας. Στο επόμενο κομμάτι της εργασίας, θα γίνει λόγος για το ντοκιμαντέρ ως είδος ταινίας, ενώ στη συνέχεια θα εξεταστεί ως προς αυτά τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, το ντοκιμαντέρ «2^η πατρίδα...ήρθαμε εδώ» που αποτελεί και το υλικό της μελέτης περίπτωσης. Θα θιχτούν κάποια δομικά θέματα έτσι ώστε να εξηγηθεί ο τρόπος ανάπτυξης του υλικού και στη συνέχεια θα αναλυθούν ένας προς έναν οι χαρακτήρες του ντοκιμαντέρ. Οι τρόποι λήψης συνεντεύξεων, αποτελούν κρίσιμο στοιχείο σε μία έρευνα και γι' αυτό θα σχολιαστεί η μέθοδος που έχει υιοθετηθεί από τον σκηνοθέτη, πριν αναπτυχθεί η μεθοδολογία ανάλυσης του λόγου των μεταναστών. Τέλος, ακολουθεί το κυρίως μέρος, όπου θα διεξαχθεί η ανάλυση των στοιχείων και ο σχολιασμός των αποτελεσμάτων που προκύπτουν. Ακολουθούν τα συμπεράσματα ενώ επίσης παρατίθεται ένα παράρτημα που συμπεριλαμβάνει, τα λόγια των χαρακτήρων, απομαγνητοφωνημένα, ακολουθώντας τη δομή του ντοκιμαντέρ καθώς και κάποιους πίνακες ανάλυσης του λόγου των χαρακτήρων, με διαχωρισμό των λαθών που κάνει ο καθένας στο λόγο του και καταμέτρηση αυτών.

2. Γλώσσα και εθνοτική ταυτότητα

2.1. Γλώσσα και εθνοτική ταυτότητα. Η σχέση των δύο εννοιών.

Η ταυτότητα είναι μία από τις βασικές έννοιες που απασχολεί όχι μόνο την επιστήμη της κοινωνιολογίας και της ψυχολογίας αλλά έχει επεκτείνει τον προβληματισμό της και στους τομείς της γλωσσολογίας και κοινωνιογλωσσολογίας. Το ανθρώπινο υποκείμενο, από τα πρώτα κιόλας στάδια της κοινωνικοποίησής του εντάσσεται σε μία μικρή ομάδα - συνήθως την οικογενειακή- και διαμορφώνει την αρχική του ταυτότητα. Σε ατομικό επίπεδο αυτή η διαδικασία κοινωνικοποίησης λαμβάνει χώρα σε 2 επίπεδα:

- Στο επίπεδο της προσωποποίησης, όπου ο άνθρωπος εντασσόμενος στις πρώτες ομάδες νιώθει την ανάγκη για να ανήκει κάπου, να γίνει ένα πρόσωπο ανάμεσα στα άλλα και παρόμοιο με αυτά, δηλαδή, ένα «εγώ» ανάμεσα σε πολλούς εαυτούς.
- Στο επίπεδο της εξατομίκευσης, όπου ο άνθρωπος αποζητά τη διαφοροποίησή του και επιδιώκει την απόδειξη της διαφορετικότητάς του από τους άλλους (Blanchet Alain - Trognon Alain, 2002:25).

Είναι σαφές ότι στο πρώτο επίπεδο το άτομο υιοθετεί τη γλώσσα του στενού οικογενειακού κύκλου-μητρική γλώσσα-και αργότερα του ευρύτερου κύκλου τον οποίο και συναναστρέφεται, όχι μόνο ως επικοινωνιακό εργαλείο αλλά και ως απόρροια της ανάγκης του να ενταχθεί σε μία ομάδα και να διαμορφώσει κοινά στοιχεία με τα υπόλοιπα μέλη της. Αντίστοιχα στο δεύτερο επίπεδο κοινωνικοποίησης, όπου το άτομο επιδιώκει τη διαφοροποίησή του, μπορεί ακόμα και με τη χρήση συγκεκριμένης διαλέκτου να «ξεχωρίσει» ή να δείξει την υπο-ομάδα ένταξής του.

Ποια, όμως, είναι η σχέση της γλώσσας με την ταυτότητα και ακόμα πιο συγκεκριμένα με την εθνοτική ταυτότητα του ατόμου; Σύμφωνα με τον De Vos (De Vos 1995 στο Κωστούλα-Μακράκη, 2001:94) «η εθνοτική ταυτότητα μιας ομάδας αποτελείται από την υποκειμενική, συμβολική ή εμβληματική χρήση οποιασδήποτε πλευράς ενός πολιτισμικού συστήματος ή από μια πιο υποκειμενικά αντιλαμβανόμενη ξεχωριστή καταγωγή και συνέχεια, έτσι ώστε

να διαφοροποιείται από τις άλλες ομάδες». Μία από τις πιο σημαντικές και εμφανείς πλευρές του πολιτισμικού συστήματος ή της καταγωγής είναι η γλώσσα. Το άτομο έχει τη δυνατότητα έστω και ασυνείδητα να χρησιμοποιεί τη γλώσσα του ως σύμβολο και έμβλημα της καταγωγής του, ως το βασικότερο στοιχείο που αποδεικνύει από πού προέρχεται. Πολλές φορές μάλιστα συμβαίνει και το αντίστροφο, δηλαδή να χαρακτηρίζουμε τη γλώσσα ενός λαού με βάση τις ιδιαιτερότητες τις οποίες έχουμε συνδέσει με αυτόν π.χ. όταν χαρακτηρίζουμε τα γερμανικά ως άγρια και βάρβαρη γλώσσα, δεν είναι καθαρά και μόνο το ηχητικό κομμάτι της γλώσσας που μας κάνει να το λέμε αυτό, αλλά σαφώς και η σύνδεση των Γερμανών με το Ναζισμό και το Β' Παγκόσμιο πόλεμο.

Οι παραπάνω περιπτώσεις αντιμετώπισης της γλώσσας μπορούν να διαχωριστούν σύμφωνα με τη θεωρία των Rotheram & Phinney (Rotheram & Phinney, 1987 στο Κωστούλα-Μακράκη, 2001:111) σε εθνοτικό αυτό-προσδιορισμό, εθνοτικές στάσεις και συμπεριφορές. Εθνοτικός αυτό-προσδιορισμός μέσω της γλώσσας επιτυγχάνεται όταν το άτομο με τη χρήση της γλώσσας του νοιώθει ότι ανήκει σε μία ομάδα, ένα έθνος. Οι στάσεις έχουν να κάνουν με τα αισθήματα που τρέφει κανείς για τη γλώσσα της ομάδας του αλλά και εκείνες των άλλων ομάδων και τέλος οι συμπεριφορές σχετίζονται με τα πρότυπα συμπεριφοράς της κάθε ομάδας. Οι στάσεις αυτές επηρεάζονται από τρία κυρίως στοιχεία, το γνωστικό, που περιλαμβάνει τις σκέψεις και τις πεποιθήσεις για τον κόσμο, το συναισθηματικό που περιλαμβάνει τα συναισθήματα απέναντι σ' ένα αντικείμενο ή μία κατάσταση και τέλος το στοιχείο που αφορά την πρόθεση για τη συμπεριφορά και έχει να κάνει με την πρόθεση για δράση.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν αυτές οι στάσεις, εάν λάβει κανείς υπόψη του το στοιχείο της θεωρίας των ομάδων, όπου λέγεται ότι οι στάσεις του ατόμου, τείνουν σαφώς υπέρ της ομάδας ένταξής του (εσω-ομάδα) και σε βάρος των ομάδων μη ένταξης (εξω-ομάδα). Πειράματα πάνω στην υπόθεση αυτή έχουν αποδείξει ότι τα ίδια χαρακτηριστικά, όταν αποδίδονται στο άτομο και στην ομάδα ένταξής του, τα κατατάσσει ως θετικά, ενώ αντιθέτως

όταν χαρακτηρίζουν ομάδες μη ένταξης, κρίνονται ως αρνητικά. Κατά συνέπεια, η ανάπτυξη στερεοτύπων, πολλές φορές και ως προς τη γλώσσα άλλων ομάδων, είναι κάτι το αναμενόμενο (Blanchet Alain- Trognon Alain, 2002:35).

Το θέμα της εθνοτικής ταυτότητας, παίρνει διαφορετικές διαστάσεις στην περίπτωση της ενασχόλησης με την ομάδα των μεταναστών ειδικά όταν πρόκειται για μετανάστες δεύτερης γενιάς. Πολύ συχνά σε τέτοιες συνθήκες το άτομο δυσκολεύεται να ταυτιστεί με κάποια εθνοτική ομάδα – είτε εκείνη της καταγωγής, είτε εκείνη του τόπου διαμονής- και νιώθει ότι δεν ανήκει ουσιαστικά σε καμία από τις δύο. Σε αυτή την περίπτωση μιλάμε για τη δημιουργία της γενικής μεταναστευτικής ταυτότητας (Κωσοπούλα-Μακράκη, 2001:97). Απόρροια αυτής της κατάστασης είναι να αναφέρονται σε διάφορες χώρες νέες υβριδικές διπολιτισμικές ταυτότητες που διεκδικούν το δικαίωμα να είναι Χ αλλά ταυτόχρονα και Ψ. Αυτή η κατάσταση, καθίσταται προβληματική επειδή συχνά και η χώρα υποδοχής αλλά και η χώρα καταγωγής αντιμετωπίζουν τους μετανάστες ως ξένους. Το αίσθημα του «ανήκειν» του ατόμου, προσβάλλεται από τη μη αποδοχή του σε κάποια εθνοτική ομάδα. Συχνά η μόνη υπο-ομάδα ένταξης όπου το άτομο γίνεται δεκτό είναι εκείνη των μεταναστών, οι οποίοι αποτελούν μειονότητες.

Η εθνοτική ταυτότητα βρίσκεται σε συνεχή εξέλιξη κατά τη διάρκεια της ζωής του ατόμου. Πολύ ενδιαφέρουσες είναι οι περιπτώσεις γλωσσικών μειονοτήτων όπου και η άποψη και τα αισθήματα του νέου για τη γλώσσα του διαμορφώνονται σε ένα δίγλωσσο περιβάλλον. Σε αυτό το περιβάλλον παίζει πολύ σημαντικό ρόλο η στάση της οικογένειας αλλά και εκείνη της κοινωνίας για τη μειονοτική γλώσσα. Αν μάλιστα οι γονείς αποφεύγουν να μιλήσουν στο σπίτι τη μειονοτική γλώσσα και προσπαθούν να γαλουχήσουν το παιδί με τη γλώσσα των ντόπιων τότε οι πιθανότητες εκείνο να αποκτήσει μία αρνητική στάση ως προς τη μητρική του γλώσσα είναι ιδιαίτερα αυξημένες. Στις περιπτώσεις που το άτομο παύει να χρησιμοποιεί τη μητρική του γλώσσα και καταφεύγει στη χρήση μιας άλλης σε όλους τους τομείς της ζωής του, ενώ

ταυτόχρονα λόγω χαμηλού κύρους της μητρικής, δεν τη μαθαίνει στα παιδιά του, τότε μιλάμε για γλωσσική αυτοκτονία.

Ένα επιπλέον κοινωνικό φαινόμενο είναι εκείνο της περιθωριοποίησης του ατόμου που μιλά τη μειονοτική γλώσσα, ο γλωσσικός ρατσισμός ή στιγματισμός, ο οποίος επίσης οδηγεί πολύ συχνά το άτομο στην αποφυγή χρήσης της γλώσσας του. Η επιλογή της γλώσσας δείχνει όχι μόνον με ποιόν θέλουμε να ταυτιστούμε αλλά και από ποιόν θέλουμε να διαφοροποιηθούμε.

Πάνω στο πόσο σημαντική είναι η γλώσσα για τη διατήρηση της εθνικής ταυτότητας μιας ομάδας οι απόψεις διίστανται. Κατά τη μία άποψη ειδικότερα στις μειονοτικές ομάδες η γλώσσα αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα όπλα και οχυρά για την υπεράσπιση της υπόστασής τους. Υποστηρίζεται πως πράγματι η γλώσσα είναι ένα από τα βασικότερα στοιχεία της εθνικής ταυτότητας και ο θάνατος της γλώσσας θα οδηγήσει κατά πάσα πιθανότητα και στην εξάλειψη της εθνικής ταυτότητας των ατόμων και στην ενσωμάτωσή τους σε κάποια άλλη γλωσσική ομάδα και εθνότητα. Από την άλλη πλευρά, δεν εκλείπουν οι απόψεις εκείνων που ισχυρίζονται ότι μπορεί μια γλώσσα να πάψει να χρησιμοποιείται αλλά να διατηρεί τη συμβολική της αξία σαν έμβλημα της διαφοροποίησης μιας εθνικής ομάδας από τις υπόλοιπες. Αυτές οι θεωρίες στέκονται στο ότι μπορεί για λόγους ευκολίας και συνεννόησης μια ομάδα να χρησιμοποιεί και να υιοθετεί πλήρως μια άλλη γλώσσα και να διατηρεί τη γλώσσα του έθνους της απλά και μόνο ως κάτι συμβολικό, ως κάτι που διαφοροποιεί την ομάδα από τις υπόλοιπες. Πολύ συχνά μάλιστα η ομάδα μπορεί να μη γνωρίζει και να μη χρησιμοποιεί καθόλου αυτή τη γλώσσα αλλά εκείνη να συνεχίζει να είναι μέρος της πολιτιστικής κληρονομιάς της και της εθνικής της ταυτότητας. Υπάρχουν βέβαια και ενστάσεις πάνω στην τελευταία άποψη οι οποίες μιλούν για εικονική εθνική ταυτότητα που στερείται ουσιαστικά υλικής βάσης ή η παραδοχή ότι ναι μεν μπορεί παρόλη την απώλεια της γλώσσας να διατηρηθεί η εθνική ταυτότητα αλλά το κόστος είναι μεγάλο.

Κλείνοντας αυτά τα εισαγωγικά σχόλια που βοηθούν στην κατανόηση βασικών εννοιών ως προς τη σχέση της γλώσσας με την ταυτότητα του

ατόμου, κρίνεται χρήσιμο να αναφερθεί μία ακόμα διαφωνία που απασχολεί τους επιστήμονες. Μπορεί κανείς να παρατηρήσει από τους όρους, γλωσσική αυτοκτονία, γλωσσικός θάνατος κ.ά. ότι η γλώσσα παρομοιάζεται με ένα ζωντανό ον το οποίο έχει έναν κύκλο ζωής. Αν και οι απόψεις συγκλίνουν ως προς το γεγονός ότι οι γλώσσες είναι ζωντανές και εξελίσσονται και ότι δεν αποτελούν έννοιες στατικές, υπάρχουν διαφωνίες ως προς αυτού του είδους τις παρομοιώσεις και ορολογίες γιατί με τη χρήση τους «φυσικοποιείται» ο θάνατος των γλωσσών. Κάθε ζωντανό ον έχει έναν κύκλο ζωής, αντιθέτως, δε θα έπρεπε να γίνεται λόγος για την απώλεια των γλωσσών ως κάτι φυσικό - αν και σε πολλές περιπτώσεις οδηγούνται στο θάνατο. Η φυσικοποίηση μιας κατάστασης, πολλές φορές κάνει πιο εύκολη την αποδοχή της. Τέτοιου είδους θέματα πραγματεύεται το επόμενο κομμάτι της εργασίας, που μιλά για τα διάφορα γλωσσικά φαινόμενα και τις κοινωνικές σχέσεις που αυτά δημιουργούν ή από τις οποίες δημιουργούνται. Γίνεται μία προσπάθεια σύντομης ανάλυσης και προσέγγισης φαινομένων τα οποία γίνονται αποδεκτά και σύντομα καθιερώνονται ως φυσικές αλήθειες που προϋπήρχαν, ενώ στην πραγματικότητα αναδύονται μέσα από τις εκάστοτε ιστορικές συνθήκες.

2.2. Η κατασκευή εθνοτικής ταυτότητας και οι ανισότητες που προκύπτουν από αυτήν.

Στη βάση της αναζήτησης της σχέσης μεταξύ γλωσσικής και εθνοτικής ταυτότητας, τίθεται το ερώτημα ποια δημιουργείται πρώτη και ποια ακολουθεί. Η Ε. Σκοπετέα, υποστηρίζει την αποκοπή της γλωσσικής από την εθνική συνείδηση, εξετάζοντας την περίπτωση των Βαλκανικών χωρών μεταξύ του 18^{ου} και του 20^{ου} αιώνα. Στα παραδείγματα που μελετά, διαπιστώνει ότι η σχέση μεταξύ γλωσσικής και εθνικής συνείδησης, επιβλήθηκε από τον εθνισμό και κάθε άλλο παρά «φυσική» μπορεί να θεωρηθεί. Οι βαλκανικοί λαοί, οδηγήθηκαν σε μεγάλες γλωσσικές περιπέτειες, όχι μόνο εξ αιτίας των μεταξύ τους διαμαχών αλλά κυρίως λόγω της θεώρησης ότι για την εθνική αφύπνιση των λαών, απαιτούνταν η «μετακένωση» του δυτικού πολιτισμού στα Βαλκάνια. Το παράδειγμα του συστήματος παιδείας των Φαναριωτών, στηριζόμενο από χρηματοδοτήσεις δυτικών χωρών για την ανάπτυξη συστηματικού μεταφραστικού προγράμματος, συνέβαλε στην εντατική καλλιέργεια του λόγου περί γλώσσας και οδήγησε στην ολοσχερή σχεδόν απουσία λόγου περί έθνους (Ελλη Σκοπετέα, 2002:27-32). Πρώτα, λοιπόν, δημιουργήθηκε μέσα από τη χρήση ενός τέτοιου συστήματος, μία ενιαία κυρίαρχη εθνική γλώσσα, την οποία χρονικά ακολούθησε η εθνική συνείδηση. Σε άλλα ιστορικά παραδείγματα, όπως εκείνο της οθωμανικής αυτοκρατορίας, τα δύο αυτά φαινόμενα έλαβαν χώρα με αντίστροφη σειρά. Προφανές συμπέρασμα είναι ότι δεν υφίσταται δεδομένη και σχέση μεταξύ της γλωσσικής και εθνικής συνείδησης όσον αφορά το ποια από τις δύο προηγείται και ποια είναι εκείνη που ακολουθεί.

Οι γηγενείς γλώσσες, είναι συνήθως οι κυρίαρχες και οι ευρύτερα ομιλούμενες σε κάθε έθνος. Παρόλ' αυτά, οι πιο σημαντικές γλώσσες από κοινωνική άποψη, σε σχέση με τους ομιλητές τους, την ενσωμάτωσή τους και την ανάπτυξή τους, δεν είναι οι γηγενείς αλλά οι εξωγενείς-γλώσσες των μεταναστών. Πρόκειται για κοινωνικά «ασθενείς» γλώσσες, που όμως

αποτελούν το μέσο με το οποίο πολλοί άνθρωποι ενσωματώθηκαν στο σώμα της κυρίαρχης γλώσσας, χρησιμοποιώντας διαλέκτους, χειρίστηκαν ζωντανά τα προβλήματα που τους απασχολούσαν, και ανέπτυξαν τη δική τους ταυτότητα, έστω και αν πρόκειται για τη γενική μεταναστευτική ταυτότητα, που στερείται πατρίδας.

Σε κάθε γλωσσική ανάλυση που διεξάγεται, έχει σημασία, πριν αποστειρωθεί η γλώσσα, πριν αγνοηθούν τα χαρακτηριστικά της ποικιλομορφίας της χάριν της ομαδοποίησης και της καταμέτρησης, να αποδέχεται ο ερευνητής ότι οι γλώσσες έχουν δημιουργηθεί για να υπηρετούν τους ανθρώπους και όχι ο άνθρωπος αυτές (Louis-Jean Calvet ,2001:23).

Μία άλλη πλευρά που είναι χρήσιμο να προσεγγιστεί ως προς τη γλώσσα και το λόγο των ομιλητών είναι εκείνη της γλωσσικής επιλογής(Κωστούλα-Μακράκη 2001:55-57). Το άτομο έχει ένα επικοινωνιακό ρεπερτόριο, με διαφορετικούς κώδικες, ύφη, ποικιλίες, διαλέκτους και επικοινωνιακούς διαύλους. Μέσα από αυτό το ρεπερτόριο, το άτομο κάνει τις επιλογές του κατά περίπτωση, και αυτές οι επιλογές δεν είναι τυχαίες και δε στερούνται σκοπιμότητας και εργαλειακότητας κατά περίπτωση. Η επιλογή χρήσης κάποιων εκ των παραπάνω, γίνεται πολύ συχνά ασυνείδητα και εξαρτάται από συγκεκριμένα κριτήρια:

1. τους συνομιλητές (ποιος μιλάει και σε ποιον, σχέση μεταξύ τους, βαθμός οικειότητας, ηλικία, φύλο, κοινωνικο-οικονομική κατάσταση κ.ά.) Ειδικότερα στην περίπτωση της υπό μελέτη ταινίας, τα άτομα μιλούν στο σκηνοθέτη της ταινίας, ο οποίος ανήκει σε άλλη κοινωνική και εθνοτική ομάδα από αυτούς, ενώ συχνά υιοθετούν επίσημο ύφος, δεδομένου ότι κινηματογραφούνται.

2. περιβάλλον γενικότερο πλαίσιο συνομιλίας δηλαδή το πού μιλάνε σε σχέση με το χώρο και το χρόνο. Στην περίπτωση της ταινίας ο χώρος είναι κυρίως το σπίτι των ιδίων των ομιλητών, ή το περιβάλλον εργασίας τους, με σκοπό να νιώθουν κατά το δυνατόν οικεία και να συμπεριφέρονται πιο φυσικά και με μεγαλύτερο αυθορμητισμό απ' ότι θα έκαναν σε κάποιο ξένο γι' αυτούς περιβάλλον.

3. το θέμα πάνω στο οποίο μιλάνε. Πολλές φορές οι ομιλητές αλλάζουν κώδικα όταν μιλούν για συγκεκριμένα θέματα, γιατί νιώθουν μεγαλύτερη άνεση έκφρασης. Στην ταινία μπορεί κανείς να παρατηρήσει τα άτομα όταν μιλούν για τη δουλειά τους όπου χρησιμοποιούν συγκεκριμένες εκφράσεις συχνά ξενικές, οι οποίες αποτελούν ειδική ορολογία. Επίσης κατά την προσέγγιση θεμάτων πιο προσωπικών, όπου συχνά δημιουργείται συναισθηματική φόρτιση, ο λόγος γίνεται πιο φυσικός και πιο αυθόρμητος.

4. τη λειτουργία, που έχει να κάνει με το λόγο για τον οποίο μιλάνε. Είναι σαφές ότι στην ταινία οι ομιλητές μιλούν στην ελληνική γλώσσα, είτε έχουν άνεση, είτε όχι, για το λόγο ότι απευθύνονται σε ελληνικό κοινό. Υπάρχει όμως και η περίπτωση του Σουδανού, ο οποίος γράφει μία βιντεοκασέτα για να τη στείλει στην οικογένειά του. Σε αυτήν την περίπτωση όπως είναι φυσικό χρησιμοποιεί τη μητρική του γλώσσα γιατί απευθύνεται στους δικούς του αλλά και γιατί η λειτουργία της ομιλίας του είναι διαφορετική από εκείνη της ταινίας.

Στην έννοια της γλωσσικής επιλογής μπορεί να συμπληρωθεί και η άποψη του Aitchison όπως καταγράφεται από τους Αρχάκη - Κονδύλη (Aitchison,1981:76 στο Αρχάκης-Κονδύλη,2004:83) . Σύμφωνα με αυτή την άποψη, συχνά μία ομάδα αποτελεί το ιδεολογικό και γλωσσικό πρότυπο μιας άλλης. Σε αυτή την περίπτωση λαμβάνει χώρα η γλωσσική αλλαγή, η οποία μπορεί να έχει καλυμμένο ή εμφανές γόητρο. Στην πρώτη περίπτωση, η υιοθέτηση κάποιας γλώσσας, συμβολίζει τις αξίες μιας κατώτερης ανίσχυρης ομάδας και θα μπορούσε εν μέρει να ταυτιστεί με την κατώτερη απόκλιση. Λαμβάνει χώρα κυρίως σε περιπτώσεις όπου βαρύνουσα σημασία καταλαμβάνει η διαφοροποίηση της ταυτότητας. Αντιθέτως, η γλωσσική αλλαγή προς μία ομάδα που συμβολίζει τις αξίες μιας ισχυρής ομάδας και που είναι αποδεκτές από την ευρύτερη κοινωνία είναι μία αλλαγή με εμφανές γόητρο. Οι αλλαγές με εμφανές γόητρο είναι συνειδητές και εισάγονται συνήθως από την κυρίαρχη κοινωνική τάξη στη γλωσσική κοινότητα. Ενδιαφέρουσα παρατήρηση από την πλευρά του Labov έχει γίνει ως προς την ομάδα που κάνει ανώτερη σύγκλιση. Η ομάδα αυτή συχνά παρουσιάζει

έντονα υπερδιορθωτική γλωσσική συμπεριφορά - τάσεις υπερβολής στην ομιλία και στην έκφραση - ενώ όπως έχει αποδειχτεί από ψυχοκοινωνιολογικά τεστ οι ίδιοι πιστεύουν ότι χρησιμοποιούν σχεδόν αποκλειστικά τύπους υψηλού γοήτρου - χωρίς αυτό να συμβαίνει.

Οι αλλαγές με καλλυμένο γόητρο είναι συνήθως μη συνειδητές και εμφανίζονται κατά βάσιν σε καθημερινό και ανεπίσημο λόγο. Ταυτίζονται με κοινωνικές ομάδες χαμηλού κύρους και πολύ συχνά η χρήση τους οδηγεί σε στερεότυπα. Στην περίπτωση που αυτά εδραιωθούν, άμεση απόρροια είναι ο γλωσσικός στιγματισμός των ομιλητών της ποικιλίας που συχνά τους οδηγεί στο να εκδιώξουν τη διάλεκτο και τα σημάδια της από την ομιλία τους.

Έχει σημασία να γίνει μία νύξη ως προς τους παράγοντες που καθορίζουν τη γλωσσική διατήρηση ή υποχώρηση, δηλαδή εκείνους που επηρεάζουν τη γλωσσική επιλογή, ιδιαίτερα όταν πρόκειται για μετανάστες, όπως οι χαρακτήρες που παρουσιάζονται στην ταινία. Έχουν γίνει αρκετές έρευνες οι οποίες και συγκλίνουν στην άποψη ότι η διατήρηση της μητρικής ως γλώσσας επικοινωνίας μέσα στο σπίτι, συνδράμει σημαντικά στη διατήρηση της γλώσσας αυτής. Οι παράγοντες όμως που επηρεάζουν τη γλωσσική διατήρηση ή υποχώρηση, ομαδοποιούνται καλύτερα από την Κωστούλα Μακράκη ως εξής:

1. Κύρος μιας γλώσσας (υπάρχουν γλώσσες όπως επίσης και ποικιλίες που ανήκουν στην ίδια γλώσσα, οι οποίες θεωρούνται υποδεέστερες και άλλες που θεωρούνται ανώτερες και η μοίρα των πρώτων είναι να «υποτάσσονται» και να υποχωρούν προς όφελος των δευτέρων) Ως προς τους μετανάστες, τα δεδομένα αποδεικνύουν, ότι στην προσπάθειά τους ν' ανέλθουν στην κοινωνία, αναγκάζονται να μάθουν την κυρίαρχη γλώσσα, πολύ συχνά, αφήνοντας πίσω τους τη μητρική τους γλώσσα, ενώ αντιθέτως, εκείνοι που παραμένουν στα κατώτερα κοινωνικά στρώματα είναι κι εκείνοι που έχουν την πιο έντονη τάση γλωσσικής διατήρησης. Είναι αλήθεια ότι η μοίρα των γλωσσών των μεταναστών είναι σύμφυτη με τη μοίρα των ιδιών, δηλαδή μη προνομιακή.

2. Οικονομικές – πολιτικές συνθήκες. Είναι προφανές ότι η αστικοποίηση, η εκβιομηχάνιση και σύγχρονα η παγκοσμιοποίηση, αποτελούν βασικούς παράγοντες γλωσσικής ομοιογενοποίησης και υποχώρησης των λιγότερων ομιλούμενων γλωσσών υπέρ των πιο διαδεδομένων όπως τ' αγγλικά. Επίσης, τα φαινόμενα αυτά, φέρνουν τις γλώσσες και τους ομιλητές τους σε αντιπαράθεση, ακριβώς λόγω του ότι όλο και μεγαλύτερη είναι η μετακίνηση εργατικού δυναμικού από κάποιες χώρες σε κάποιες άλλες, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται ανάγκες επικοινωνίας και να χρησιμοποιούνται ως απαραίτητα εργαλεία συνεννόησης οι «κυρίαρχες» έναντι των «ασθενών γλωσσών».
3. Θεσμοί (ΜΜΕ, πολιτική, δημόσιος τομέας, εκπαίδευση, θρησκεία, κ.ά.) οι οποίοι έχουν τα μέσα και την εξουσία να καθιερώσουν και να επιβάλλουν μία γλώσσα ως επίσημη, ή ως ανώτερη, ως λιγότερο ή περισσότερο εκφραστική, καθώς επίσης και να ταυτίσουν ομάδες ανθρώπων με συγκεκριμένα είδη διαλέκτων.
4. Δημογραφικοί παράγοντες (είναι αλήθεια ότι ο αριθμός των μεταναστών σε μία περιοχή μπορεί να σχετιστεί θετικά με τη γλωσσική διατήρηση) Μπορούν να δημιουργηθούν εσω-ομάδες πέραν της οικογένειας, όπου υπάρχουν κι άλλοι ομιλητές της γλώσσας, αναπτύσσονται νέοι κώδικες επικοινωνίας οι οποίοι διαχωρίζουν τους μετανάστες από την εξω-ομάδα των ντόπιων και τους κάνουν να νιώθουν διαφοροποιημένοι χωρίς αυτό να σημαίνει ότι αποφεύγουν το γλωσσικό και κοινωνικό στιγματισμό. Αντιθέτως, η έλλειψη άλλων ομιλητών στο περιβάλλον και εκτός οικογένειας, εξωθεί τους ομιλητές της μειονοτικής γλώσσας, να ενσωματωθούν και να αποφύγουν τη διαφοροποίηση και το στιγματισμό τους (Κωστούλα-Μακράκη, 2001:80).

2.3. Μητρική γλώσσα και διγλωσσία.

Δεδομένου ότι η περίπτωση που εξετάζεται στο παρόν εγχείρημα έχει να κάνει με μετανάστες, είναι χρήσιμο να οριστεί η έννοια της μητρικής

γλώσσας. Ειδικότερα στην περίπτωση που τα παιδιά των μεταναστών γεννιούνται στη χώρα μετανάστευσης των γονιών τους, μπορεί να θεωρούν τη γλώσσα αυτής της χώρας ως δική τους ενώ παράλληλα, η γλώσσα των γονιών τους να χάνει τη χρησιμότητά της και το κύρος της και να μετατρέπεται σε δεύτερη γλώσσα. Μία διαφορετική προσέγγιση είναι εκείνη της Skutnabb – Kangas (Skutnabb – Kangas,1988 στην Κωστούλα-Μακράκη,2001:43) η οποία θέτει 4 κριτήρια για τη μητρική γλώσσα: Την καταγωγή (πρώτη γλώσσα), την ικανότητα (καλύτερη γλώσσα), τη λειτουργία (περισσότερο χρησιμοποιούμενη γλώσσα) και την ταύτιση (γλώσσα της ταυτότητας). Αυτή η προσέγγιση, δίνει πολλές εναλλακτικές οι οποίες μάλιστα είναι μεταβαλλόμενες κατά τη διάρκεια της ζωής ενός ατόμου- εκτός από το κριτήριο της καταγωγής που παραμένει σταθερό. Ακόμα πιο κρίσιμα θεωρούνται αυτά τα κριτήρια στην περίπτωση των μεταναστών που εγκαθίστανται μόνιμα σε μία ξένη χώρα και όπου πολύ συχνά η χρήση της μητρικής τους γλώσσας εξαντλείται μόνο μέσα στο οικογενειακό πλαίσιο. Σε πολλές περιπτώσεις μεταναστών δεύτερης γενιάς, η μητρική γλώσσα περνά γρήγορα σε δεύτερη μοίρα, αφού χάνει την επικοινωνιακή αξία της από τη στιγμή που το άτομο αρχίζει να ενσωματώνεται στην κοινωνία της χώρας μετανάστευσης. Μία άλλη άποψη που έρχεται από την Andersen λέει ότι η μητρική είναι η πρώτη γλώσσα που μαθαίνει το παιδί από τους γονείς του, γι' αυτό και συνυφίνεται άμεσα με το αίσθημά της ταυτότητας, τα συναισθήματα, την πρωταρχική κοινωνικοποίηση και τη γνωστική ανάπτυξη του ατόμου (Andersen,1992:23 στην Κωστούλα-Μακράκη,2001:43).

Όλοι οι χαρακτήρες της ταινίας που θα μελετηθεί, είναι μετανάστες και ως εκ τούτου, διγλωσσοί. Γι' αυτό το λόγο, κρίνεται απαραίτητο να δοθούν κάποιες επεξηγήσεις πάνω στην έννοια της διγλωσσίας όπως αυτή θα υιοθετηθεί στην προκειμένη περίπτωση. Δε θα μας απασχολήσουν οι ορισμοί ικανότητας που επικεντρώνονται στο πόσο καλά γνωρίζει το άτομο τις δύο γλώσσες αλλά οι ορισμοί λειτουργίας οι οποίοι αναφέρονται στο πώς ή για ποιο σκοπό το άτομο χρησιμοποιεί τις δύο γλώσσες. Ως προς το θέμα της γλωσσικής επιλογής, έχει παρατηρηθεί για τους μετανάστες ότι προτιμείται

δεν είναι η μητρική τους. Πρόκειται για δίγλωσσα άτομα, που είναι μέλη μιας ευρύτερης μονόγλωσσης κοινωνίας.

Η δίγλωσσία μπορεί να καλύψει όλα τα στάδια, από την περίπτωση εκείνων που κατέχουν τη δεύτερη γλώσσα στο ίδιο επίπεδο με τη μητρική, μέχρι εκείνες όπου το άτομο κατέχει τουλάχιστον μία από τις ακόλουθες γλωσσικές ιδιότητες: ακρόαση, ομιλία, ανάγνωση και γραφή ακόμα και σε έναν ελάχιστο βαθμό στη δεύτερη γλώσσα. Σε κάθε χαρακτήρα βέβαια, θα επισημαίνεται το επίπεδο κατοχής και χρήσης της ελληνικής γλώσσας, χρησιμοποιώντας ποικίλα κριτήρια και παράγοντες που φαίνεται να επηρεάζουν αυτήν τη γνώση.

Οι έννοιες της αθροιστικής και της αφαιρετικής δίγλωσσίας που εισήχθησαν από τον Lambert είναι αρκετά ενδιαφέρουσες επειδή αναγνωρίζουν κατά κάποιον τρόπο βαθμίδες δίγλωσσίας. Ο πρώτος όρος αντιστοιχεί στον τύπο της δίγλωσσίας όπου η δεύτερη γλώσσα δεν προκαλεί απώλειες στην πρώτη ενώ στην αντίθετη περίπτωση χρησιμοποιείται ο δεύτερος όρος.

2.4. Ο ρόλος των μεταναστών και της γλωσσικής επιλογής τους στην κατασκευή της εθνοτικής τους ταυτότητας.

Η προσέγγιση της κατασκευής εθνοτικής ταυτότητας μέσα από τις αφηγήσεις μεταναστών που μένουν στην Ελλάδα, δεν αποτέλεσε τυχαία επιλογή. Πρόκειται για μια προσπάθεια που στοχεύει στη διαλεκτική σχέση μεταξύ της μεθόδου, της θεωρίας και των κοινωνιογλωσσικών δεδομένων. Η σύγχρονη κοινωνία, τείνει να θεωρεί ότι η γλωσσική πραγματικότητα, ως έχει, είναι μία «φυσική» κατάσταση, η οποία προϋπήρχε. Τα κοινωνιογλωσσικά δεδομένα, αποκόβονται από την ιστορική τους εξέλιξη, εξιδανικεύονται και εξυψώνονται σε επίπεδο αιώνιας πραγματικότητας. Πόσο ρεαλιστική μπορεί να είναι όμως η φυσικοποίηση ενός κοινωνικού φαινομένου και η αποκοπή του από τις ιστορικές διαστάσεις που το συνδέουν και το συνοφθαίνουν με όλα

τα υπόλοιπα κοινωνικά φαινόμενα; Ο Burke (1973:1, στον Τσιτσιπή, 2002:44) μιλώντας για τη γλωσσική πράξη, συμπεριλαμβάνει σε αυτή, «το σύνολο των στρατηγικών οι οποίες ορίζουν τη δομή των περιστάσεων και των κύριων συστατικών τους με τέτοιο τρόπο, που να περικλείουν και τη στάση απέναντι σε αυτές τις περιστάσεις». Στο συγκεκριμένο εγχείρημα ανάλυσης λόγου, γίνεται η προσπάθεια να χρησιμοποιηθούν κάποια γλωσσολογικά εργαλεία έτσι ώστε να διευκρινιστούν οι στάσεις των μεταναστών απέναντι στη χώρα τους και στην Ελλάδα και οι προθέσεις τους ως προς την κατασκευή της ταυτότητάς τους ή και ο εντοπισμός της σύγκρουσης αυτών των προθέσεων με τα αυθόρμητα αισθήματά τους ως προς την ταυτότητά τους. Ο αφηγητής - μετανάστης, φεύγει από το προσκήνιο όπου βρίσκεται συνήθως και γίνεται πρωταγωνιστής. Οι απόψεις του φωτίζονται και βγαίνουν από τη σκιά του παντογνώστη αφηγητή-κατασκευαστή εθνικών ταυτοτήτων που λειτουργεί σε χώρο εξωιστορικό.

Στην παρούσα εργασία ο ομιλητής, τοποθετείται στο κέντρο της δράσης, ως δημιουργός - δρώσα μονάδα- του ιστορικού γίγνεσθαι. Δεν αντιμετωπίζεται ως ένας φορέας των επιβεβλημένων κοινωνικών δομών. Ο φυσικοποιημένος και αχρονικός εθνικισμός, δεν υιοθετείται ως υπαρκτή πραγματικότητα και θα μας απασχολήσει μόνο ως επιρροή πάνω στους ομιλητές όταν υιοθετείται από αυτούς για την κατασκευή μιας κοινής ταυτότητας. Ο θετικισμός, χρησιμοποιείται ως απλό εργαλείο, για την εξαγωγή συμπερασμάτων, δεν στοχεύει όμως στο ν' αποτελέσει κέντρο της παρούσας ανάλυσης. Αυτό το εγχείρημα διεξάγεται με την ελπίδα, ότι θα κυριαρχήσει η διαλεκτική ανάμεσα στις δρώσες μονάδες και τις δομές.

Το γεγονός ότι στις σύγχρονες κοινωνίες προωθείται η ομοιογένεια ως προς τις χρήσεις των γλωσσών, με αποτέλεσμα να επικρίνεται η γλωσσική ποικιλομορφία και κατά συνέπεια να αποθαρρύνεται η ποικιλομορφία, είναι ένα φαινόμενο το οποίο έχει να κάνει με την αξιακή διάσταση της γλώσσας. Το αίτημα της γλωσσικής ομοιογένειας, επιβάλλεται από την εργαλειακή διάσταση της γλώσσας. Η άποψη ότι η γλώσσα έχει ως μοναδικό σκοπό την επικοινωνία μέσω της χρήσης ενός και μοναδικού κυρίαρχου εργαλείου

επικοινωνίας δεν αφήνει περιθώρια για διαλέκτους, για παραφθορές και διαφορετικές εκφορές μιας γλώσσας. Η γλωσσική ποικιλομορφία αναδεικνύει την εκφραστική διάσταση της γλώσσας και την αποδέχεται ως στοιχείο της ταυτότητας. Συχνά όμως στο πλαίσιο της παγκοσμιοποιημένης γλωσσικής πολιτικής η εκφραστικότητα του λόγου βρίσκεται σε δεύτερη μοίρα γιατί δεν ευνοεί τον καθαρισμό της γλώσσας από τα ξένα στοιχεία, την αποστέρησή του από κάθε διαφορούμενη έννοια ώστε να είναι μία γλώσσα «εργαλείο», δηλαδή, απλή, εύχρηστη και ισχυρή. Στο πλαίσιο της νεωτερικότητας γλωσσικά οδηγούμαστε σε μία σύγχυση των παραπάνω διαστάσεων. Η εργαλειακότητα της γλώσσας είναι χωρίς αμφιβολία η προτεραιότητα που επιβάλλεται, με αποτέλεσμα να υποτιμούνται η εκφραστικότητα και η σημασία της για την ταυτότητα του ατόμου. Ακόμα και στις περιπτώσεις μίας και μοναδικής γλώσσας, προωθείται η εθνική κοινή standard ως βάση της ισχυρής διαλέκτου, ενώ στιγματίζονται όλες οι λοιπές ομιλούμενες διάλεκτοι που συμβάλλουν στην ποικιλομορφία. Στην περίπτωση του ντοκιμαντέρ που αναλύεται παρακάτω, διαπιστώνει κανείς ότι υιοθετείται η ελληνική γλώσσα από τους ομιλούντες, καθαρά για λόγους εργαλειακούς, εφόσον πρόκειται για μία ταινία που απευθύνεται σε ελληνικό κοινό. Παρατηρούμε συχνά, ότι οι χαρακτήρες που μιλούν - ανάλογα με τα χρόνια που διαμένουν στη χώρα και το βαθμό που έχουν εξοικειωθεί με τη γλώσσα - , μπορούν να εκφράσουν τα συναισθήματά τους, όχι μόνο με απλοϊκούς τρόπους, αλλά και με τη χρήση μεταφορών, εικόνων, ιδιωματισμών κ.ά. Κάποιοι μάλιστα από αυτούς δεν έχουν απλώς υιοθετήσει την ελληνική γλώσσα στην καθημερινότητά τους, αλλά έχουν επιλέξει και μία διάλεκτο αυτής της γλώσσας, ταυτιζόμενοι με μία κοινωνική ομάδα, ή με μία επαγγελματική ομάδα μέσα σε αυτήν (Α.-Φ Χριστίδης, 2001:15). Η στάση αυτών των ανθρώπων απέναντι στη γλώσσα μιας 2^{ης} πατρίδας, αποδεικνύει ότι το άτομο, ακόμα και όταν αναγκάζεται να μάθει και να χρησιμοποιεί μια γλώσσα λόγω των συνθηκών, δεν μπορεί να εμποδίσει τον εαυτό του να μάθει να εκφράζεται μέσω αυτής, να περιγράφει τις ανάμνησες του, τα συναισθήματά του, ακόμα και να μιλά για την ταυτότητά του.

3. Ανάλυση της έννοιας του ντοκιμαντέρ. Η περίπτωση του «2^η πατρίδα ...ήρθαμε εδώ»

3.1. Ο ρόλος της δομής και του τρόπου προβολής του ντοκιμαντέρ. Ανάλυση της δομής του «2^η πατρίδα...ήρθαμε εδώ».

Ακριβώς επειδή από το λόγο των μεταναστών μπορούν να προκύψουν πολλά και πολύτιμα στοιχεία, αναζητήθηκε μία πηγή του λόγου των σύγχρονων μεταναστών στην Ελλάδα, με σκοπό την ανάλυση των συναισθημάτων και την εκτίμησή της προσαρμογής και του επιπέδου ένταξης τους στην ελληνική κοινωνία όπως αυτά προκύπτουν από τα λόγια των ίδιων. Στη συγκεκριμένη εργασία, προτιμήθηκε η χρήση ενός ντοκιμαντέρ του 2001 και παραγωγής της Ελληνικής Τηλεόρασης, το οποίο γυρίστηκε από τον Σταύρο Ψυλλάκη, ονομάζεται «Δεύτερη πατρίδα, ήρθαμε εδώ...» και παρουσιάζει 12 χαρακτήρες μεταναστών από διάφορες χώρες, στην Ελλάδα του σήμερα. Ακολουθεί μία μικρή ανάλυση του ντοκιμαντέρ, της δομής του και της μεθοδολογίας του, με σκοπό να επεξηγηθεί η επιλογή του συγκεκριμένου υλικού καθώς και ο τρόπος με τον οποίο αναλύεται και χρησιμοποιείται.

Στο βιβλίο του Carl Plantinga, *Rhetoric and Representation in Nonfiction Film*, υπάρχουν κάποιες απόψεις που αναπτύσσονται ως προς το λόγο στο πλαίσιο των ντοκιμαντέρ. Σύμφωνα με αυτές, αυτή η κατηγορία ταινιών, δημιουργεί την ψευδαίσθηση της μεταφοράς πληροφοριών με τον πλέον αντικειμενικό και ανεπιπρόσπαστο τρόπο. Κι όμως η δομή, ο τρόπος προβολής, οι εικόνες και οι ήχοι ενός ντοκιμαντέρ, μπορούν να δημιουργήσουν συμβολισμούς, αντιλήψεις, συνδηλώσεις. Έχουν τη δυνατότητα να προσδώσουν ακόμα και αντίθετη από την αρχική έννοια σε νοήματα και στοιχεία, από αυτή που θα είχαν εάν προβάλλονταν μεμονωμένα (Carl Plantinga, 2004:83).

Η εγκυρότητα που φαίνεται να έχει ένα ντοκιμαντέρ, δεν πρέπει να εκλαμβάνεται ως δεδομένη. Οι ισχυρισμοί και οι δηλώσεις που προβάλλονται δεν είναι αναγκαίο να είναι πραγματικοί. Είναι προτιμότερο τα ντοκιμαντέρ να εκλαμβάνονται, ως μία αναφορά γεγονότων και μία προβολή κάποιων εικόνων ή απόψεων. Αυτή η αναφορά μπορεί να είναι έγκυρη, μπορεί και όχι, μπορεί να διαφωτίζει, ή να παραπλανεί, να ενημερώνει ή να εξαπατά και όλα αυτά μπορεί να τα κάνει σε όλη της τη διάρκεια ή εν μέρει. Για τους λόγους αυτούς είναι χρήσιμο να μπει κανείς στα μονοπάτια της μελέτης της σχέσης, του κόσμου που προβάλλεται και του λόγου που αναμεταδίδεται μέσα από την ταινία. Ο λόγος που χρησιμοποιείται, αντιπροσωπεύει το μοντέλο του κόσμου που προβάλλεται, μέσα από τέσσερις βασικές παραμέτρους:

1. επιλέγει, ελέγχοντας το ποσό και τη φύση των πληροφοριών για τον προβαλλόμενο κόσμο.
2. παραθέτει τις πληροφορίες και το λόγο σε συγκεκριμένη σειρά
3. δίνει έμφαση σε συγκεκριμένες πληροφορίες, και
4. και παίρνει θέση ως προς το θέμα που παρουσιάζεται, αυτό που ο Plantinga ονομάζει «φωνή»(Carl Plantinga, 2004:86).

Προσεγγίζοντας αυτά τα τέσσερα σημεία στο παρόν ντοκιμαντέρ, διακρίνουμε ότι ο Ψυλλάκης, πράγματι επιλέγει τις πληροφορίες που προβάλλει καθώς και τη δομή με την οποία θα τις παρουσιάσει. Τα ερωτήματα τα οποία θα έπρεπε να τεθούν είναι, όχι μόνο ποιες πληροφορίες προβάλλονται, αλλά ακόμα περισσότερο, ποιες είναι εκείνες οι οποίες παραλείπονται. Λαμβάνοντας υπ' όψιν, ότι δεν υπάρχει γνώση του ιστορικού της παραγωγής του συγκεκριμένου ντοκιμαντέρ, δεν είναι εφικτό να δοθούν ρητές απαντήσεις στα παραπάνω ερωτήματα.

Όπως περιγράφεται από τον Plantinga, η «φωνή» μίας ταινίας προκύπτει κυρίως από (1) το πλεονέκτημα προβολής κάποιας συγκεκριμένης πλευράς κάποιου χαρακτήρα, (2) τη στάση ενός χαρακτήρα ή του αφηγητή απέναντι στα προβαλλόμενα γεγονότα και (3) τη διαλεκτική στάση της όλης ταινίας. Η έλλειψη αφήγησης προσδίδει ακόμα μεγαλύτερη αμεσότητα σε ό,τι βλέπουμε. Παρόλ' αυτά, δε θα μπορούσε να πει κανείς ότι δίνεται ιδιαίτερα μεγάλη

έμφαση σε συγκεκριμένες πληροφορίες σε σχέση με άλλες, τα πλάνα είναι αρκετά άμεσα ενώ τα παιχνίδια του φακού σπανίζουν. Η τρόπος λήψης που ακολουθείται είναι λιτός και απéριττος ενώ δεν υπάρχει εμφανής κάπου η θέση του σκηνοθέτη ως προς τα θέματα που θίγονται, εκτός φυσικά εάν θεωρήσει κανείς την επιλογή των πληροφοριών που προβάλλονται, ως τη θέση του ίδιου του σκηνοθέτη. Πρέπει όμως ν' αναγνωριστεί ότι δεν υπάρχουν καταφανείς περικοπές ή κάποιου είδους λογοκρισία στο λόγο των χαρακτήρων που παρουσιάζονται. Αντιθέτως, η αμεσότητα και η ελευθερία στο λόγο τους, ειδικά αφού έχει επιτευχθεί η πρώτη εξοικείωση με την κάμερα και τον εξωτερικό παρατηρητή, καταδεικνύει την επιθυμία του σκηνοθέτη να δείξει, κατά το δυνατόν, μία αντικειμενική όψη του πώς νιώθουν οι ξένοι μετανάστες στη χώρα μας.

Τα λόγια του καθενός από τους μετανάστες που παρουσιάζονται, δεν προβάλλονται ενιαία, αλλά αποσπασματικά ακολουθώντας μία δομή ως προς το θέμα για το οποίο μιλούν. Κάποιοι καλύπτουν μεγαλύτερο και κάποιοι μικρότερο μέρος του ντοκιμαντέρ με αποτέλεσμα να έχουμε μία ολοκληρωμένη εικόνα για εκείνους που μιλούν περισσότερο. Εύκολα όμως ο θεατής, μπορεί να παρασυρθεί σε συμπεράσματα γενικεύσεων όχι μόνο ως προς τα συμπεράσματα της ταινίας αλλά και ως προς την εικόνα των σύγχρονων μεταναστών στην Ελλάδα. Η αποσπασματική εικόνα των ανθρώπων αυτών όπου η ομιλία τους δεν είναι συνεχής αλλά κατακερματισμένη με σκοπό ν' ακολουθηθεί η δομή του ντοκιμαντέρ, καθιστά την τελική εικόνα του θεατή για τον καθένα από τους χαρακτήρες ένα είδος παζλ, το οποίο απαιτεί προσπάθεια για να συμπληρωθεί και να ολοκληρωθεί. Ετούτο δε σημαίνει φυσικά ότι στόχος του σκηνοθέτη είναι να αποπροσανατολίσει ή να παραπλανήσει το θεατή.

Η δομή του ντοκιμαντέρ χωρίς να είναι ιδιαίτερος αυστηρή ή περιοριστική, είναι αρκετά σαφής. Ο σκελετός προκύπτει από τις απαντήσεις των χαρακτήρων, ενώ οι ερωτήσεις που τίθενται δεν ακούγονται και οι παρεμβάσεις εκείνου που παίρνει τη συνέντευξη σπανίζουν, έτσι ώστε να τους αφήνει κατά το δυνατόν ελεύθερους ν' αναπτύξουν τη σκέψη και τις απόψεις

τους, χωρίς να τους κατευθύνει. Αρχικά γίνεται η πρώτη γνωριμία με τους χαρακτήρες, όπου μιλούν για το πού και πότε γεννήθηκαν, κάνουν λίγα σχόλια για τη χώρα τους εισάγοντας το θεατή στο κλίμα της ταινίας και παρουσιάζοντας τον εαυτό τους όχι με τη χρήση του ονόματος και του επαγγέλματός τους όπως είθισται. Παραβλέποντας τελείως το όνομά τους, συστήνονται μέσω της καταγωγής τους γεγονός που βοηθά στην κατάρτιση του ύφους και του στόχου γυρίσματος της ταινίας. Στη συνέχεια, όλοι οι χαρακτήρες, μιλούν για το πώς και το γιατί ήρθαν στην Ελλάδα, πότε ήρθαν, ποιες ήταν οι πρώτες εντυπώσεις τους, για την πρώτη τους επαφή με τη γλώσσα και για τα όνειρα και τις φιλοδοξίες που είχαν ερχόμενοι και πώς έχουν διαμορφωθεί έως σήμερα. Στο τρίτο σκέλος του ντοκιμαντέρ, αναλύονται οι εργασίες που εξασκούν οι χαρακτήρες καθώς και οι σπουδές που έχουν ακολουθήσει και στην περίπτωση των μαθητών, γίνεται νύξη για τα σχολεία τους, εξηγούν το πώς βλέπουν την Ελλάδα σήμερα μετά από κάποια χρόνια παραμονής, συχνά μιλούν για θέατρο, μουσική και χορό. Στο τέταρτο και τελευταίο κομμάτι, οι χαρακτήρες συγκρίνουν την πατρίδα τους με την Ελλάδα, μιλώντας για τις διαφορές που συνάντησαν, σχολιάζουν την ταυτότητά τους και το αν νιώθουν ξένοι ή ενταγμένοι, αναγνωρίζουν την αποδοχή αλλά και το ρατσισμό που συνάντησαν στη χώρα που ήρθαν, μιλούν και πάλι για τη γλώσσα που μαθαίνουν στο νέο έδαφος που τους φιλοξενεί, όπου κάποιοι ήρθαν με τη θέλησή τους ενώ κάποιοι έχουν ακόμα το όνειρο της επιστροφής στην πατρίδα.

3.2. Ανάλυση των χαρακτήρων του ντοκιμαντέρ και των δημογραφικών τους χαρακτηριστικών.

Κρίνεται σκόπιμο να γίνει ένας σχολιασμός και κάποιες υποθέσεις ως προς τα κριτήρια επιλογής των μεταναστών – ομιλητών της ταινίας. Οι βασικοί ομιλητές, παραλείποντας εκείνους που διατυπώνουν πολύ λίγες φράσεις και τον Έλληνα μάστορα του οποίου ο λόγος δε θα σχολιαστεί επισημαίνοντας, λόγω του ότι δεν πρόκειται για μετανάστη, είναι δώδεκα άτομα. Κάποια κύρια χαρακτηριστικά τους – δημογραφικά και άλλα - φαίνονται στον παρακάτω πίνακα. Μπορεί κανείς να διακρίνει ότι η επιλογή δεν είναι περιορισμένη ούτε ως προς τις εθνικότητες ούτε ως προς το επίπεδο μόρφωσης. Παρουσιάζονται οικογένειες μεταναστών αλλά και άτομα που έχουν έρθει στην Ελλάδα μεμονωμένα. Το παράδειγμα της Αλβανικής οικογένειας μουσικών, είναι ένα παράδειγμα το οποίο σπάει το στερεότυπο του αμόρφωτου Αλβανού εργάτη που νιώθει ότι δεν είναι αποδεκτός από τους Έλληνες. Αντιθέτως προβάλλεται η εικόνα μιας οικογένειας μορφωμένης και με καλλιτεχνική προσφορά η οποία είναι κοινωνικά αποδεκτή από τους Έλληνες. Παράλληλα παρουσιάζονται διάφοροι άλλοι τύποι μεταναστών στη χώρα μας με ποικίλα και διαφορετικά προφίλ, που περιγράφουν τις εμπειρίες τους από τις πρώτες εντοπώσεις που είχαν από την Ελλάδα μέχρι και τις αλλαγές που παρατηρούν στη χώρα μέσα στα χρόνια που βρίσκονται εδώ. Ο τρόπος που μιλούν και σκέφτονται δείχνει τις διαφορές αλλά και τις ομοιότητες που έχουν με τους Έλληνες με αποτέλεσμα η τελική εικόνα που αφήνει η ταινία, να καταρρίπτει τα στερεότυπα για τους μετανάστες και τη ζωή που κάνουν στη χώρα μας.

Ο πίνακας που ακολουθεί δίνει τα βασικότερα δημογραφικά στοιχεία ως προς τον κάθε χαρακτήρα που πρόκειται να αναλυθεί:

Όνομα	Εθνικότητα	Φύλο	Ηλικία	Επάγγελμα	Χρόνια στην Ελλάδα σε σχέση με το 2001	Μόρφωση	Ποσοστό λαθών στο λόγο τους*
Χάφης Ακούρ	Σουδανός	Αντρας	35	Μοντέρ/Οικονομολόγος/Μουσικοδιδάσκαλος	16	Ανώτατη (πανεπιστήμιο στην Ελλάδα)	5,13%
Ντάρεκ Ζούχνιακ	Πολωνός	Αντρας	36	Ελαιοχρωματιστής	11	Άγνωστη	7,51%
Παππάς(πατέρας)	Αλβανός	Αντρας	42	Μουσικός	10	Ανώτατη (σπουδές στην Αλβανία)	5,44%
Παππά(μητέρα)	Ρωσίδα	Γυναίκα	40	Μουσικός	10	Ανώτατη (σπουδές στην Αλβανία)	3,85%
Παππάς(υιός)	Αλβανός	Αντρας	18	Μουσικός	10	σχολείο στην Ελλάδα και μουσικές σπουδές	0,44%
Μαρία Μένιες	Ινδιάνη	Γυναίκα	48	Κοινωνιολόγος/χοροδιδάσκαλος	17	Ανώτατη (σπουδές εκτός Ελλάδος μάλλον στο Παρίσι)	5,16%
Σάβις(πατέρας)	Ουκρανός	Αντρας	40	Σε μαγαζί και μαράγκος	3	Άγνωστη	21,74%
Σάβις(μητέρα)	Ουκρανή	Γυναίκα	40	Καθαρίστρια/Μοδίστρα	3	Άγνωστη	32,76%
Σάβις(μεγάλο κορίτσι)	Ουκρανή	Γυναίκα	10	Μαθήτρια	3	Μαθήτρια στο ελληνικό σχολείο	0,00%
Ζαπόρα(πατέρας)	Πολωνός	Αντρας	39	Οικοδόμος	12	Άγνωστη	12,92%
Ζαπόρα(μητέρα)	Πολωνή	Γυναίκα	39	Καθαρίστρια	12	Άγνωστη	16,82%
Ζαπόρα(υιός)	Πολωνός	Αντρας	13	Μαθητής	12	Μαθητής στο Ελληνικό σχολείο	1%

*Το είδος των λαθών και η μέθοδος καταμέτρησής τους φαίνονται σε πίνακα που παρατίθεται στο παράρτημα της εργασίας.

Ως προς την εθνικότητα, λοιπόν, έχουμε έξι διαφορετικές, ενώ στην ανάλυση παίρνουν μέρος 5 γυναίκες και 7 άντρες. Οι ηλικίες κυμαίνονται από 10 έως 48 ετών, με τρία νεαρά παιδιά 10, 15 και 20 χρονών και 9 ενήλικες που είναι κυρίως μεταξύ 35 και 40 χρονών. Τα επαγγέλματά τους, καθώς και το μορφωτικό τους επίπεδο ποικίλλουν, ενώ επίσης υπολογίζονται και τα χρόνια παραμονής τους στην Ελλάδα, τα οποία και παίζουν καθοριστικό ρόλο για το επίπεδο της γνώσης της γλώσσας.

3.3. Ανάλυση τύπων συνεντεύξεων.

Η «χαλαρή» δομή του ντοκιμαντέρ έχει ήδη συζητηθεί και παρουσιάζεται παραπάνω. Ο σκελετός αυτός δημιουργείται από τα ερωτήματα που τίθενται από το σκηνοθέτη στα πρόσωπα που εμφανίζονται. Από τις απαντήσεις τους είναι πασιφανές ότι πρόκειται για «ανοιχτές» ερωτήσεις, δηλαδή, δεν επιδέχονται ως απάντηση ένα ναι ή ένα όχι, ενώ αντίθετα δίνουν τη δυνατότητα στον ερωτώμενο να αναπτύξει ελεύθερα τις απόψεις του. Οι «κλειστές» ερωτήσεις προσφέρονται περισσότερο για κωδικοποίηση και επεξεργασία, έχουν όμως το μειονέκτημα του ότι θέτουν συγκεκριμένους όρους και προσανατολισμούς στις απαντήσεις που μπορούν να δώσουν οι ερωτώμενοι.

Σύμφωνα με τους Αρχάκη και Κονδύλη(2004:192-193), διακρίνονται δύο είδη συνέντευξης, η κατευθυνόμενη και η μη κατευθυνόμενη, ή αλλιώς ελεύθερη συνέντευξη. Ενώ στην κατευθυνόμενη υπάρχει ένα συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο και μία προκαθορισμένη δομή που ακολουθείται αυστηρά, στην ελεύθερη συνέντευξη, το μόνο που έχει προκαθοριστεί είναι τα θέματα και ίσως ένας πρόχειρος οδηγός ερωτήσεων, αλλά δεν υφίστανται περιορισμοί για να ακολουθηθεί μία συγκεκριμένη σειρά, ενώ το ερωτώμενο άτομο είναι εκείνο που παίζει καθοριστικό ρόλο και με βάση την ανταπόκρισή του αποφασίζεται το πώς και το πότε θα τεθεί η κάθε ερώτηση. Στο ντοκιμαντέρ που εξετάζεται, είναι ξεκάθαρο ότι ακολουθείται ο τύπος της ελεύθερης συνέντευξης, αφού επιλέγεται να αφεθούν οι ερωτώμενοι να μιλούν για ό,τι νομίζουν και σπανίως παρεμβαίνει κάποιος με ερωτήσεις, αποφεύγοντας έτσι να τους καθοδηγήσει ή να τους επηρεάσει προς οποιαδήποτε κατεύθυνση.

Στην περίπτωση της εκπόνησης αυτής της εργασίας, κρίνεται απαραίτητο να διευκρινιστεί η ιδιαιτερότητα του ότι, το ντοκιμαντέρ το οποίο τυχαίνει επεξεργασίας, δεν είχε ως σκοπό την έρευνα και γι' αυτό και δεν ακολουθείται σκοπimώς κάποια μέθοδος συλλογής πληροφοριών που να βοηθούν στην εξαγωγή συμπερασμάτων. Έτσι παρόλο που οι πληροφορίες που θα

χρησιμοποιηθούν για τη διεξαγωγή της ανάλυσης θα μπορούσαν να έχουν συγκεντρωθεί με πιο σαφή και συστηματικό τρόπο, δε θα μπορούσαν όμως να προέρχονται από πιο αυθόρμητο λόγο στην περίπτωση μιας συστηματικότερης έρευνας που θα είχε συγκεκριμένο σκοπό και εργαλεία.

Ο λόγος όμως των ερωτώμενων δεν παύει να επηρεάζεται από το «παράδοξο του παρατηρητή». Η απλή και μόνο παρουσία εκείνου που παίρνει τη συνέντευξη, επηρεάζει πάντα το λόγο αλλά και το νόημα των λεγόμενων των ερωτώμενων. Σε κάθε περίπτωση, η παρουσία στοιχείων «ξένων» προς την περίπτωση επηρεάζει τους συμμετέχοντες σ' αυτήν. Παρακολουθώντας την ταινία, μπορεί κανείς να παρατηρήσει ότι οι συνεντευξείς, λαμβάνουν χώρα στο χώρο των ερωτώμενων, δηλαδή στο σπίτι τους ή στο χώρο εργασίας τους. Πρόκειται για έναν ακόμα παράγοντα που αποδεικνύει την πρόθεση του σκηνοθέτη να εξαλείψει κατά το δυνατόν τις πιθανές επιρροές ξένων στοιχείων στο λόγο των χαρακτήρων. Η συχνή παρέκκλιση των ερωτώμενων σε διηγήσεις από τη ζωή τους, οι οποίες κάποιες φορές τυχαίνει να είναι εκτός θέματος και κάποιες φορές τους οδηγούν σε συναισθηματική φόρτιση, βοηθούν στη χρήση ανεπίσημου και ανεπιτήδευτου λόγου.

Πέρα από τις «ανοιχτές» και «κλειστές» ερωτήσεις σε μία συνέντευξη, υφίστανται και οι τρεις διαφορετικοί τύποι συνεντεύξεων: 1. Η δομημένη όπου τίθενται συγκεκριμένες ερωτήσεις με μία έτοιμη σειρά, 2. Η ημι-δομημένη, όπου ο συνεντευκτής είναι ελεύθερος ν' αλλάξει τη σειρά των ερωτημάτων, να προσθέσει κάποια και ν' αφαιρέσει άλλα και 3. Η άτυπη, όπου ο συνεντευκτής χωρίς ν' απευθύνει στους χαρακτήρες απ' ευθείας ερωτήσεις, τους δίνει απλώς κάποια θέματα κλειδιά και τους αφήνει ν' αναπτύξουν ελεύθερα τις απόψεις τους πάνω σε αυτά (Κωστούλα-Μακράκη, 2001:180). Όπως θα φανεί στη συνέχεια, στην ταινία χρησιμοποιείται ο άτυπος τρόπος συνέντευξης έτσι ώστε τα άτομα να αισθανθούν την ελευθερία να ανοίξουν το κάθε θέμα όσο εκείνοι θέλουν και να το συσχετίσουν με όποιες παραμέτρους νομίζουν, όντας περιορισμένοι κατά το λιγότερο δυνατόν. Πρόκειται μάλιστα για μη κατευθυνόμενες συνεντεύξεις όπου οι ερωτώμενοι είναι ελεύθεροι να

μιλήσουν με αυθορμητισμό, ενώ ο συνεντευκτής φαίνεται να παίζει δευτερεύοντα ρόλο.

4. Κατασκευή της ταυτότητας μέσα από την ανάλυση αφηγήσεων των μεταναστών

4.1. Μεθοδολογία

Για ν' αναλυθεί ο λόγος των χαρακτήρων, θ' ακολουθηθεί ένας συνδυασμός από αρκετές μεθοδολογίες, οι οποίες θα παρουσιαστούν σ' αυτό το κεφάλαιο. Η βασικότερη μεθοδολογία ανάλυσης λόγου που θα χρησιμοποιηθεί, έχει να κάνει με την κατασκευή ταυτότητας και έχει δομηθεί από τον Thomas Ricento, καθηγητή του Πανεπιστημίου του Τέξας. Σύμφωνα με τον Ricento, η λεπτομερής ανάλυση κειμένων, καταδεικνύει τους τρόπους με τους οποίους οι κυρίαρχες κοινωνικές ομάδες προωθούν τη συναίνεση που δικαιολογεί την κυριαρχία τους (Ricento, 2003:616). Προεκτείνοντας αυτό το μοντέλο, στο λόγο ομάδων που δεν είναι κυρίαρχες, όπως εκείνη των μεταναστών στην περίπτωση της συγκεκριμένης εργασίας, είναι δυνατόν να εντοπίσει κανείς, τα ίδια στοιχεία, στην εσω-ομάδα των χαρακτήρων όπου καταβάλλεται προσπάθεια κατασκευής μίας κοινής ταυτότητας.

Με βάση τη μεθοδολογική προσέγγιση που ακολουθείται, ο λόγος αποτελεί μία κοινωνική πρακτική με τρεις συνιστώσες: το κείμενο, τη διαδικασία παραγωγής και τη διαδικασία ερμηνείας του. Οι συνθήκες παραγωγής και ερμηνείας ενός κειμένου, συνδέονται με τα τρία διαφορετικά επίπεδα της κοινωνικής οργάνωσης, δηλαδή την κοινωνία ως σύνολο, το θεσμικό περιβάλλον και το άμεσο περιβάλλον της επικοινωνιακής περίστασης. Αυτά τα τρία επίπεδα συνδέονται ιεραρχικά μεταξύ τους. Η κυρίαρχη πρακτική, πηγάζει από το κοινωνικό και θεσμικό περιβάλλον με

αποτέλεσμα κάθε εναλλακτική πρακτική να δέχεται πίεση και στιγματισμό. Η κατανόηση της εξουσίας που ασκεί η κυρίαρχη πρακτική είναι απαραίτητη για την κατανόηση της γλωσσικής επιλογής που γίνεται κατά περίπτωση. Η γλωσσική επιλογή, αν και υποθετικά είναι μία διαδικασία που θα έπρεπε να γίνεται ελεύθερα, επηρεάζεται κατάφορα από την κυρίαρχη πρακτική με αποτέλεσμα οι πρακτικές που επιλέγονται να είναι συνήθως επένδυμένες έστω με νότες από την κυρίαρχη και συχνά να εντοπίζεται μία διαπάλη στο λόγο και τα συναισθήματα του ατόμου (Παυλίδου, 1999: 189-190).

Ένα από τα βασικά στοιχεία που προσδίδουν την κατασκευή της ταυτότητάς κάποιου στο λόγο του, είναι οι στρατηγικές που ακολουθούνται και οι οποίες χωρίζονται στις εξής κατηγορίες:

- **Στρατηγικές κατασκευής** που αποσκοπούν στην κατασκευή και εγκαθίδρυση στις συνειδήσεις της ομάδας ένταξης, μίας συγκεκριμένης εθνικής ταυτότητας, προωθώντας έννοιες όπως η ενότητα, η ταυτότητα και η αλληλεγγύη. Πολύ συχνά συναντώνται επίσης στοιχεία που κατοχυρώνουν τη διαφοροποίηση από την ομάδα μη ένταξης. Αυτού του είδους οι στρατηγικές επιμερίζονται στις

- (1) στρατηγικές αιτιολόγησης, που επιχειρούν να δικαιολογήσουν το κοινωνικό στάτους της εκάστοτε ομάδας ένταξης

- (2) στρατηγικές ενοποίησης-συνεκτικότητας, που δίνουν έμφαση στα κοινά χαρακτηριστικά των μελών της ομάδας ένταξης

- (3) στρατηγικές αποφυγής, που αποκρύπτουν ή υποτιμούν τις εσωομαδικές διαφορές και τις ιστορικές ασυνέχειες που δεν εξοικειώνουν στην ενότητα της ομάδας ένταξης.

- **Στρατηγικές μετασχηματισμού** που στοχεύουν στο μετασχηματισμό της ήδη υφιστάμενης ταυτότητας της ομάδας ένταξης, σε μία ελαφρώς διαφορετική ταυτότητα.

- **Στρατηγικές Διαιώνισης** που προϋποθέτουν και δίνουν έμφαση στη διαχρονία ενός έθνους, η οποία πάντα έχει θετικά χαρακτηριστικά συνέχειας μέσα στην ιστορία. Μάλιστα χρησιμοποιείται αρκετά συχνά και εδώ η επιμέρους στρατηγική της αποφυγής - απόκρυψης όπου αποκρύπτονται

ενδεχόμενα στοιχεία αλλαγών τα οποία θα μπορούσαν να οδηγήσουν στην αμφισβήτηση της διαχρονίας ενός κράτους.

Πέρα από τις στρατηγικές που είναι δυνατό να εξεταστούν, ο Ricento προσέγγισε το λόγο και μέσα από γλωσσικά εργαλεία που οδηγούν σε συμπεράσματα πάνω στην κατασκευή ταυτότητας:

- Χρήση προσωπικών αντωνυμιών (ειδικά πρώτου και δεύτερου πληθυντικού) που καταδεικνύουν την εσω- ομάδα και την εξω- ομάδα του ομιλούντος, μεταξύ άλλων

- Ο χρόνος των ρημάτων και άλλα είδη χρονικών αναφορών, τα οποία δείχνουν κατά πόσο το άτομο συνδέει κάποια γεγονότα και κάποιες πραγματικότητες με το παρελθόν, το παρόν ή το μέλλον του.

- Ασάφεια και αοριστία, μέσω της χρήσης ευφημισμών, εικασιών, ρητορικών ερωτήσεων, και παθητικής φωνής.

- Απόκρυψη των υποκειμένων – συντελεστών της δράσης με τη χρήση παθητικής φωνής, όπως επίσης η απόδοση πράξεων σε διαφορετικά από το πραγματικό υποκείμενο.

- Μετωνυμίες: Χρήση άλλης από την κυριολεκτούμενη λέξη με σκοπό την παραστατικότερη έκφραση μιας έννοιας

- Συνεκδοχές: Διαφορετική εκδοχή μιας λέξης με σημασία ευρύτερη ή στενότερη της ετυμολογικής.

- Προσωποποιήσεις: Απόδοση ανθρώπινης μορφής και ιδιοτήτων σε μία αφηρημένη οντότητα.

Στην ανάλυση που θα ακολουθήσει οι μετωνυμίες και οι συνεκδοχές θα θεωρηθεί ότι ταυτίζονται, λόγω του ότι οι διαφορές τους είναι αρκετά λεπτές και υπάρχει κίνδυνος συγχύσεων.

Σύμφωνα με μία άλλη προσέγγιση, εκείνη των Rudolf De Cillia, Martin Reisigl και Ruth Wodak οι εθνотικές ταυτότητες, παράγονται, αναπαράγονται, μετασχηματίζονται και διαλύονται, μέσω του λόγου, των σημειωτικών συστημάτων του και της γλώσσας. Η κοινή εθνотική ταυτότητα, πηγάζει από μία σφαίρα επιρροής στην οποία συμπεριλαμβάνονται οι πολιτικοί, οι διανοούμενοι, οι δημοσιογράφοι κ.ά. Τα λόγια των τελευταίων

και ο τρόπος που αυτά αναμεταδίδονται από τα Μ.Μ.Ε., την εκπαίδευση, τις εκδηλώσεις κ.ά. δημιουργούν τις κοινές πεποιθήσεις και τα πιστεύω, που διαπνέουν ένα έθνος. Εν τέλει συμβάλλουν, στη μετατροπή αυτών από απλές ιδέες, σε πραγματικότητα, στις συνειδήσεις των μελών κάθε εθνοτικής ομάδας (Rudolf De Cillia, Martin Reisigl and Ruth Wodak,1999:153).

Σύμφωνα, λοιπόν, με τους παραπάνω συγγραφείς, στην κατασκευή εθνοτικής ταυτότητας, συμβάλλουν οι στρατηγικές δημιουργίας κοινού παρελθόντος, παρόντος και μέλλοντος όπως αυτά μπορούν να ανακλύψουν μέσα από κοινές μνήμες, την ιστορία, καθώς και τα σχέδια για το μέλλον. Οι στρατηγικές που εισάγουν οι Rudolf De Cillia, Martin Reisigl και Ruth Wodak δε διαφέρουν από εκείνες που προτάθηκαν από τον Ricento, συμπληρώνουν όμως την έννοια της στρατηγικής της διάλυσης, σύμφωνα με την οποία απομυθοποιούνται και διαλύονται οι ήδη υπάρχουσες εθνοτικές ταυτότητες ή στοιχεία τους που δεν εξυπηρετούν ή έρχονται σε αντίθεση με τους νέους στόχους της ύπαρξης κοινής εθνοτικής ταυτότητας.

Ένα άλλο επιπλέον εργαλείο που μας προσφέρουν είναι εκείνο του εντοπισμού της υποκειμενικότητας του ομιλητή. Εκφράσεις όπως, «κατά κάποιο τρόπο», «ξέρω γω», «ίσως», «κάπως έτσι», «νομίζω», «εννοώ» κ.τ.λ. συνήθως δίνουν έμφαση στην υποκειμενικότητα, ή την αβεβαιότητα του ομιλητή. Πολύ συχνά μάλιστα, όταν ο ομιλητής προσπαθεί να πείσει το κοινό για κάτι ενώ γνωρίζει ότι αυτό αποτελεί υποκειμενική άποψη, συμπεριλαμβάνει στο λόγο του ασάφειες, παθητικές συντάξεις, ρήματα γνωμοδότητησης, ή απρόσωπες συντάξεις.

Σημαντικό ρόλο στην ανάλυση λόγου, έχει το πλαίσιο στο οποίο διατυπώνεται αυτός. Σύμφωνα με τον Hymes (Georgakopoulou-Goutsos,1997:18-19) το πλαίσιο αυτό μπορεί να είναι:

- Το πλαίσιο της κατάστασης: Ποιος μιλά και σε ποιον απευθύνεται, πότε, πού και για ποιο λόγο. Το φυσικό σκηνικό και το κοινωνικό πλαίσιο όπου λαμβάνει χώρα η καταγραφή της ομιλίας κάποιου καθώς και ο ρόλος και το κύρος εκείνων που εμπλέκονται στην καταγραφή παίζουν σημαντικό ρόλο.

▪ **Το πολιτιστικό πλαίσιο:** Πρόκειται για το είδος του λόγου της κοινότητας, τι είναι σύνηθες γι' αυτήν και τα μέλη της, τις γλωσσικές πράξεις που συνήθως διατυπώνονται στο πλαίσιο της και τα θέματα που την απασχολούν.

▪ **Το πλαίσιο του συγκεκριμένου:** Τα συμφραζόμενα παίζουν καθοριστικό ρόλο στο πώς μπορεί να ερμηνευτεί και να αναλυθεί κάτι.

▪ **Το γνωστικό πλαίσιο:** Το σύνολο των γνώσεων, οι γνωστικές συμβάσεις, οι κανόνες, οι νόρμες και τα κοινά πιστεύω, οι γενικές προσδοκίες.

Τα δομικά στοιχεία του λόγου, συνδέονται μεταξύ τους με διάφορους τρόπους ειδικότερα όταν πρόκειται να επεξεργαστεί κανείς αφηγήσεις που έχουν κατά βάση συγκεκριμένη δομή. Από τις πιο συνηθείς, είναι οι χρονικές και οι αιτιολογικές συνδέσεις. Τα διηγούμενα γεγονότα μπορούν να συνδέονται μεταξύ τους χρονικά, π.χ. το ένα να ακολουθεί το άλλο, ή αιτιολογικά όπου το ένα παρουσιάζεται ως αίτιο ή προϋπόθεση του άλλου. Άλλες πάλι φορές, τα γεγονότα μπορούν να κινητοποιήσουν τα υποκείμενα, δημιουργώντας τους στόχους, ή προκαλώντας τους αντιδράσεις. Ένα από τα συνηθέστερα δομικά σχήματα μιας αφήγησης, αποτελείται από μία δομή που οδηγεί σε κάποιο στόχο, έναν πρωταγωνιστή, μία δέσμη επιθυμητών σκοπών, και τα μέσα που απαιτούνται έτσι ώστε να τους επιτύχει ο πρωταγωνιστής. Αυτού του είδους η δομή επιτρέπει στον αναγνώστη ή ακροατή να αποθηκεύσει και να ανακαλέσει στοιχεία πάνω σε μία αφήγηση, τους χαρακτήρες και τα γεγονότα που εμπεριέχει (Georgakopoulou - Goutsos, 1997:57). Πολύ συχνά, μέσα στο λόγο των μεταναστών που θα αναλυθεί παρακάτω, θα συναντήσουμε και σχέσεις αντίθεσης και σύγκρισης οι οποίες θα εκφράζονται με αντιθετικούς, ακόμα και χρονικούς συνδέσμους που φέρνουν σε αντιπαράθεση το πριν και το μετά. Ιδιαίτερα συχνά, η ανάλυση αυτών των σχέσεων πηγάζει μέσα από φράσεις «πυρήνες» και φράσεις «δορυφόρους» που διατυπώνονται γύρω από τις πρώτες (Georgakopoulou - Goutsos, 1997:80-81).

Σκόπιμο είναι επίσης, να σχολιαστεί ως γλωσσικό εργαλείο, η εναλλαγή των χρόνων ως προς το τι εξυπηρετεί. Μέσα στο πλαίσιο μιας αφήγησης,

συχνά απαντάται η εναλλαγή παρελθοντικών χρόνων με τον ενεστώτα και το μέλλοντα καθώς επίσης και του πλαγίου με τον ευθύ λόγο. Ο παρατατικός είναι εκείνος που συνήθως εξυπηρετεί στο να δίνει ο αφηγητής τις λεπτομέρειες παρασκήνιου, ενώ ο ενεστώτας και ο αόριστος συμπληρώνουν την αφηγηματική δράση (Κακαβούλια, 2003:197-198).

Συνδυάζοντας τα στοιχεία και τα εργαλεία ανάλυσης των μεθοδολογιών που αναπτύχθηκαν στο προηγούμενο κομμάτι, θα γίνει μία προσπάθεια προσέγγισης του λόγου των χαρακτήρων που μιλούν στο ντοκιμαντέρ «2^η πατρίδα, ήρθαμε εδώ».

Αρχικά, οι χαρακτήρες θα ομαδοποιηθούν ανά εθνικότητα, έτσι ώστε να μπορέσουν να εντοπιστούν τα χαρακτηριστικά κατασκευής της κοινής τους εθνοτικής ταυτότητας. Κατά συνέπεια ο διαχωρισμός έχει ως εξής:

Εθνικότητα	Όνομα	Όνομα	Όνομα	Όνομα	Σύνολο
Σουδάν	Χαφίζ Ακούρ				1
Γουατεμάλα	Μαρία Μέντεζ				1
Ρωσία	Παππά γυναίκα				1
Πολωνία	Ντάρεκ Ζούχνιακ	Ζαπόρα άνδρας	Ζαπόρα γυναίκα	Ζαπόρα Αγόρι	4
Ουκρανία	Σάβιτς άνδρας	Σάβιτς γυναίκα	Σάβιτς κορίτσι		3
Αλβανία	Παππιάς Άνδρας	Παππιάς αγόρι			2

Η πρώτη ομάδα χαρακτηριστικών που θα εξεταστεί σε κάθε μία από τις παραπάνω εθνοτικές ομάδες, θα είναι οι μετωνυμίες, οι συνεκδοχές και οι μεταφορές, που χρησιμοποιούν οι χαρακτήρες ως προς τη χώρα καταγωγής τους αλλά και ως προς την Ελλάδα. Στη συνέχεια, αφού καταμετρηθούν, θα χωριστούν σ' εκείνες που απευθύνονται στη χώρα καταγωγής και σ' εκείνες

που αναφέρονται στην Ελλάδα. Τέλος, θα αξιολογηθεί το κατά πόσο οι αναπαραστάσεις που σχηματίζονται μέσω αυτών των μετωνυμιών, συνεκδοχών και μεταφορών, είναι θετικές, αρνητικές ή ουδέτερες για την κάθε χώρα και ως εκ τούτου, θα προκύψει ένα πρώτο σημαντικό στοιχείο για τη στάση των ατόμων ως προς τις χώρες προέλευσης και μετανάστευσης.

Το επόμενο βήμα που ακολουθείται, είναι η καταμέτρηση των αντωνυμιών που χρησιμοποιεί ο κάθε χαρακτήρας στο λόγο του. Με το διαχωρισμό των προσωπικών και των κτητικών αντωνυμιών θα είναι δυνατόν να καταμετρηθούν και να εντοπιστεί σε ποια εσω-ομάδα και σε ποια εξω-ομάδα απευθύνονται σε κάθε περίπτωση. Πρόκειται για ένα σημαντικό εργαλείο αφού μέσω της χρήσης του προκύπτουν η ομάδες ένταξης και μη ένταξης των ατόμων, ακόμα και σε περιπτώσεις που εκείνα δεν κάνουν καμία ρητή νύξη πάνω στο θέμα. Η αυθόρμητη χρήση των αντωνυμιών είναι κατά συνέπεια πολύτιμη πηγή πληροφοριών.

Μία άλλη χρήσιμη καταμέτρηση θα γίνεται για τον εντοπισμό του αριθμού αναφοράς του ονόματος της χώρας καταγωγής και τόπων που ανήκουν σε αυτή καθώς και της Ελλάδας. Τέτοια παραδείγματα είναι οι λέξεις εδώ, εκεί, πατρίδα, χώρα κ.ά.

Λέξη – κλειδί για την κατασκευή ταυτότητας των μεταναστών είναι και η λέξη ξένος. Καταμετρείται κατά συνέπεια η χρήση της με στόχο να αποκρυπτογραφηθεί το κατά πόσο οι ίδιοι οι μετανάστες νιώθουν ότι έχουν ενταχθεί αλλά και το πώς νιώθουν ότι αντιμετωπίζονται από τους Έλληνες. Τα ζητήματα της ξενότητας και της ετερότητας, είναι καθοριστικά για την κατασκευή της ταυτότητας των μεταναστών, στο πλαίσιο της χώρας μετανάστευσης.

Οι χρόνοι των ρημάτων θα χωρίζονται σε παρελθοντικούς, παροντικούς και μελλοντικούς και θα καταμετρούνται στο λόγο των χαρακτήρων. Ένας άλλος άξονας που θα συμβάλλει σε αυτή την καταμέτρηση θα είναι ο άξονας του εδώ σε σχέση με τη χώρα καταγωγής. Εκείνο που έχει σημασία, είναι οι χρόνοι των ρημάτων που χρησιμοποιούνται όταν μιλά κανείς για μια χώρα, εφόσον ο χρόνος αποτελεί ένδειξη του που κατατάσσει κανείς τη χώρα και την

πραγματικότητα αυτής, στο παρόν, στο παρελθόν ή στο μέλλον του. Βέβαια, από αυτήν την καταμέτρηση θα παραλειφθούν οι όποιες αφηγήσεις συγκεκριμένων περιστατικών του παρελθόντος, οι οποίες είναι φυσικό να γίνονται με παρελθοντικούς χρόνους και αυτό φυσικά δεν αποτελεί ένδειξη των συναισθημάτων που τρέφει κανείς για κάποια χώρα. Θα υπάρξουν περιπτώσεις όπου θα κρίνεται ότι η εναλλαγή χρόνων έχει κάποια ιδιαίτερη σημασία, καθώς επίσης και το πρόσωπο στο οποίο κλίνεται το ρήμα. Σε αυτές θα γίνεται παράθεση και σχολιασμός του όλου αποσπάσματος λόγου και θα αναλύονται τα συμπεράσματα για την κατασκευή ταυτότητας που θα προκύπτουν ανά περίπτωση.

Ακολουθεί η καταμέτρηση των συνδέσεων, αιτιολογικών, χρονικών, αντιθετικών και όποιου άλλου είδους σύνδεσης ίσως προκύψει. Μέσα από αυτές τις συνδέσεις, ανακύπτουν οι ακολουθίες των προτάσεων και των νοημάτων στα οποία δίνει έμφαση ο κάθε χαρακτήρας, καθώς και πιθανές συγκρίσεις και αντιθέσεις μεταξύ χωρών, τα πραγματικά αίτια μετανάστευσης κ.ά. Όσο πιο δομημένος ο λόγος, με τέτοιες συνδέσεις, τόσο λιγότερο αυθαίρετος είναι ο λόγος και η επιχειρηματολογία της κάθε ομάδας. Αντιθέτως, η έλλειψη τέτοιου είδους συνδέσεων, καθώς όπως επίσης και η χρήση πολλών παθητικών συντάξεων, ή οι ασάφειες και οι αοριστίες, δείχνουν μεγαλύτερο βαθμό αποπροσανατολισμού ενώ αποτελούν στοιχείο υποκειμενικότητας στην άποψη κάποιου.

Οι επιθετικοί προσδιορισμοί που χρησιμοποιούνται ως προς την κάθε χώρα καταμετρούνται και αξιολογούνται επίσης, με σκοπό να καταφανούν οι στάσεις των χαρακτήρων ως προς τις χώρες υποδοχής και καταγωγής. Κατά περίπτωση, μπορούν να συμπεριληφθούν, επίσης, και περιφραστικοί ή άλλου τύπου χαρακτηρισμοί που αφορούν την κάθε χώρα.

Η τελική αξιολόγηση που θα γίνεται σε κάθε ομάδα χαρακτήρων, θα έχει να κάνει με τις θεματικές, τις στρατηγικές και τις αναπαραστάσεις που εντοπίζονται στο λόγο τους, διαχωρισμένες και πάλι στους δύο άξονες της χώρας καταγωγής και της χώρας μετανάστευσης. Θα εντοπίζονται για παράδειγμα οι κοινές θεματικές - ως προς το παρόν, το μέλλον και το

παρελθόν - καθώς και το σε ποια χώρα αναφέρονται. Οι στρατηγικές κατασκευής, μετασχηματισμού και διαιώνισης που χρησιμοποιούνται από κάθε ομάδα, θα θίγονται και θα αναλύονται, με βάση τους ίδιους άξονες. Επιπλέον, θα καταμετρείται και θα συγκρίνεται η όποια νύξη, καταδεικνύει θετικές ή αρνητικές αναπαραστάσεις για την εσω-ομάδα ή τις εξω-ομάδες κάποιου. Τέλος θα σημειώνονται τα κομμάτια του λόγου που υποδεικνύουν σημάδια υποκειμενικότητας καθώς και η ασάφειες των παραπομπών όπως αυτές έχουν αναλυθεί παραπάνω.

4.2. Ανάλυση λόγου ανά εθνοτικές ομάδες.

4.2.1. Σουδάν. Χαφίζ Ακούρ.

Σύμφωνα με τον πίνακα του προηγούμενου κεφαλαίου, η πρώτη εθνικότητα που θα αναλυθεί ως προς τα χαρακτηριστικά κατασκευής ταυτότητας, είναι η σουδανική. Ο Χαφίζ Ακούρ κατάγεται από το Σουδάν, είναι ένας άντρας 35 χρονών ο οποίος κατοικεί στην Ελλάδα εδώ και 16 χρόνια και έχει σπουδάσει Οικονομολόγος στα ΤΕΙ Μεσολογγίου και μοντέρ σε σχολή κινηματογράφου στην Αθήνα. Έχει εργαστεί ως ελαιοχρωματιστής στο παρελθόν και τώρα ασκεί το επάγγελμα του μοντέρ και ταυτόχρονα διδάσκει κρουστά σε ωδείο. Κατοικεί στα Χανιά Κρήτης. Μετά από επεξεργασία του λόγου του από το ντοκιμαντέρ, προκύπτει ότι το ποσοστό των λαθών του ανέρχεται στο 5,13% . Με βάση τις σπουδές του, κατατάσσεται στην ανώτερη εκπαίδευση. Έχει φοιτήσει σε ελληνικό πανεπιστήμιο, και ως εκ τούτου έχει αρκετά ανεπτυγμένο λόγο στα ελληνικά, ενώ έχει την ευχέρεια χρήσης της γλώσσας χρησιμοποιώντας τη συχνά όχι μόνον για εργαλειακούς αλλά και για εκφραστικούς λόγους.

Στον πίνακα που ακολουθεί, μπορεί κανείς να διακρίνει τους δύο άξονες που συμβολίζουν τις χώρες καταγωγής (εκεί) και μετανάστευσης (εδώ) ενώ ταυτόχρονα διαχωρίζονται οι μετωνυμίες, οι συνεκδοχές και οι μεταφορές.

	ΕΚΕΙ	ΕΔΩ
ΜΕΤΩΝΥΜΙΕΣ ΣΥΝΕΚΔΟΧΕΣ	Βουνό	
	Χιόνια	
	Άμμος	
	Όαση	
	Πολιτισμός	
	Οικογένειες	
	Αφρική	
	Γειτονιά	
ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ	Αέρας	.. Ο χρόνος τρέχει
	Μυρωδιά	
	Ατμόσφαιρα	
	Γλύφει	
Σύνολο	12	1

Από τον πίνακα, προκύπτει ότι ο Σουδανός, χρησιμοποιεί συχνά στο λόγο του εικόνες για να αποδώσει την πατρίδα του. Προτιμά όρους που έχουν να κάνουν με τη φύση όσον αφορά τις μεταφορές και τις μετωνυμίες που χρησιμοποιεί, γεγονός που καταδεικνύει ότι έχει συνδέσει τη χώρα του με τη φύση και αυτός είναι και ο τρόπος που την αναπαριστά στο λόγο του.

Είναι πολύ ενδιαφέρον, στο πεδίο των μεταφορών να εντοπίσουμε και κάποιους περιφραστικούς παραλληλισμούς που χρησιμοποιεί ο χαρακτήρας για να αποδώσει τους ρυθμούς ζωής στην Ελλάδα. Ο Χαφίζ σχολιάζει την Ελλάδα και την Αθήνα, λέγοντας ότι αντιλαμβάνεται τον τρόπο ζωής μέσω του ρυθμού: «Πολλά χρόνια ζούσα στην Αθήνα(1) μπορώ να αντιληφθώ ρυθμικά, ε:....: κάποιους ρυθμούς για την ίδια την πόλη». Η έκφραση αυτή, περνά το μήνυμα ότι ο ίδιος είναι δεμένος με τη χώρα του και με την έννοια του ρυθμού που είναι τόσο σημαντική στην κουλτούρα του Σουδάν. Αντιλαμβάνεται την Ελλάδα, ως κάτι ξένο και αυτό το καταλαβαίνει πρωτίστως από τους διαφορετικούς ρυθμούς. Χρησιμοποιεί, λοιπόν, ο Χαφίζ

το συμβολισμό του ρυθμού, για να δείξει πόσο ανοίκεια του φαίνεται, η γρήγορα μεταβαλλόμενη εικόνα της Αθήνας.

Συνολικά για το Σουδάν βλέπουμε ότι εντοπίζονται 12 στοιχεία, και όλα είναι θετικές αναπαραστάσεις. Αντιστοίχως για την Ελλάδα, χρησιμοποιείται μόνο μία μεταφορά η οποία έχει να κάνει με την ταχύτητα ρυθμού ζωής που είναι μεγάλη κάτι που όπως προκύπτει από τα συμφραζόμενα του χαρακτήρα, είναι μία αρνητική αναπαράσταση.

Ακολουθεί η καταμέτρηση των αντωνυμιών που χρησιμοποιεί ο Χαφίζ κατά την ομιλία του. Παρατηρείται ότι χρησιμοποιεί πολλές προσωπικές αντωνυμίες στον ενικό - 35 εγώ, 3 με - , 6 προσωπικές αντωνυμίες πληθυντικού -μας- και 12 κτητικές αντωνυμίες -μου- εκ των οποίων οι 6 αναφέρονται στο Σουδάν. Όσον αφορά τις 6 αντωνυμίες μας που εντοπίζονται στο κείμενό του, οι τρεις από αυτές αναφέρονται στο σουδανικό λαό, με αποτέλεσμα να προκύπτει το συμπέρασμα ότι κατατάσσει τον εαυτό του στη σουδανική υπο-ομάδα. Παρόλ' αυτά παρατηρείται ότι πολύ συχνότερα συναντώνται προσωπικές αντωνυμίες που αναφέρονται μόνο στον ίδιο, χωρίς να εντάσσει τον εαυτό του σε κάποια υπο-ομάδα. Υφίσταται κατά συνέπεια μία τάση του χαρακτήρα να θεωρεί τον εαυτό του, ως αυτόνομη οντότητα. Τέλος, από τις 12 κτητικές αντωνυμίες ενικού που χρησιμοποιεί, οι 6 αναφέρονται στο Σουδάν, όπου και πάλι υποδηλώνεται η εσω-ομάδα του Χαφίζ. Αντιθέτως, δε χρησιμοποιεί καθόλου αντωνυμίες δευτέρου προσώπου, όπως εσείς, εσάς, σου κ.τ.λ. Όποτε αναφέρεται στην Ελλάδα και τους Έλληνες, καταφεύγει στη χρήση τρίτου και όχι δευτέρου προσώπου έτσι ώστε κατά κάποιο τρόπο να κρατά μία απόσταση με την εξω-ομάδα των Ελλήνων.

Από τον επόμενο πίνακα προκύπτει ο αριθμός αναφορών στην κάθε χώρα με το όνομά της ή και μέσω της χρήσης άλλων λέξεων οι οποίες αντικαθιστούν το όνομα της χώρας αναφοράς. Η αριθμητική διαφορά των αναφορών δεν είναι αρκετά μεγάλη ώστε να οδηγεί σε ένα αξιόπιστο συμπέρασμα.

Αναφορά	Αριθμός αναφορών	Αναφορά	Αριθμός αναφορών
Εδώ	5	Εκεί	1
Ελλάδα	6	Σουδάν	5
Αθήνα	4	Αφρική	5
Χανιά	3	Κάτω	1
ΣΥΝΟΛΟ	18		12

Ο Χαφίζ αναφέρει τη λέξη ξένος, μόνο μία φορά αναφερόμενος στον εαυτό του και λέγοντας ότι είναι στην Ελλάδα σαν ξένος. Δε νιώθει ότι έχει ενταχθεί στη χώρα μας και αυτό είναι διάχυτο σε όλο το λόγο του, όμως έχει σημασία το γεγονός ότι το δηλώνει ρητά.

Όσον αφορά το θέμα των χρόνων των ρημάτων που χρησιμοποιεί ο Χαφίζ, αναφερόμενος στις δύο χώρες, εάν εξαιρεθούν οι αφηγήσεις περιστατικών, μπορεί κανείς να παρατηρήσει ότι κυριαρχεί ο ενεστώτας τόσο για τις περιγραφές του που έχουν να κάνουν με την Ελλάδα, όσο και για κείνες που αφορούν το Σουδάν.

Στην Αφρική όχι μόνο στην πατρίδα μου, η μάνα **θεωρείται** κάτι πολύ ιερό. **Θυμάμαι** όταν **ήμουν** μικρός, στη γειτονιά μου, δεν είναι... μόνο το σπίτι μου και... η μάνα μου αλλά όλες οι μανάδες **ήτανε**... για όλους. Δηλαδή εγώ όπου και **πιγαίνω**, **μπορώ** να **έχω** μάνα να **έχω** και πιάτο(υ) φαγητό και κ(ε)ρεβάτι. Άμα δεν **έχεις** την επιλογή για τη μάνα σου, **τίποτε** δεν **πρόκειται** να **πάει** σωστά. Κι έτσι... **έχουμε** μεγάλη εκτίμηση (.) στη μητέρα (.) παρ' ότι... η γιορτή της μητέρας, εγώ στην Ελλάδα το **έχω** ακούσει, δεν **έχουμε**:: (1) κάτω.

Ιδιαίτερα χαρακτηριστικό είναι το χωρίο του λόγου του Χαφίζ που παρατίθεται σε πλαίσιο. Παρατηρείται ότι όταν μιλά για τη σημασία της μητέρας στη χώρα του χρησιμοποιεί ενεστώτα -«θεωρείται»- χρόνος που δείχνει ότι πρόκειται για μία αρχή που ισχύει στη χώρα του διαχρονικά, μέχρι και σήμερα. Στη συνέχεια, εκφράζοντας τα δικά του συναισθήματα ως προς το συγκεκριμένο θέμα, χρησιμοποιεί παρατατικό-«ήμουν», «ήτανε»- δηλώνοντας ότι πρόκειται για μία πραγματικότητα, η οποία παρόλο που ισχύει μέχρι και σήμερα, δεν τον συμπεριλαμβάνει, ακριβώς γιατί ο ίδιος βρίσκεται σε άλλη χώρα. Αμέσως μετά, περνά από τη χρήση τρίτου και

γενικευμένου προσώπου, στον εαυτό του, χρησιμοποιώντας το «εγώ», κατά συνέπεια διαχωρίζοντας τον εαυτό του από αυτή τη γενική κατάσταση που επικρατεί πίσω στην πατρίδα του. Μάλιστα χρησιμοποιεί ενεστώτα, για να δείξει ότι αυτή είναι η παρούσα κατάσταση για τον ίδιο. Μετά επιστρέφει και πάλι στις αρχές της χώρας του και γι' αυτό χρησιμοποιεί δευτερο και τρίτο ενικό γενικολογώντας-«έχεις», «δεν πρόκειται». Τέλος, μόνον όταν κάνει τη σύγκριση μεταξύ της χώρας του και της Ελλάδας, χρησιμοποιεί πρώτο πληθυντικό, δηλώνοντας ως εσω-ομάδα του το Σουδάν-«έχουμε».

Οι συνδέσεις που χρησιμοποιεί ο Χαφίζ στο λόγο του είναι:

Είδος Σύνδεσης	Συνδέσεις	Σύνολο
Αιτιολογικές	επειδή	1
Αντιθετικές	μόνο που παρ' ότι	2
Χρονικές	και έτσι αφού	2
Τελικές (σκοπού)	για να	1
Σύνολο		6

Στον πίνακα που ακολουθεί, μπορεί κανείς να δει τους επιθετικούς προσδιορισμούς με τους οποίους ο Χαφίζ αναφέρεται σε κάθε μία από τις δύο χώρες. Από αυτούς μπορεί να προκύψει εάν αξιολογεί τις δύο χώρες θετικά, αρνητικά ή με ουδετερότητα. Βέβαια, αν και έχει χρησιμοποιήσει πολλές μετωνυμίες, συνέκδοχές και μεταφορές παρουσιάζοντας τη χώρα του, δεν έχει κάνει χρήση κάποιου επιθετικού προσδιορισμού για να την αξιολογήσει. Αντιθέτως, ενώ δε δείχνει να έχει την οικειότητα ώστε να μιλά για την Ελλάδα με τη χρήση εικόνων, έχει τη διάθεση να την αξιολογήσει, όπως και τα συναισθήματά του για το ότι βρίσκεται εδώ, χρησιμοποιώντας έναν πιο άμεσο τρόπο που προκύπτει από τους επιθετικούς προσδιορισμούς.

ΕΔΩ	ΘΕΤΙΚΟ ΑΡΝΗΤΙΚΟ ΟΥΔΕΤΕΡΟ
Cool (αναφερόμενος στα πράγματα στην Ελλάδα)	Ουδέτερο
Ξένος(αναφερόμενος στο πώς νιώθει ο ίδιος εδώ)	Αρνητικό
Μια χαρά(αναφερόμενος στο πώς τα κατάφερε στην Ελλάδα)	Θετικό
Φλου (Αναφερόμενος στην Αθήνα)	Ουδέτερο

Ο Χαφίζ μέσα στο λόγο του, αναφέρεται στο θέμα των κρουστών, και της ιερότητας της μητέρας στη χώρα του, ενώ σε τέσσερα διαφορετικά σημεία χρησιμοποιεί λέξεις από τη γλώσσα του για να εκφραστεί εξηγώντας τι σημαίνουν στα ελληνικά. Και τα τρία αυτά στοιχεία, αποτελούν μία στρατηγική ανάδειξης της κοινής κουλτούρας της εσω-ομάδας του ιδίου.

Επιπλέον, στην αφήγηση που κάνει για την ιερότητα της μητέρας, και με βάση τους χρόνους τους οποίους χρησιμοποιεί σε αυτή την περιγραφή, όπως και όταν μιλά για τους ρυθμούς, τα κρουστά και τη μουσική στη χώρα του, βλέπουμε ότι χρησιμοποιεί ενεστώτα. Πρόκειται για κάποιες αλήθειες και αρχές, οι οποίες προϋπήρχαν στη χώρα του και εξακολουθούν να ισχύουν μέχρι και σήμερα. Μέσω του λόγου του δεν κατασκευάζει απλώς μία κοινή ταυτότητα και κουλτούρα των Σουδανών, αλλά προσδίδει σε αυτήν συνέχεια και διαχρονία μέσα στο χρόνο, χρησιμοποιεί, δηλαδή, τη στρατηγική της

διαιώνισης. Αντιθέτως, όταν μιλά για την Ελλάδα, σχολιάζει τα πράγματα ως παροδικά, ως πράγματα που βρίσκονται σε συνεχή αλλαγή, δεν έχουν αρμονία. Οι άνθρωποι του φαίνονται ν' αδιαφορούν για τον τόπο τους, σαν να πρόκειται να φύγουν από αυτόν την άλλη μέρα. Μέσα από αυτά τα σχόλια, ο Χαφίζ κατά κάποιο τρόπο, υιοθετεί μία στρατηγική διάλυσης της ελληνικής εθνικής ταυτότητας, εφόσον αυτή δεν είναι σταθερή και διαχρονική, κατά την άποψή του, αλλά παροδική και επιπόλαιη.

Στα αποσπάσματα λόγου του Χαφίζ που παρατίθενται παρακάτω, φαίνονται οι αναπαραστάσεις του απέναντι στην Ελλάδα και εκείνες που έχει για την πατρίδα του.

«Πολλά χρόνια ζούσα στην Αθήνα(1) μπορώ να αντιληφθώ ρυθμικά, ε::: κάποιους ρυθμούς για την ίδια την πόλη. Οπτικά μου φαίνεται φλου σα μία πόλη διότι ε::: αλλάζει αλλά, αλλάζει συνέχεια (.) εικόνα, δηλαδή οι δρόμοι. Περνάς από έναν δρόμο, λείπεις για μία βδομάδα απ αυτό το δρόμο, ξαναπερνάς, βρίσκεις ότι αλλαχτήκανε, εκεί που ήτανε μανάβικο έχει γίνει στούντιο, εκεί που ήτανε, αλλάζει συνέχεια μορφές. Εμέ μου έκανε εντύπωση οι::: ε, οι ίδιοι οι::: οι Έλληνες. Μου έχουν δώσει την εντύ, ε::: την αίσθηση ότι δεν υπάρχει αρμονία. Με την ίδια την πόλη, είναι σα να είναι όλοι οι άνθρωπο, ερχ, ήρθανε αυτή τη στιγμή και θα φύγουνε, είχα πάντα αυτή την αίσθηση, ακόμα που δεν, δε μιλούσα τα:: τα ελληνικά»

Σχολιάζοντας την Ελλάδα, λέει ότι βρίσκει τους ρυθμούς της πολύ γρήγορους και ότι οι άνθρωποι αδιαφορούν και αυτό του δίνει την εντύπωση έλλειψης αρμονίας. Μιλώντας όμως για το Σουδάν, λέει ότι κάθε φορά που επιστρέφει στην πατρίδα του, τη βρίσκει αλλαγμένη και αυτή, όπως και τους ανθρώπους. Αυτό μπορεί να του φαίνεται ανοίκειο, αλλά δε μιλά για έλλειψη αρμονίας, αντιθέτως λέει ότι αισθάνεται συγκίνηση και δείχνει κατανόηση λέγοντας ότι ζητά πολλά όταν περιμένει να τα βρει όλα όπως τα άφησε. Η στάση αυτή απέναντι στην πατρίδα του, έχει να κάνει με τις ευνοϊκές στάσεις του ατόμου απέναντι στην εσω-ομάδα του σε σχέση με την εξω-ομάδα. Όπως έχει σχολιαστεί, κάθε άνθρωπος τείνει να αποδίδει θετικά χαρακτηριστικά διαφοροποίησης στην εσω-ομάδα του και αρνητικά στις εξω-ομάδες. Ακόμα και όταν πρόκειται για τα ίδια ακριβώς χαρακτηριστικά, ασυνείδητα, πολύ συχνά, το άτομο έχει διαφορετική στάση, αναλόγως με το πού απευθύνονται αυτά τα χαρακτηριστικά.

«Βέβαια είναι πολλά τα χρόνια που::: ήμουν εδώ στην Ελλάδα και το πιο::: συγκινητικό κάθε φορά που κατεβαίνω κάτω (.) και αναζητώ τα::: παιδιά που μεγάλωσα μαζί τους(.) βλέπω ότι::: κάθε χρόνο η::: απόσταση μεταξύ μας μεγαλώνει. Πια δεν τους καταλαβαίνω, δε με καταλαβαίνουνε, δυστυχώς υπάρχουνε τα θετικά και τα αρνητικά (.) μέσα σ' αυτό. Φύγαμε απ' το Σουδάν, τ' αφήσαμε σε κάποια συγκεκριμένη μορφή και βέβαια αλλάζει συνεχώς, θέλουμε όταν γυρίζουμε πίσω να το βρούμε όπως είναι και βέβαια ζητάμε πολλά.»

«Εδώ πέρα::: ο χρόνος έχει άλλη αξία, είναι::: και σα να τρέχει, δηλαδή είναι σα να έχει μεγάλη τα, μεγαλύτερη ταχύτητα»

4.2.2. Γουατεμάλα. Μαρία Μέντεζ

Η Μαρία Μέντεζ είναι 48 χρονών, κατάγεται από τη Γουατεμάλα και έχει σπουδάσει κοινωνιολόγος στο Παρίσι ενώ ασχολείται επαγγελματικά με τον αφρικάνικο χορό, ως δασκάλα. Ζει στην Ελλάδα εδώ και 17 χρόνια και το ποσοστό των λαθών στο λόγο της είναι μόλις 5,16%. Η ζωή της, όπως την περιγράφει, είναι γεμάτη ταξίδια και μετακινήσεις. Πέρασε τα παιδικά της χρόνια στη Γουατεμάλα, φοίτησε στη Γαλλία και πριν έρθει στην Ελλάδα έζησε ένα χρόνο στην Αφρική. Κατά συνέπεια έχει μέτρο σύγκρισης μεταξύ της Ελλάδας και άλλων χωρών μετανάστευσης σε αντίθεση με τους υπόλοιπους χαρακτήρες που συγκρίνουν την Ελλάδα κυρίως με την πατρίδα τους.

Στον πίνακα που ακολουθεί, γίνεται η κατηγοριοποίηση των μετωνυμιών, συνεκδοχών και μεταφορών που χρησιμοποιεί η Μαρία σχετικά με την Ελλάδα και τις άλλες χώρες όπου έχει πάει.

	ΕΚΕΙ		ΕΔΩ
	Αφρική	Γουατεμάλα	
ΜΕΤΩΝΥΜΙΕΣ ΣΥΝΕΚΔΟΧΕΣ	Ορχήστρα	Κόκκινα	Μαύρο
	Μουσική		Μεσογειακό στοιχείο
	Λευκό		Μπαλέτο -τέχνη
	Αφρικάνικος χορός		
	Πρωτόγονος πολιτισμός	Χωριά	Ευρώπη
			Αμερική
			Σύγχρονος πολιτισμός
			Όλος ο κόσμος
ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ			Βρέθηκα μπροστά
			Ήταν ασφαλιάρια
			Γροθιά στο στομάχι
			Πάει προς το δρόμο
Σύνολο	5	2	11

Οι περισσότερες μετωνυμίες και συνεκδοχές που χρησιμοποιεί η Μαρία, αφορούν την Ελλάδα. Οι αναπαραστάσεις που έχει για την Αφρική, μπορούν να χαρακτηριστούν θετικές και έχουν να κάνουν κυρίως με τη μουσική τον αφρικάνικο χορό και τον πρωτόγονο πολιτισμό της ο οποίος έρχεται σε αντίθεση με το σύγχρονο δυτικό πολιτισμό που εισβάλλει στην Ελλάδα κατά τη γνώμη της ομιλήτριας. Όσον αφορά τη χώρα της, φαίνεται να τη συνδέει με τα έντονα χρώματα των Ινδιάνων και με τα χωριά τους όπου οι ρυθμοί

είναι αργοί. Αντιθέτως, η Ελλάδα στο μυαλό της, συνδυάζει το μεσογειακό στοιχείο και το δυτικό κόσμο – Ευρώπη, Αμερική- ενώ επίσης ακολουθεί τους ρυθμούς του σύγχρονου πολιτισμού- σε αντίθεση με την Αφρική και τη Γουατεμάλα. Αυτή η αναπαράσταση της Ελλάδας, σύμφωνα με τα πιστεύω της Μαρίας, είναι μάλλον αρνητική και εξισορροπείται προς το καλύτερο από το μεσογειακό στοιχείο που φαίνεται να της αρέσει. Άξιες σχολιασμού είναι βέβαια οι μετωνυμίες σύμφωνα με τις οποίες η Μαρία αναπαριστά το θάνατο σε κάθε χώρα με βάση τα χρώματα. Για την Ελλάδα μαύρο, για την Αφρική λευκό και για τη Γουατεμάλα κόκκινο, γεγονός που δείχνει ότι υπάρχουν διαφορετικές κουλτούρες και πολιτισμοί στην κάθε μία από αυτές τις χώρες.

Παρατηρούμε ότι οι μεταφορές που χρησιμοποιεί η Μαρία δεν έχουν απόλυτη σχέση με τις χώρες αυτές καθ' αυτές αλλά κυρίως με συναισθήματα. Οι δύο από τις μεταφορές χρησιμοποιούν ελληνικές εκφράσεις για να δείξουν δυσάρεστη έκπληξη και αρνητικά συναισθήματα ενώ μπορεί κανείς να παρατηρήσει ότι δίνουν εικόνες που έχουν να κάνουν με το σώμα: «γροθιά στο στομάχι» και «σφαλιάρα». Όταν μιλά για τη δυσκολία της γλώσσας που συνάντησε ερχόμενη στην Ελλάδα, θέτει μία εικόνα ενός είδους τείχους που υπάρχει, σαν εμπόδιο μπροστά της όταν φτάνει εδώ και γι' αυτό χρησιμοποιεί την έκφραση «βρέθηκα μπροστά στη μεγάλη δυσκολία...». Τέλος, η μεταφορά που μιλά για την Ελλάδα, είναι για την ακρίβεια μία προσωποποίηση που παρουσιάζει τη χώρα ως έναν άνθρωπο που «πάει προς το δρόμο» του δυτικού πολιτισμού. Πρόκειται για μία ακόμα αρνητική αναπαράσταση αφού κατά τη γνώμη της Μαρίας όπως αυτή προκύπτει από τα συμφραζόμενα. Τέλος, αρκετά περιφραστικά μεν, αλλά με ιδιαίτερα εκφραστικό τρόπο, η Μαρία χρησιμοποιεί έναν παραλληλισμό του χορού και της φιλοσοφίας ζωής: «Στο χορό(1), όταν εγκαταλείπεις την ταχύτητα, δηλαδή το βασικό είναι να... να ηρεμείς,(1) γιατί τι γίνεται, το σύγχρονο πολιτισμό, και όταν μιλάω σύγχρονο πολιτισμό είναι σε όλο το κόσμο, είναι περισσότερα κάνεις, περισσότερα αξίζεις ας πούμε». Μέσα από αυτή τη φράση της, δε φαίνεται μόνο η στάση της απέναντι στο σύγχρονο πολιτισμό, αλλά και η σημασία που έχει ο χορός για τη ζωή της. Δεν είναι τυχαίο ότι αντλεί τη φιλοσοφία της για το πώς θα έπρεπε να είναι η

ζωή, μέσα από εικόνες χορού. Φαίνεται ότι αυτές οι εικόνες αποτελούν μέρος της ταυτότητάς της.

Οι αντωνυμίες που χρησιμοποιεί η Μαρία, κατατάσσονται ως εξής: Χρησιμοποιεί 8 φορές το εγώ, 1 φορά το εμένα και 1 φορά το εμείς με το οποίο συμπεριλαμβάνει τον εαυτό της στην εσω-ομάδα των Ελλήνων. Αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία, γιατί σε κανένα σημείο του λόγου της δε λέει ρητά ότι νιώθει ελληνίδα, ούτε αναφέρεται καθόλου στην ταυτότητά της. Κατά συνέπεια συμπεραίνουμε ότι η κριτική που κάνει στην Ελλάδα, είναι μία κριτική εκ των έσω, γιατί νιώθει ενταγμένη σε αυτήν. Η μη χρήση της αντωνυμίας «εσείς» οδηγεί στο συμπέρασμα ότι οι Έλληνες δεν είναι εξω-ομάδα για κείνη- ενώ τη μοναδική φορά που χρησιμοποιεί την αντωνυμία «σας», αναφέρεται στους Αφρικανούς και όχι στους Έλληνες.

Στον παρακάτω πίνακα, φαίνονται οι αναφορές που κάνει η Μαρία σε κάθε χώρα με διάφορες λέξεις. Οι αναφορές στην Ελλάδα είναι συνολικά 14, ενώ στη Γουατεμάλα 2-το εκεί αναφέρεται στην πατρίδα της- στην Αφρική 3 και στο Παρίσι ακόμα 3. Παρόλο που οι εμπειρίες της από άλλες χώρες είναι πολλές και πλούσιες, εκείνη στέκεται πολύ περισσότερο στις αφηγήσεις γύρω από την Ελλάδα, ενώ όταν αναφέρει κάποια άλλη χώρα, είναι με σκοπό να γίνει μία σύγκριση με την Ελλάδα.

Αναφορά	Αριθμός αναφορών	Αναφορά	Αριθμός αναφορών
Εδώ	1	Εκεί	1
Ελλάδα	9	Γουατεμάλα	3
Αθήνα	1	Αφρική	3
Κρήτη	3	Παρίσι	3
ΣΥΝΟΛΟ	14		10

Η λέξη ξένος, αναφέρεται δύο φορές από τη Μαρία όταν μιλά για την Ελλάδα στο παρελθόν, ενώ από τα συμφραζόμενα φαίνεται ότι και η ίδια θεωρούσε τον εαυτό της ξένο, τουλάχιστον εκείνη την εποχή.

Όσον αφορά τους χρόνους που χρησιμοποιεί είναι αξιοσημείωτο να εξετάσουμε το είδος τους ανάλογα με τον τόπο στον οποίο αναφέρεται. Στα

πρώτα της λόγια, αναφερόμενη σε μία υποθετική κατάσταση μιλά με παρελθοντικούς χρόνους για την Αφρική και τη Γουατεμάλα όταν αναφέρεται στον εαυτό της, ενώ μιλά με ενεστώτα αναφερόμενη σε μία κατάσταση η οποία ισχύει ακόμα- οι Ινδιάνες είναι καταπληκτικές με τα παιδιά. Επιστρέφοντας στα πραγματικά γεγονότα διακόπτει την αφήγηση με τη χρήση του αορίστου χρόνου -έγινε- παύοντας να χρησιμοποιεί υποθέσεις και παρατατικό.

Εγώ αν ήμουν στη Γουατεμάλα, ίσως θα είχα::: προτιμούσ(ε)α να γεννήσω το παιδί μες στο σπίτι μαζί με τους Ινδιάνους(1)δ(ντ)ηλαδή οι Ινδ(ντ)ιάνες είναι καταπληκτικές με τα παιδιά. Και οι Αφρικάνες! Εγώ στην Αφρική ήθελα να έχω το πρώτο μου παιδί, γιατί μ άρεσε(α) πώς μεγαλώναν τα παιδιά εκεί πέρα. Αλλά έγινε να το κάνω στην Ελλάδα.

Γενικότερα, η Μαρία, όταν αναφέρεται σε κάποια άλλη χώρα, χρησιμοποιεί κατά κύριο λόγο παρελθοντικούς χρόνους γιατί διηγείται ιστορίες από εκεί, ενώ σπάνιες είναι οι φορές που αναφέρεται σε μία γενικότερη πραγματικότητα που ισχύει και εξακολουθεί να ισχύει σε αυτές και τότε μόνο χρησιμοποιεί ενεστώτα. Αντιστοίχως, όταν αναφέρεται στην Ελλάδα, τα πράγματα είναι μοιρασμένα, αφού από τη μία πλευρά αφηγείται ιστορίες από τον πρώτο καιρό στην Ελλάδα, αλλά κάνει και συγκρίσεις του πώς ήταν η Ελλάδα όταν έφτασε εκείνη και πώς έχει εξελιχθεί. Απόρροια αυτού είναι να χρησιμοποιεί και ενεστώτα αλλά και παρελθοντικούς χρόνους.

Οι σύνδεσμοι που χρησιμοποιούνται από τη Μαρία φαίνονται στον παρακάτω πίνακα:

Είδος Σύνδεσης	Συνδέσεις	Σύνολο
Αιτιολογικές	γιατί	10
	αφού	5
Αντιθετικές	ενώ	3
	αλλά	10
	από το άλλο	1
Χρονικές	όταν	12
	μετά	3
	τόρα	1
Σύνολο		45

Ο λόγος της είναι πλούσιος σε συνδέσμους, γεγονός που αποδεικνύει ότι έχει δομημένο λόγο. Δημιουργεί συχνά, χρονικές ακολουθίες που συσχετίζουν το πριν και το μετά -είτε μεταξύ δύο χωρών, είτε μιλώντας για τις εξελίξεις που παρατηρεί σε μία χώρα. Επίσης δικαιολογεί τις πράξεις της, χρησιμοποιώντας αιτιολογικές συνδέσεις. Τέλος, μέσω του πλήθους των αντιθετικών συνδέσμων -14- που εντοπίζονται, αποδεικνύεται ότι κάνει συχνά συσχετισμούς και συγκρίσεις.

Η Μαρία δεν αναφέρεται σε καμία από τις χώρες χρησιμοποιώντας επιθετικούς προσδιορισμούς. Φαίνεται γενικότερα ότι στο λόγο της προτιμά τους συμβολισμούς, τις μεταφορές και τις συγκρίσεις για ν' αποδώσει την άποψή της ή κάποια εικόνα και γι' αυτό οι επιθετικοί προσδιορισμοί που χρησιμοποιεί γενικότερα είναι πολύ λίγοι.

Από τα είδη των στρατηγικών που αναπτύχθηκαν στο κεφάλαιο της μεθοδολογίας, μπορεί κανείς να συναντήσει κάποιες στρατηγικές ενοποίησης, κάποιες μετασχηματισμού καθώς και κάποιες που αποδίδουν κοινή κουλτούρα.

Η στρατηγική ενοποίησης συμπίπτει με εκείνη της κοινής κουλτούρας στη συγκεκριμένη περίπτωση. Πολύ συχνά, μιλά για τον πολιτισμό της Ελλάδας, που κλίνει όλο και περισσότερο προς το δυτικό, παρουσιάζοντάς το ως μία

ενιαία κουλτούρα που εξελίσσεται στο πλαίσιο της χώρας. Παρομοίως, αναφέρεται στις παραδόσεις, χορευτικές, μεγαλώματος παιδιών της Αφρικής και της Γουατεμάλα, ως ένα ενιαίο σύνολο που ήταν, είναι και θα είναι έτσι, αποτελώντας μία διαχρονική αξία. Ως στρατηγική μετασχηματισμού, μπορεί να χαρακτηριστεί το σημείο όπου μιλά για την Ελλάδα του χθες και του σήμερα, κάνοντας συγκρίσεις και μιλώντας για μία αλλαγή της αντιμετώπισης των ξένων. Αυτό το στοιχείο του αυξανόμενου ρατσισμού κατά των ξένων, δεν το αποδίδει σε μεμονωμένα άτομα, αλλά στο σύνολο της κουλτούρας που φαίνεται να υιοθετείται απ' τους Έλληνες με το πέρασμα του χρόνου. Το συμπέρασμα που προκύπτει είναι ότι κάποια στοιχεία της ταυτότητας των Ελλήνων αλλάζουν –ακόμα και αν αυτές οι αλλαγές αξιολογούνται ως αρνητικές- με την πάροδο του χρόνου, χωρίς όμως αυτό να τους κάνει να διαφέρουν μεταξύ τους.

Τέλος, πρέπει να σχολιαστεί ένα επιπλέον στοιχείο που παρατηρείται στο λόγο της Μέντεζ. Αρκετές φορές συναντώνται στο τέλος των προτάσεων της επιφωνήματα και εκφράσεις όπως: Ας πούμε, no?, Α? Αυτές οι εκφράσεις όπως έχει ήδη σημειωθεί αποτελούν σημάδια υποκειμενικότητας και αβεβαιότητας του ομιλητή.

4.2.3. Ρωσία. Ναδίνα Παππά

Η μητέρα της οικογένειας Παππά είναι μία Ρωσίδα μετανάστρια γύρω στα 40. Απ' ότι φαίνεται πρώτα μετανάστευσε στην Αλβανία από την πατρίδα της, για να κάνει μουσικές σπουδές. Στη συνέχεια αφού σπούδασε, παντρεύτηκε και ήρθε στην Ελλάδα όπου και ζει εδώ και δέκα χρόνια. Το ποσοστό λαθών στο λόγο της ανέρχεται μόλις στο 3,85% . Είναι όμως απαραίτητο να διευκρινιστεί, ότι μιλά ελάχιστα και σε όλο το ντοκιμαντέρ διατυπώνει συνολικά 182 λέξεις, γεγονός που θα μπορούσε να αποτελέσει βασικό παράγοντα ύπαρξης λίγων λαθών.

Παρόλο που μιλά λίγο, η Παππά, χρησιμοποιεί συνολικά 4 μετωνυμίες-συνεκδοχές ως προς την Ελλάδα. Δεν κάνει κάτι αντίστοιχο με τη χώρα της, στην οποία εξάλλου αναφέρεται ελάχιστα. Από το είδος αυτών των μετωνυμιών συνεκδοχών, προκύπτει το συμπέρασμα ότι η γυναίκα αυτή έχει συνδυάσει την Ελλάδα με το ζεστό κλίμα και τον ήλιο από τη μία πλευρά, και με την αρχαιότητα από την άλλη. Αυτά τα δύο είναι οι βασικές εικόνες που έχει στο νου της για την Ελλάδα. Δεν περνά απαρατήρητο το γεγονός ότι δε χρησιμοποιεί καμία μετωνυμία, συνεκδοχή ή μεταφορά για να περιγράψει τη δική της πατρίδα.

	ΕΔΩ
ΜΕΤΩΝΥΜΙΕΣ ΣΥΝΕΚΔΟΧΕΣ	Ζεστό κλίμα
	Ήλιος
	Αρχαία Κουλτούρα
	Ακρόπολη
Σύνολο	4

Οι αντωνυμίες που εντοπίζονται στα λόγια της είναι 2, το εγώ και το μας. Το δεύτερο, δηλώνει την εσω-ομάδα της γυναίκας που δεν είναι άλλη απ' τους Ρώσους. Παρόλο που έχει ζήσει πολλά χρόνια στην Αλβανία και στην Ελλάδα, φαίνεται ότι δεν έχει αποχωριστεί την εθνотική ταυτότητα με την οποία είναι μπολιασμένη.

Όσον αφορά τις αναφορές στην Ελλάδα και τη Ρωσία, αναφέρει την Ελλάδα 2 φορές ενώ τη Ρωσία καμία. Αντιθέτως, χρησιμοποιεί 2 φορές τη λέξη εκεί αναφερόμενη στην Αλβανία, όπου σπούδασε και γνώρισε τον άντρα της.

Αναφορικά με τους χρόνους, όταν αναφέρεται στην Αλβανία και στο πώς ήρθαν στην Ελλάδα, χρησιμοποιεί αόριστο χρόνο. Όταν στη συνέχεια μιλά για το τι αντιπροσωπεύει η Ελλάδα για εκείνη και τους Ρώσους χρησιμοποιεί ενεστώτα, δείχνοντας ότι πρόκειται για μία πραγματικότητα που ακόμα ισχύει κατά την άποψή της. Επεξηγώντας όμως στη συνέχεια τις αναπαραστάσεις των Ρώσων, περνά σε αφηγηματική μορφή, μιλώντας με αόριστο για τη στιγμή που αντίκρισαν την Ακρόπολη, με υπερσυντέλικο για το παρελθόν στη Ρωσία όπου διαβάζανε γι' αυτήν και στη συνέχεια περνά στη χρήση του ενεστώτα γιατί ζώντας στην Αθήνα πλέον, νιώθει ότι δεν είδε την Ακρόπολη απλώς για μια στιγμή αλλά ζει δίπλα της. Πρόκειται για μία χρονική ακολουθία που δείχνει ότι η ίδια συνδέει την Ελλάδα με το παρόν της.

Δηλαδή στην αρχή όταν είδαμε όλα αυτά συγκινηθήκαμε πάρα πολύ, και όταν πήγαμε στο Ακρόπολ και που κάποτε το είχαμε διαβάσει λέω τώρα το βλέπω ζωντανά ζει ακόμα και δεν είναι στο βιβλίο είναι μπροστά στα μάτια μου ζωντανό

Στα τελευταία λόγια της συνεχίζει να μιλά σε ενεστώτα για την Ελλάδα, δείχνοντας ότι τη συνδέει και πάλι με το παρόν.

Οι σύνδεσμοι που εντοπίζονται στο κείμενο είναι μόλις 3, ένας χρονικός- μετά- και 2 επεξηγηματικοί- δηλαδή. Γενικότερα παρατηρούμε ότι η Παπιά, δεν κάνει συγκρίσεις ούτε παρουσιάζει αντιθέσεις. Ουσιαστικά, επεξηγώντας όσα λέει αιτιολογεί κατά κάποιο τρόπο τις επιλογές και τις πράξεις της, ενώ ο λόγος της δε στερείται ροής.

Η Παπιά, δε χρησιμοποιεί κανέναν επιθετικό προσδιορισμό για την Ελλάδα ή για την πατρίδα της. Παρόλ' αυτά λέει ότι για τους Ρώσους η Ελλάδα ήταν ένα όνειρο. Κατά κάποιο τρόπο, λοιπόν, δίνει μία θετική αναπαράσταση ως προς την Ελλάδα, που αντιπροσωπεύει εκτός από την ίδια και όλη την εσω-ομάδα της.

Ως προς τις στρατηγικές που υιοθετούνται από την Παππά, μπορεί κανείς να πει ότι μιλώντας για το τι αρέσει στους Ρώσους ως σύνολο, υιοθετεί μία κοινή κουλτούρα για όλους.

4.2.4. Αλβανία. Πατέρας οικογένειας Παππά και Αλέξανδρος Παππάς.

Μετά την ανάλυση των εθνικοτήτων που αντιπροσωπεύονται μόνον από ένα άτομο στο νιοκιμαντέρ, ακολουθεί εκείνη των ομάδων ανά εθνικότητα. Πρώτους θα εξετάσουμε τον πατέρα και τον γιο της οικογένειας Παππά από την Αλβανία. Ο Παππάς είναι ένας Αλβανός μετανάστης γύρω στα 42 και έχει έρθει στην Ελλάδα εδώ και 10 χρόνια. Πρόκειται για επαγγελματία μουσικό ο οποίος έχει κάνει τις μουσικές του σπουδές στα Τίρανα. Η μουσική είναι το στοιχείο που τον χαρακτηρίζει. Έχει έρθει στην Ελλάδα συνοδευόμενος από την οικογένειά του. Το ποσοστό των λαθών στο λόγο του ανέρχεται στο 5,44%. Ο Αλέξανδρος, είναι γύρω στα 18, γεννήθηκε στην Αλβανία αλλά κατά κύριο λόγο μεγάλωσε εδώ. Πήγε σχολείο στην Ελλάδα και σπούδασε μουσική όπως και οι γονείς του. Μιλά άπταιστα ελληνικά και κάνει μόνον ένα λάθος, το οποίο θα μπορούσε να αποδοθεί και στη νευρικότητά του μπροστά στην κάμερα.

Στον πίνακα που ακολουθεί καταμετρούνται οι μετωνυμίες, οι συνεκδοχές και οι μεταφορές που χρησιμοποιούν οι δύο άνδρες από την Αλβανία.

	ΕΚΕΙ		ΕΔΩ	
	Πατέρας	Υιός	Πατέρας	Υιός
ΜΕΤΩΝΥΜΙΕΣ ΣΥΝΕΚΔΟΧΕΣ			2 ^η πατρίδα	Νηπιαγωγείο
				Αναμνήσεις
ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ			Δεν είχα γεμίσει τον εαυτό μου	
	Χτίζω οικογένεια		Βλέπω μέλλον χωρίς σύνορα	
			Το επίπεδο ζωής μας τράβηξε	
Σύνολο	1		3	2

Προκύπτει ότι η συντρυπτική τους πλειοψηφία αναφέρεται στην Ελλάδα, ενώ μόνο μία μεταφορά η οποία γίνεται από τον πατέρα αναφέρεται όχι στην ίδια τη χώρα αλλά σε μια πράξη του ίδιου –έχτισε εκεί την οικογένειά του- η οποία συνέβη στην Αλβανία. Για τον νεότερο Παπιά, στην έννοια της Ελλάδας, εμπεριέχεται στο σχολείο και οι αναμνήσεις του, ενώ για τον μεγαλύτερο η Ελλάδα αποτελεί κάτι σαν τόπο σωτηρίας και μία 2^η πατρίδα, όπου βλέπει το μέλλον του απρόσκοπτα και μπορεί να ολοκληρώσει τα όνειρά του, γεμίζοντας τον εαυτό του. Επιπλέον ο πατέρας, χρησιμοποιεί μία προσωποποίηση της Ελλάδας, λέγοντας ότι το επίπεδο ζωής τους «τράβηξε» να έρθουν εδώ. Κατά συνέπεια βλέπουμε ότι ο γιος αντιμετωπίζει την Ελλάδα πιο συναισθηματικά, αποτελεί ουσιαστικό μέρος της ζωής του, ενώ ο πατέρας του αντιμετωπίζει τη χώρα περισσότερο εργαλειακά, αποτελεί το μέσον για να

εκπληρώσει τους στόχους του. Και για τους δύο πάντως, οι αναπαραστάσεις της χώρας μας είναι θετικές.

Οι αντωνυμίες που χρησιμοποιούν οι δύο άνδρες, είναι προσωπικές και αναφέρονται σε πρώτο πρόσωπο ενικό και σε μία μόνο περίπτωση πρώτο πρόσωπο πληθυντικό, που χρησιμοποιείται από τον πατέρα, και δε δηλώνει κάποια εθνοτική εσω-ομάδα, παρά απευθύνεται στην οικογένειά του. Η αντωνυμία εγώ χρησιμοποιείται από μία φορά από τον καθένα, ενώ η κτητική αντωνυμία μου λέγεται 12 φορές απ' τον πατέρα και 8 απ' το γιο. Επίσης, ο πατέρας, χρησιμοποιεί τρεις φορές την έκφραση για μένα, που υποδεικνύει κάποιο βαθμό υποκειμενικότητας σε όσα λέει. Η έλλειψη αυτή, αντωνυμιών σε πρώτο και σε δεύτερο πληθυντικό καταδεικνύει την έλλειψη εσω-ομάδας και εξω-ομάδας. Φαίνεται ότι δεν υπάρχει τάση κατασκευής κάποιας κοινής εθνοτικής ταυτότητας από τους δύο άνδρες και γι' αυτό στο λόγο τους δεν παρουσιάζονται εθνοτικά στοιχεία που να τους ενώνουν και να τους διαφοροποιούν από κάποιες άλλες εθνοτικές ομάδες.

Η λέξη ξένος χρησιμοποιείται δύο φορές από το υιό και αναφέρεται και τις δύο στον εαυτό του. Έχει όμως σημασία να αναφερθούμε στα συμφραζόμενα και στο χρόνο του ρήματος που χρησιμοποιείται την κάθε φορά που αναφέρεται η λέξη αυτή. Στην πρώτη περίπτωση, μιλά για την άφιξή του στην Ελλάδα και για το ότι οι έλληνες ήταν φιλόξενοι μαζί του γιατί γνώριζαν ότι ήταν ξένος. Άρα στην πρώτη περίπτωση χρησιμοποιεί παρελθοντικό χρόνο. Αντιθέτως, στη δεύτερη περίπτωση, λέει ότι δε νιώθει ξένος και ο χρόνος που χρησιμοποιεί πλέον είναι ενεστώτας. Προκύπτει το συμπέρασμα ότι ο Αλέξανδρος δείχνει να έχει ενταχθεί στη χώρα και δε νιώθει πλέον ξένο σώμα σε αυτή.

1. The first part of the document is a list of the names of the persons who have been appointed to the various offices of the city of New York.

2.

Αναφορά	Αριθμός αναφορών		Αναφορά	Αριθμός αναφορών	
	Πατέρας	Υιός		Πατέρας	Υιός
Εδώ	2	5	Εκεί	1	0
Ελλάδα	1	0	Αλβανία	3	1
Αυτή η χώρα	0	1	Άλλη χώρα	0	1
2 ^η πατρίδα	1	0	Δυρράχιο	1	0
			Τίρανα	1	0
ΣΥΝΟΛΟ	4	6		6	2

Ο πατέρας, αναφέρεται συνολικά στην Ελλάδα 4 φορές και στην Αλβανία 6, αφού διευκρινίζει τον τόπο γέννησής του και τον τόπο σπουδών του. Αντιστοίχως ο Αλέξανδρος, αναφέρεται 6 φορές στην Ελλάδα και μόλις 2 στην Αλβανία. Οι εντοπωσιακότερες από τις αναφορές του Αλέξανδρου είναι εκείνες όπου αναφέρεται στην Ελλάδα ως «αυτή η χώρα» ενώ στην Αλβανία ως «άλλη χώρα». Η λέξη άλλη, δηλώνει την ετερότητα, και το γεγονός ότι ο Αλέξανδρος αποκαλεί την Αλβανία έτσι, καταδεικνύει ότι ο ίδιος έχει ήδη λάβει τις αποστάσεις του από την καταγωγή του και νιώθει πιο κοντά στη χώρα μετανάστευσης.

Όσον αφορά τη χρήση των χρόνων, ο πατέρας της οικογένειας Παπιά, χρησιμοποιεί κυρίως παρελθοντικούς χρόνους, περιγράφοντας, πώς ήταν η ζωή στην Αλβανία, γιατί ήρθε εδώ, πώς βρήκε τα πράγματα στην Ελλάδα καθώς και τα συναισθήματά του. Οι μόνες περιπτώσεις που μιλά στον ενεστώτα είναι όταν μιλά για τη γυναίκα, το παιδί του και τη μουσική, απ' όπου φαίνεται ότι αυτές αποτελούν τις μόνες σταθερές και διαχρονικές αξίες κατά τη γνώμη του. Επίσης, χρησιμοποιεί δύο φορές μελλοντικούς χρόνους. Την πρώτη φορά αναφέρεται στο γιο του που υποθέτει ότι θα νιώθει την Ελλάδα ως πατρίδα του και τη δεύτερη αναφέρεται στη δική του ζωή που πρόκειται να συνεχιστεί εδώ. Μπορεί, λοιπόν, κανείς να συμπεράνει ότι ο

Παππάς, συνδέει το μέλλον του με την Ελλάδα και κάνει σχέδια συνυφασμένα με αυτή τη χώρα, ενώ η ταυτότητα που κατασκευάζει έχει περισσότερο να κάνει με τη μουσική και τα όνειρά του για τον ίδιο και την οικογένειά του, παρά με την όποια εθνικότητα. Ο Αλέξανδρος από την πλευρά του, χρησιμοποιεί παρελθοντικούς χρόνους για να περιγράψει τις πρώτες του εμπειρίες στην Ελλάδα και το παρελθόν του εδώ. Εντυπωσιακό είναι ότι σε ενεστώτα χρησιμοποιεί κυρίως το ρήμα «θυμάμαι» για να τονίσει ότι όλες οι αναμνήσεις του είναι απ' την Ελλάδα, ενώ αντιστοίχως η μόνη του αναφορά στην Αλβανία είναι για να πει ότι «δε θυμάται» σχεδόν τίποτα από εκεί. Κλείνει τα λόγια του χρησιμοποιώντας ενεστώτα για να δηλώσει ότι νιώθει ότι ανήκει εδώ και δεν είναι ξένος, δίνοντας στα συναισθήματά του ως προς το θέμα της ταυτότητας μία διαχρονική αξία με διάρκεια που θα συνεχιστεί και στο μέλλον.

Είδος Σύνδεσης	Συνδέσεις	Πατέρας	Υιός	Σύνολο
Αιτιολογικές	Γιατί	1	0	1
	Επειδή		1	1
	Γι' αυτό		1	1
Αντιθετικές	Αλλά	1	0	1
Επεξηγηματικές	Δηλαδή	1	1	2
Χρονικές	Όταν	0	1	1
	Τότε	0	3	3
	Μόλις	0	1	1
Σύνολο		3	8	11

Ο πατέρας, δε χρησιμοποιεί πολλές συνδέσεις στο λόγο του γεγονός που μειώνει το βαθμό ροής και αυξάνει εκείνον της αυθαιρεσίας σε όσα λέει. Αντιθέτως ο υιός, χρησιμοποιεί όλων των ειδών τις συνδέσεις με έμφαση στις χρονικές, δίνοντας έμφαση στη χρονική ακολουθία των γεγονότων. Η δομή του λόγου του νεαρού Παππά, δείχνει πως ο ίδιος επιδεικνύει μεγάλο ζήλο στο να αιτιολογήσει και να συνδέσει όσα λέει μεταξύ τους, αποφεύγοντας ταυτόχρονα να συγκρίνει καταστάσεις.

Στον πίνακα που ακολουθεί φαίνονται οι επιθετικοί προσδιορισμοί που χρησιμοποιούν ο πατέρας και ο υιός Παπιάς, ως προς την Ελλάδα και ως προς την Αλβανία. Είναι φανερό ότι και οι δύο τους, βρίσκουν σημαντικά αυτά που έχουν ζήσει στην Ελλάδα, στην οποία αποδίδουν μόνο θετικούς προσδιορισμούς. Στην Αλβανία αναφέρεται μόνο ο πατέρας, λέγοντας ότι τα πράγματα εκεί ήταν σκληρά, χωρίς να διευκρινίζει τι ακριβώς εννοεί με τη λέξη πράγματα και για ποιο λόγο ήταν σκληρά. Δίνει μία αρνητική αναπαράσταση για την πατρίδα του, αλλά αυτή η αναπαράσταση δε συνοδεύεται από επεξηγήσεις ή κάποια αφήγηση με αποτέλεσμα να είναι αόριστη και ασαφής.

ΕΔΩ		ΕΚΕΙ	
Πατέρας	Υιός	Πατέρας	Υιός
Σημαντικό +*	Φιλόξενη (χώρα) +*	Σκληρά (πράγματα) -*	
	Σημαντικές (αναμνήσεις) +*		
	Δικός μου (δρόμος) +*		

*Τα + συμβολίζουν θετικούς προσδιορισμούς και τα - αρνητικούς.

Εκείνο που απομένει, είναι ο εντοπισμός των ενδεχόμενων στρατηγικών που χρησιμοποιούν οι δύο Αλβανοί άνδρες. Η μόνη αναφορά του πατέρα Παπιά που θα μπορούσε να θεωρηθεί ως στρατηγική κατασκευής κοινής κουλτούρας, είναι το σημείο στο οποίο αναφέρεται για τη μόρφωση, το επίπεδο ζωής που προσφέρει η Ελλάδα, όπου υποδηλώνει ότι αυτά τα δύο στοιχεία είναι κοινά σ' όλη τη χώρα και αποτελούν ένα χαρακτηριστικό που αντιπροσωπεύει τους πάντες μέσα στη χώρα. Ο νεαρότερος Παπιάς δε φαίνεται να ακολουθεί καμία από τις στρατηγικές που έχουν αναφερθεί στην ανάλυση της μεθοδολογίας.

Και οι δύο Αλβανοί άνδρες, έχουν θετικές αναπαραστάσεις για τη χώρα μετανάστευσης και δείχνουν σημάδια ένταξης. Κρίνοντας απ' όλα τα παραπάνω, η κατασκευή της εθνικής τους ταυτότητας, κλίνει περισσότερο προς τη γενική μεταναστευτική ταυτότητα, που σημαίνει ότι δε δείχνουν να ταυτίζονται πλήρως ούτε με την ελληνική ούτε με την αλβανική ομάδα. Παρόλ' αυτά, ειδικότερα ο νεότερος Παππάς, υποστηρίζει με πάθος τη φιλοξενία και την έλλειψη ρατσισμού στην Ελλάδα ενώ υποβιβάζει τη σημασία που έχει για εκείνον η πατρίδα του, σε σημείο υπερδιόρθωσης. Αυτή η συμπεριφορά σε συνδυασμό με τη στάση του πατέρα του δείχνει ότι εκείνο που προέχει γι' αυτούς, είναι η ένταξη στην Ελλάδα, έτσι ώστε να μπορέσει κανείς να προχωρήσει επαγγελματικά. Η εθνική ταυτότητα, φαίνεται να περνά σε δεύτερη μοίρα για τους δύο άνδρες. Αναγνωρίζεται φυσικά το γεγονός ότι δεν πρόκειται για ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα της συγκεκριμένης εθνικότητας και ότι τα συμπεράσματα αυτά δε θα μπορούσαν σε καμία περίπτωση να γενικευτούν για όλους τους Αλβανούς μετανάστες.

4.2.5. Πολωνία. Ντάρεκ Ζούχνιακ και οικογένεια Ζαπόρα (πατέρας, μητέρα, και υιός)

Η επόμενη εθνοτική ομάδα της οποίας θα μελετήσουμε τα στοιχεία κατασκευής ταυτότητας, είναι η πολωνική. Αυτή η ομάδα αποτελείται από τον Ντάρεκ Ζούχνιακ και την οικογένεια Ζαπόρα-πατέρας, μητέρα και υιός. Ο Ντάρεκ Ζούχνιακ είναι ένας 36χρονος Πολωνός ελαιοχρωματιστής, ο οποίος ζει στην Ελλάδα εδώ και 11 χρόνια. Μέσα από το λόγο του δεν προκύπτει κάποια σαφής αναφορά ως προς το επίπεδο μόρφωσής του, παρόλ' αυτά, από τα συμφραζόμενα φαίνεται αρκετά ασφαλές να υποθέσει κανείς ότι έχει τελειώσει το σχολείο στην Πολωνία χωρίς όμως να λάβει περαιτέρω μόρφωση. Το ποσοστό των λαθών του ανέρχεται στο 7,51%, ποσοστό αρκετά χαμηλό σε σχέση με τα άλλα παραδείγματα μεταναστών που δεν ανήκουν στη μορφωτικά ανώτερη κατηγορία. Ο λόγος του Ντάρεκ είναι πολύ πλούσιος σε νοήματα και δε στερείται καθόλου έκφρασης. Ο συγκεκριμένος χαρακτήρας εντοπίζεται σε μία συγκεκριμένη εσω-ομάδα όχι μόνον εθνοτικά αλλά και κοινωνικά. Αυτές οι παρατηρήσεις πηγάζουν από το λόγο του και το είδος της διαλέκτου την οποία χρησιμοποιεί.

Ο πατέρας της οικογένειας Ζαπόρα είναι ένας τριανταεννιάχρονος Πολωνός οικοδόμος. Ζει στην Ελλάδα εδώ και 12 χρόνια ενώ για το επίπεδο της μόρφωσής του δεν παίρνουμε καμία πληροφορία, λόγω όμως του τωρινού του επαγγέλματος αλλά και εκείνου που δηλώνει ότι είχε στην πατρίδα του – οδηγός φορτηγού – μπορεί κανείς να βγάλει το συμπέρασμα ότι μάλλον δεν έχει λάβει ανώτερη μόρφωση. Η μακρόχρονη διαμονή του στην Ελλάδα, τον έχει εξοικειώσει αρκετά με τη γλώσσα κι έτσι το επίπεδο των λαθών του ανέρχεται στο 12,92%, ποσοστό που δε μπορεί να θεωρηθεί χαμηλό, αλλά ούτε και πολύ υψηλό δεδομένης της έλλειψης μόρφωσης. Εκτός αυτού πρέπει να ληφθεί υπ' όψιν και το περιβάλλον εργασίας του, όπου οι περισσότεροι είναι αλλοδαποί και κατά συνέπεια δεν του παρέχουν τη δυνατότητα ν' ακούει στην καθημερινότητά του, σωστά ελληνικά.

Η μητέρα της οικογένειας είναι γύρω στα 39, κατάγεται επίσης από την Πολωνία και εργάζεται στην Ελλάδα ως καθαρίστρια. Ζει στη χώρα εδώ και 12 χρόνια ενώ μιλά πολύ λίγο κατά τη διάρκεια του ντοκιμαντέρ. Γι' αυτό και το ποσοστό λαθών που ανέρχεται στο 16,82% του λόγου της, είναι σχετικά αναξιόπιστο για να γενικευτεί.

Ο γιος της οικογένειας, είναι γύρω στα δεκατρία, και είναι μαθητής στο ελληνικό σχολείο. Κάνει μόνον ένα λάθος στα ελληνικά του αν και θα μπορούσε να αποδοθεί στη μεγάλη αμηχανία που φαίνεται να του δημιουργείται από την παρουσία της κάμερας. Παρόλ' αυτά μιλά πολύ λίγο για να μπορέσει να εξαχθεί αξιόπιστο συμπέρασμα για το επίπεδο των ελληνικών του, αν και το πιθανότερο είναι να έχει μάθει πολύ καλά τη γλώσσα, αφού μένει στην Ελλάδα εδώ και 12 χρόνια, πάει σε ελληνικό σχολείο και είναι σε ηλικία που ευνοεί την εκμάθηση γλωσσών.

		ΕΚΕΙ				ΕΔΩ			
		Ντόρεκ	Πατέρας Ζαυόρα	Μητέρα Ζαυόρα	Υιός Ζαυόρα	Ντόρεκ	Πατέρας Ζαυόρα	Μητέρα Ζαυόρα	Υιός Ζαυόρα
ΜΕΤΩΝΥΜΙΕΣ ΣΥΝΕΚΔΟΧΕΣ	Κωμόπολη					Μηχανές			
	Κομμουνισμός					Παράδεισος			
						Υπόγειο			
						Καπιταλισμός			
						Ασπρόμαυρο			
						Ревех (Σκουπίδια)			
						Φιλοξενία			
Σύνολο	2					7			

Η πρώτη προσέγγιση της πολωνικής ομάδας γίνεται για να εντοπιστούν οι μετωνυμίες, οι συνεκδοχές και οι μεταφορές που κάνουν τα 4 άτομα υπό

μελέτη. Δεν εντοπίζονται καθόλου μεταφορές στο λόγο τους, ενώ μόνον ο Ντάρεκ χρησιμοποιεί το στοιχείο των μετωνυμιών-συνεκδοχών όπως εκφράζεται για τη χώρα καταγωγής του αλλά και για την Ελλάδα. Οι λέξεις κωμόπολη και κομμουνισμός, έχουν ξεκάθαρα αρνητική χροιά για τον Ντάρεκ όπως προκύπτει από τα συμφραζόμενα, κατά συνέπεια αρχικά φαίνεται να έχει αρνητικές αναπαραστάσεις για τη χώρα του. Για την Ελλάδα, εντοπίζουμε πολύ περισσότερες λέξεις, οι οποίες είναι σχεδόν μοιρασμένες: 4 λέξεις που δίνουν θετικές αναπαραστάσεις-Παράδεισος, Καπιταλισμός, Μηχανές, Φιλοξενία- και 3 που δίνουν αρνητικές αναπαραστάσεις-Ασπρόμαυρο, σκουπίδια, υπόγειο.

Στον παρακάτω πίνακά, αναφέρεται ο αριθμός και το είδος των αντωνυμιών που χρησιμοποιεί ο κάθε χαρακτήρας. Προκύπτει ότι οι δύο άνδρες οι οποίοι, είναι κι εκείνοι που μιλούν περισσότερο συγκριτικά με τ' άλλα δύο άτομα, χρησιμοποιούν ξεκάθαρα αντωνυμίες πρώτου πληθυντικού διαχωρίζοντας την εσω-ομάδα τους που δεν είναι άλλη από τους Πολωνούς. Ο Ντάρεκ επιπλέον, χρησιμοποιεί και αντωνυμίες στο δεύτερο πληθυντικό, απευθυνόμενος στους Έλληνες, και δείχνοντας έτσι ότι δε νιώθει να έχει γίνει μέλος της ελληνικής εθνοτικής ομάδας. Η μητέρα και ο γιος της οικογένειας Ζαπόρα, δε χρησιμοποιούν καθόλου αντωνυμίες που να αναφέρονται είτε σε εξω-ομάδα είτε σε εσω-ομάδα, αλλά αυτό δε θα έπρεπε να θεωρηθεί ως ενδεικτικό για την ομάδα ένταξή τους, ακριβώς επειδή το δείγμα λόγου τους που επεξεργαστήκαμε ήταν πολύ μικρό σε έκταση.

ANTΩΝΥ ΜΙΕΣ	Ντάρεκ	Πατέρας Ζαπόρα	Μητέρα Ζαπόρα	Υιός Ζαπόρα
Εγώ	14	2	0	0
Εμένα	9	1	0	0
Εμείς	3(οι Πολωνοί)	3(2 οι Πολωνοί)	0	0
Μας	3(2 οι Πολωνοί)	7(2 οι Πολωνοί)	0	0
Μου	3(2 αναφέρονται στην Πολωνία)	3	3	2
Εσύ	1	0	0	0
Εσείς	1(οι Έλληνες)	0	0	0
Εσένα	1	0	0	0
Σας	2(οι Έλληνες)	0	0	0
Σου	9	3	0	0
ΣΥΝΟΛΟ	46	19	3	2

Στην καταμέτρηση της λέξης ξένος στο λόγο αυτής της ομάδας, προκύπτει ότι η λέξη χρησιμοποιείται 2 φορές από τον Ντάρεκ, 2 από τον άνδρα Ζαπόρα και 1 από τη γυναίκα. Στη δεύτερη αναφορά του στους ξένους ο Ντάρεκ κάνει μία ενδιαφέρουσα εναλλαγή: «Δε φταίμε μόνο οι ξένοι, η τηλ(ι)εόραση φταίει, η τηλ(ι)εόραση τους λέει τι πρέπει να κάνουν».Ενώ ξεκινώντας τη φράση του χρησιμοποιεί πρώτο πληθυντικό, συμπεριλαμβάνοντας και τον εαυτό του στους ξένους, στη συνέχεια χρησιμοποιεί τρίτο πληθυντικό, διαφοροποιώντας τον εαυτό του, όχι απαραίτητα από τη γενικότερη ομάδα των ξένων, αλλά μάλλον από εκείνους που επηρεάζονται από την τηλεόραση. Ο Ζαπόρα χρησιμοποιεί τη λέξη για να εξηγήσει ότι όπως έχουν έρθει τα πράγματα στη ζωή τους, και οι Έλληνες αλλά και οι Πολωνοί τους αντιμετωπίζουν σαν ξένους, δε γίνονται δεκτοί σε καμία εθνοτική εσω-ομάδα. Από αυτό το κομμάτι του λόγου του, προκύπτει αρκετά εμφανώς ότι οι καταστάσεις, εξωθούν τον ίδιο και την οικογένειά του να υιοθετήσουν τη γενική μεταναστευτική ταυτότητα, ακόμα και αν αυτό γίνει παρά τη θέλησή τους.

Τέλος, η γυναίκα Ζαπόρα, αναφέρεται στο ότι η συμπεριφορά των Ελλήνων εργοδοτών ποτέ δεν την έκανε να νιώσει σαν ξένη.

Αναφορά		Αριθμός αναφορών				Αριθμός αναφορών				Αναφορά	
		Ντάρεκ	Πατέρας Ζαπόρα	Μητέρα Ζαπόρα	Υιός Ζαπόρα	Ντάρεκ	Πατέρας Ζαπόρα	Μητέρα Ζαπόρα	Υιός Ζαπόρα		
Εδώ		6	2	0	0	2	1*	0	0	Εκεί	
Ελλάδα		6	3	0	1	5	4	0	2	Πολωνία	
Αθήνα		1	0	0	0	1	0	0	0	Garvoi	
Σύν	2	1	5	0	1	8	1* 4	0	2	1	Σύν
ολο	0	3								4	ολο

*Με τη λέξη εκεί ο Ζαπόρα αναφέρεται στην Ελλάδα όπως προκύπτει απ’ τα συμφραζόμενα, γι’ αυτό και αθροίζεται μαζί με τα υπόλοιπα που αναφέρονται στην Ελλάδα.

Από τον παραπάνω πίνακα, φαίνονται οι αναφορές που γίνονται στην κάθε χώρα και οι λέξεις που χρησιμοποιούνται για την κάθε περίπτωση. Οι χαρακτήρες της πολωνικής εθνοτικής ομάδας, αναφέρονται και στις δύο χώρες αρκετά συχνά, χωρίς να μπορεί κανείς να πει ότι η απόκλιση που υπάρχει υπέρ της Ελλάδας είναι σημαντική. Αυτή η ισορροπία στη χρήση και των δύο χωρών, δείχνει ότι είναι και οι δύο εξίσου σημαντικές βιογραφικά, για τους πολωνούς μετανάστες. Διηγούμενοι το παρελθόν τους αλλά και κάνοντας συγκρίσεις της μίας χώρας με την άλλη, είναι φυσικό να αναφέρονται και στις δύο, δίνοντας μία σχετική έμφαση στο παρόν τους, που βρίσκεται εδώ στην Ελλάδα.

Το επόμενο βήμα στην ανάλυση του λόγου των Πολωνών, γίνεται ως προς το ζήτημα του χρόνου των ρημάτων. Εκείνο που χαρακτηρίζει το λόγο του Ντάρεκ είναι ότι κατά τη διάρκεια της ομιλίας του, μιλά πολύ περισσότερο για την Ελλάδα. Όταν μιλά για την Πολωνία χρησιμοποιεί πάντα παρελθοντικό χρόνο, ακόμα και για θέματα που αποτελούν μία πραγματικότητα που ισχύει ως σήμερα π.χ. «Το μέρος που γεννήθηκα ήτανκωμόπολη....». Με αυτό τον τρόπο δείχνει ότι όλ’ αυτά ανήκουν στο παρελθόν του, από το οποίο έχει αποκοπεί. Αντιθέτως, οι αναφορές του στην

Ελλάδα γίνονται κυρίως με τη χρήση του ενεστώτα, πολλές φορές, ακόμα και όταν διηγείται καταστάσεις του παρελθόντος π.χ. «Η πρώτη επαφή με την Αθήνα ήταν φοβερή, μ' άρεσε πάρα πολύ, με παίρνει ο φίλος μου από το αεροδρόμιο, ερχόμαστε στην Ομόνοια και βλέπω ρε γαμώτο όλοι με μηχανές και τέτοια και γω τ' αγαπάω τα μηχανάκια, και λέω ρε γαμώτο αυτό είναι παράδεισος». Φυσικά, υπάρχουν και οι φορές όπου διηγείται περιστατικά και μιλά σε παρελθοντικό χρόνο και για την Ελλάδα. Επιπλέον, δε λείπουν οι συγκρίσεις για το πριν και το μετά στη χώρα μετανάστευσης, όπου και πάλι χρησιμοποιεί παρατατικό και μετά ενεστώτα, δείχνοντας την αντίθεση και τις αλλαγές που έχουν γίνει.

Παλιά, όταν κάποιος ήταν ξένος εδ(ντ)ώ σ' αυτήν τη χώρα, ήταν μια χαρά, έτσι δεν είναι; Όλοι τον θ(τ)εωρούσαν φίλο του, δηλαδή αδερφό του. Του... έσφιγγαν το χέρι. Εγώ παλιά τότε που ημούνα, έμπαινα στο τρόλεϊ, έμπαινα στο λεωφορείο, όπου και θ(τ)α έμπαινα, μίλαγα πολωνέζικα με τους φίλους μου και δ(ντ)εν έβλεπα κανένα να με κοιτάει στραβά. Ενώ τώρα δ (ντ)εν μιλάω, δ(ντ)ε μιλάω.

Μέσω αυτής της χρήσης χρόνων, δε δείχνει μόνο μία πραγματικότητα που άλλαξε, αλλά και μία χρονική συνέχεια-ακολουθία την οποία βιώνει στη ζωή του στην Ελλάδα.

Ο πατέρας της οικογένειας Ζαπόρα, απ' την άλλη πλευρά, όταν περιγράφει την κουλτούρα και τη γλώσσα των Πολωνών, χρησιμοποιεί ενεστώτα. Παρελθοντικούς χρόνους χρησιμοποιεί μόνο στις αφηγήσεις του είτε αυτές έχουν να κάνουν με την Ελλάδα, είτε με την Πολωνία. Εκείνο όμως που είναι εντυπωσιακό ως προς τη χρήση των χρόνων στο λόγο του είναι στην τελευταία φράση του που απευθύνεται στους Πολωνούς : «...εντάξει, ζήσαμε κάποια χρόνια εκεί (αναφερόμενος στην Ελλάδα) αλλά, αλλά πάλι είμαστε πολωνοί, ακόμα, ακόμα που λέει λόγ(κ)ος». Παρόλο που έχει αποφασίσει ότι με την οικογένειά του θα ζήσει στην Ελλάδα, χρησιμοποιεί αόριστο σα να επρόκειτο για ένα κομμάτι του παρελθόντος του που διακόπηκε, ενώ

αντιθέτως χρησιμοποιεί ενεστώτα για να πει ότι είναι πολωνοί, μία πραγματικότητα γι' αυτόν διαχρονική.

Η γυναίκα Ζαπόρα, μιλά σε όλο το λόγο της χρησιμοποιώντας παρελθοντικούς χρόνους είτε αναφέρεται στην Ελλάδα, είτε στην Πολωνία σε αντίθεση με το γιο της του οποίου το σύνολο του λόγου του είναι σε ενεστώτα. Ο τελευταίος, δεν περιγράφει τίποτα από την Πολωνία ως ανάμνησή του, απλώς μιλά για το πώς νιώθει εδώ. Ενδεχομένως αυτό, να είναι ένα φαινόμενο που έχει να κάνει με το νεαρό της ηλικίας του, δίνει περισσότερη βάση στο παρόν παρά στο σύντομο παρελθόν του.

Ακολουθεί ένας πίνακας με τους συνδέσμους που χρησιμοποιούν οι χαρακτήρες στο λόγο τους:

Είδος Σύνδεσης	Συνδέσεις	Νιάρεκ	Πατέρας Ζαπόρα	Μητέρα Ζαπόρα	Υιός Ζαπόρα	Σύνολο
Αιτιολογικές	Γιατί	0	0	0	1	1
	Επειδή	4	1	1	0	6 7
Αντιθετικές	Αλλά	3	3	1	1	8
	Ενώ	2	0	0	0	2 10
Επεξηγηματικές	Δηλαδή	10	1	0	0	11 11
Τελικές(σκοπού)	Γι' αυτό	0	1	0	0	1 1
Χρονικές	Όταν	7	1	1	1	10
	Τότε	9	0	0	0	9
	Μετά	0	3	0	0	3
	Ύστερα	0	1	0	0	1
	Στο τέλος	0	1	0	0	1 24
Σύνολο		35	12	3	3	53

Ο λόγος της ομάδας, είναι πλούσιος σε συνδέσεις, οι οποίες είναι κατά κύριο λόγο χρονικές. Ετούτο συμβαίνει γιατί όλοι τους προσπαθούν να δημιουργήσουν χρονικές ακολουθίες, συνδέοντας το πριν με το μετά και συχνά φέρνοντας αυτά τα δύο σε αντίθεση, έτσι ώστε να αποκαλυφθούν οι αλλαγές που έχουν επέλθει στους ίδιους και στη ζωή τους καθώς και η εξέλιξη που έχουν ακολουθήσει. Οι αιτιολογικές συνδέσεις είναι λίγες, ετούτο συμβαίνει, γιατί με τις χρονικές ακολουθίες που δημιουργούνται, αιτιολογούνται οι πράξεις των υποκειμένων, πολύ συχνά χωρίς να χρειάζεται κάποια αιτιολογική σύνδεση.

ΕΔΩ				ΕΚΕΙ			
Ντάρεκ	Πατέρας Ζαφόρα	Μητέρα Ζαφόρα	Υιός Ζαφόρα	Ντάρεκ	Πατέρας Ζαφόρα	Μητέρα Ζαφόρα	Υιός Ζαφόρα
Φοβερή +*				Ασ' τα να πάνε -*			
Free +*				Χάλια -*			

*Τα + συμβολίζουν θετικούς προσδιορισμούς και τα - αρνητικούς.

Προσδιορισμούς για την κάθε χώρα, απ' ότι φαίνεται χρησιμοποιεί μόνον ο Ντάρεκ. Απ' τον πίνακα, προκύπτει ότι έχει θετικές αναπαραστάσεις για την Ελλάδα και αρνητικές για την πατρίδα του. Οι υπόλοιποι χαρακτήρες, ακόμα και τις σπάνιες φορές που εκφράζουν κάποια άποψη, προτιμούν πιο περιφραστικούς τρόπους και ως απόρροια αυτού, εκλείπουν οι χαρακτηρισμοί με επίθετα και άλλου είδους προσδιορισμούς απ' το λόγο τους.

Οι στρατηγικές που έχουν αναλυθεί στο κεφάλαιο της μεθοδολογίας, αφορούν την κατασκευή ταυτότητας με βάση το έθνος. Ο Ντάρεκ Ζούχνιακ δείχνει να έχει απομυθοποιήσει τις εθνικές ταυτότητες. Δε χρησιμοποιεί καμία στρατηγική ώστε να δείξει ότι κάποια από τις δύο αυτές εθνότητες έχει μία κοινή βάση ή κουλτούρα, παρελθόν, παρόν και μέλλον. Δεν πιστεύει στη γενίκευση κάποιων χαρακτηριστικών των λαών αντιθέτως, αναφέρει διαφοροποιήσεις μεταξύ των Πολωνών αλλά και μεταξύ των Ελλήνων:

Επειδή τότε, στα... 80, 1980 στην Πολωνία ήτανε κατάσταση που όλοι ήθελαν να φύγουν, και όλοι έφυγαν ότι..., αυτοί που είχαν αρχι... ξέρω γω, αρχιδ(ντ)ια, και τέτοια, ενώ... οι άλλοι έμειναν, δ(ντ)εν έμειναν μόνο σ μόνο αυτοί που επειδ(ντ)ή την αγαπάγαν την Πολωνία, έμειναν αυτοί που... τέλος πάντων, ο άνθρωπος φοβάται...

Και αυτό που έχουν οι Έλληνες, αυτή τη φιλο...ξενία, αυτό το... που σου ανοίγ(κ)ουν το χέρι, που... σε τραβάνε, που το έχουν χάσει κιόλας πια, αλλά εγώ το βρίσκω, εγώ τα βρίσκω τα χέρια που ξεχωρίζουν και μου φτάνουν αυτά, εγώ δεν θέλω πολλά, δεν θέλω να με..., όλος λαός μου λέει επειδή είμαι πολωνός, ε άμα είσαι πολωνός είσαι καλός.

Ο πατέρας της οικογένειας Ζαπόρα, χρησιμοποιεί μία στρατηγική κατασκευής κοινής κουλτούρας των Πολωνών και τους ομαδοποιεί, συμπεριλαμβάνοντας και τον εαυτό του σ' αυτήν την εθνотική ομάδα: «εμείς ωω σαν λαός λέμε, άμα θ(χ)έλεις να μεθύσει παίρνει το καθ(τ)ρέφτη για να μην πίνεις μόνος σου, μπροστά στον καθ(τ)ρέφτη και πίνεις μπροστά στον καθ(τ)ρέφτη, έχεις παρέα...» Μάλιστα, όπως προκύπτει από τα συμφραζόμενα, αυτό το «εμείς», έρχεται σε αντίθεση με το «εσείς» οι Έλληνες, οι οποίοι αντιμετωπίζονται ως εξω-ομάδα.

Οι άλλοι δύο χαρακτήρες υπό μελέτη, μιλούν πολύ λίγο και πιθανώς γι' αυτό δεν εντοπίζεται καμιά στρατηγική κατασκευής ταυτότητας στο λόγο τους. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει η τόσο γρήγορη αλλαγή άποψης ως προς το θέμα της ταυτότητάς του νεαρού Ζαπόρα, αν και δεν έχει να κάνει με κάποια στρατηγική. Λόγω της θετικής στάσης που έχει αναπτύξει απέναντι στους Έλληνες, ο μικρός Ζαπόρα δείχνει να αμφιταλαντεύεται αρχικά μεταξύ των δύο εθνικοτήτων. Ενώ ξεκινά λέγοντας ότι σπάνια νιώθει Πολωνός, και λέει ότι νιώθει μισός-μισός, μετά το ξανασκέφτεται, σα να τον ενοχλεί το γεγονός ότι μόλις δήλωσε κάτι τέτοιο. Και λέει ότι δε θα μπορούσε να γίνει Έλληνας «με το ζόρι», αλλά και πάλι η έκφραση του φαίνεται πολύ βαριά και έτσι δεν την ολοκληρώνει. Φαίνεται όμως ότι το παιδί, νιώθει πιεσμένο ν' αλλάξει την ταυτότητά του ενώ μέσα του υπάρχουν ακόμα αντιστάσεις που του λένε να μην αρνηθεί την καταγωγή του. Γι' αυτό και καταλήγει λέγοντας ότι, ό,τι κι

αν κάνει θα είναι Πολωνός, πιστεύει ότι τίποτα δε θα μπορούσε ν' αλλάξει την ταυτότητά του.

«**Σπάνια νιώθω ότι είμαι Πολωνός.** Όταν βλέπουμε στην τηλεόραση κανέναν αγώνα. Όταν παίζει ας πούμε Ελλάδα-Πολωνία(2) μπορώ να πω ότι θα τανε... ακριβώς μισό-μισό(3) αλλά όχι, περισσότερο θα μouna με την Πολωνική την ομάδα.(1) Ναι, θα μouna με την Πολωνία, γιατί (.) είμαι ααα, **ό,τι κι αν κάνω είμαι Πολωνός.** Δεν μπορώ να... δε μπορώ ν' αλλάξω **έτσι με το...**»

-«για ένα παιχνίδι»;

-«ναι για ένα παιχνίδι, να γίνω Έλληνας».

Από την κοινή μελέτη της ομάδας Πολωνών, μπορεί κανείς να συμπεράνει ότι η κοινή τους καταγωγή, δεν τους οδηγεί στο να υιοθετούν τις ίδιες στάσεις, ούτε στο να κατασκευάζουν την ίδια εθνοτική ταυτότητα μεταξύ τους. Ο κάθε χαρακτήρας, κατασκευάζει τη δική του προσωπική ταυτότητα με βάση τα βιώματά του.

4.2.6. Ουκρανία. Οικογένεια Σάβιτς (πατέρας, μητέρα και κόρη)

Η τελευταία ομάδα χαρακτήρων προς μελέτη, κατάγεται από την Ουκρανία. Ο πατέρας της οικογένειας Σάβιτς, είναι γύρω στα σαράντα και εργάζεται σε ένα μαγαζί και στο σπίτι του κάνοντας ξυλογλυπτική. Βρίσκεται στην Ελλάδα εδώ και 3 χρόνια. Το επίπεδο της μόρφωσής του δε διευκρινίζεται, ενώ το ποσοστό λαθών στο λόγο του, το οποίο ανέρχεται στο 21,74%, είναι πολύ υψηλό, πιθανότατα ως αποτέλεσμα της σύντομης διαμονής του στη χώρα. Η μητέρα της οικογένειας, είναι επίσης γύρω στα σαράντα, ενώ εργάζεται ως καθαρίστρια και ως μοδίστρα στο σπίτι. Φαίνεται πως και οι δύο γονείς έχουν δύο εργασίες για να μπορέσουν να καλύψουν τα έξοδα και να εξασφαλίσουν στην οικογένεια ένα καλό επίπεδο ζωής. Έχει έρθει στην Ελλάδα εδώ και τρία χρόνια και το ποσοστό λαθών στο λόγο της ανέρχεται στο 32,76%. Η μεγάλη κόρη της οικογένειας είναι 10 χρονών, και είναι μαθήτρια στο ελληνικό σχολείο. Το νεαρό της ηλικίας της σε συνδυασμό με το ότι πάει στο ελληνικό σχολείο εδώ και τρία χρόνια, έχει ως αποτέλεσμα να μιλά άπταιστα την ελληνική χωρίς να κάνει λάθη.

	ΕΚΕΙ			ΕΔΩ		
	Πατέρας Σάβιτς	Μητέρα Σάβιτς	Κορίτσι Σάβιτς	Πατέρας Σάβιτς	Μητέρα Σάβιτς	Κορίτσι Σάβιτς
ΜΕΤΩΝΥΜΙΕΣ			Οικογένεια		Κρύο	Διαμέρισμα
ΣΥΝΕΚΔΟΧΕΣ			Σπίτι			
Σύνολο			2		1	1

Οι τρεις χαρακτήρες της εθνοτικής ομάδας των Ουκρανών, δε μιλούν πάρα πολύ με αποτέλεσμα να μην εντοπίζονται στο λόγο τους καθόλου μεταφορές ενώ οι συνεκδοχές και οι συνωνυμίες να είναι ελάχιστες. Το κορίτσι παρόλ' αυτά, κάνει μία πρώτη σύγκριση μεταξύ της πατρίδας της και της Ελλάδας μέσω των λέξεων σπίτι και διαμέρισμα: Ενώ στην πατρίδα της λέει ότι έχουν ένα μεγάλο σπίτι, εδώ στην Ελλάδα, παρόλο που μέσα στο

ντοκιμαντέρ έχουμε εικόνες του σπιτιού της οικογένειας και φαίνεται αρκετά μεγάλο, εκείνη το ονομάζει διαμέρισμα.

ANTΩΝΥ ΜΙΕΣ	Πατέρας Σάβιτς	Μητέρα Σάβιτς	Κορίτσι Σάβιτς
Εγώ	1	1	1
Εμείς	0	1	2(0 Ουκρανοί)
Μας	0	4(3 οι Ουκρανοί)	4(3 οι Ουκρανοί)
Μου	0	1	3(1 η χώρα μου, 1 οι Ουκρανοί φίλοι μου)
ΣΥΝΟΛΟ	1	7	10

Από τις αντωνυμίες που χρησιμοποιούνται από την Ουκρανική οικογένεια, μας ενδιαφέρουν εκείνες που δηλώνουν την εσω-ομάδα των χαρακτήρων. Τέτοιες είναι τα 3 «μας» που χρησιμοποιεί η μητέρα και απευθύνονται στους Ουκρανούς συμπεριλαμβάνοντας και την ίδια σε αυτή την ομάδα. Επίσης, το κορίτσι, εκτός από τις αντωνυμίες που χρησιμοποιεί σε πρώτο πληθυντικό, εννοώντας κι εκείνη ότι ανήκει στην ομάδα των Ουκρανών, έχει ιδιαίτερη σημασία να παρατηρήσουμε ότι και οι τρεις κτητικές αντωνυμίες που χρησιμοποιεί σε πρώτο ενικό είναι για τους φίλους της στην Ουκρανία, για τους φίλους της στην Ελλάδα και για τη χώρα της, δηλαδή την Ουκρανία: «Όταν είμαι με τους φίλους μου και παίζω τα ξεχνώ όλα, αλλά όταν είμαι μόνη και δε βγαίνω να παίζουμε, όταν μαλώνουμε:::, νιώθω πως θέλω να πάω στη χώρα μου εκεί και να παίζω με τους δικούς μου φίλους»

Με τα λόγια αυτά αφήνει να εννοηθεί ότι οι φίλοι που έχει κάνει εδώ δεν είναι πραγματικά δικοί της, όπως άλλωστε και η χώρα.

Επίσης, η λέξη ξένος, χρησιμοποιείται και πάλι μόνο από την κόρη της οικογένειας, η οποία όπως δηλώνει, νιώθει ότι εδώ που ήρθανε, οι Έλληνες τους θεωρούνε ξένους: «Ενώ εδώ που είμαστε::: τώρα σε άλλη χώρα μας θεωρούνε ξένους». Μάλιστα, πέρα απ' τη λέξη ξένος, κάνει ιδιαίτερη

εντύπωση η χρήση της λέξης «άλλη» για την Ελλάδα, αποδεικνύοντας ότι χώρα της είναι η Ουκρανία και η Ελλάδα παραμένει για εκείνη η άλλη χώρα. Στο λόγο του κοριτσιού το αίσθημα της ετερότητας είναι πολύ ξεκάθαρο, πράγμα που μπορεί να αποδοθεί στον αυθορμητισμό που χαρακτηρίζει την ηλικία της.

Αναφορά		Αριθμός αναφορών			Αριθμός αναφορών			Αναφορά	
		Πατέρας Σάβιτς	Μητέρα Σάβιτς	Κορίτσι Σάβιτς	Πατέρας Σάβιτς	Μητέρα Σάβιτς	Κορίτσι Σάβιτς		
Εδώ			3*	3			1	Εκεί	
Ελλάδα		2	1				3	Ουκρανία	
Χανιά			1			1	1	Πατρίδα μας	
Σύν ολο	9	2	5	3		1	5	7	Σύν ολο

*Το ένα από τα τρία εδώ εντάσσεται στην ομιλία των Ουκρανών φίλων της οικογένειας και αναφέρεται στην Ουκρανία γι' αυτό και καταμετρείται στο σύνολο της Ουκρανίας.

Οι πιο πολλές αναφορές σε κάποια χώρα, γίνονται από τη μητέρα και το κορίτσι. Η μητέρα αναφέρεται πολύ περισσότερο στην Ελλάδα, γιατί περιγράφει τη ζωή της οικογένειας εδώ πέρα. Αντιθέτως το κορίτσι δίνει μεγαλύτερη έμφαση στην πατρίδα της ενώ τη συγκρίνει συνεχώς με την Ελλάδα.

Οι χρόνοι που χρησιμοποιούνται από την οικογένεια Σάβιτς, δεν ποικίλουν ιδιαίτερα. Ο πατέρας, αναφέρεται μόνο στην Ελλάδα ενώ, μιλά με χρήση του αορίστου περιγράφοντας το πώς ήταν όλα όταν πρωτοέφτασαν και στη συνέχεια όπως περιγράφει τη σημερινή δουλειά του στην Ελλάδα, μιλά χρησιμοποιώντας ενεστώτα. Αντιστοίχως, η μητέρα της οικογένειας Σάβιτς κάνει ακριβώς την ίδια χρήση χρόνων ως προς την άφιξή τους στην Ελλάδα και την εργασία τους εδώ, μόνο που στα τελευταία λόγια της, μιλά και για το πώς είναι τα πράγματα στην Πολωνία σήμερα και χρησιμοποιεί και πάλι ενεστώτα. Τέλος το κορίτσι, περιγράφει πώς έχουν τα πράγματα στην Ελλάδα

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

και στην Ουκρανία, πάντα σε ενεστώτα, εκτός από τις δύο αφηγήσεις της που μιλούν για την Ελλάδα και που είναι σε παρελθοντικούς χρόνους.

Είδος Σύνδεσης	Συνδέσεις	Πατέρας Σάβιτς	Μητέρα Σάβιτς	Κορίτσι Σάβιτς	Σύνολο
Αιτιολογικές	Γιατί	1	0	1	2
	Επειδή	0	1	0	1 3
Αντιθετικές	Αλλά	0	2	1	3
	Ενώ	0	0	1	1 4
Τελικές(σκοπού)	Γι' αυτό	0	1	0	1 1
Χρονικές	Όταν	0	0	5	5
	Μέχρι	2	0	0	2
	Πριν	1	0	0	1 8
Σύνολο		4	4	8	16

Οι συνδέσεις που χρησιμοποιούν είναι κυρίως χρονικές γιατί όλοι τους δίνουν σημασία στις χρονικές ακολουθίες και παρακολουθούν την εξέλιξη τους μέσω του χρόνου από τότε που έφτασαν εδώ και συγκρίνοντας τον πρώτο καιρό στην Ελλάδα με το σήμερα. Το κορίτσι και η μητέρα χρησιμοποιούν επίσης αντιθετικούς συνδέσμους επειδή κάνουν συγκρίσεις μεταξύ της χώρας προέλευσης και της χώρας μετανάστευσης.

Οι μόνοι προσδιορισμοί – χαρακτηρισμοί που διατυπώνονται ως προς την Ελλάδα και ως προς την Ουκρανία, προέρχονται από τα λόγια της μητέρας της οικογένειας Σάβιτς. Λέει πρώτα ότι ο πρώτος μισός χρόνος στην Ελλάδα ήταν «πάρα πολύ δύσκολα» και αλλά ότι μετά βελτιώθηκαν τα πράγματα. Μιλώντας για τη χώρα τους λέει ότι οι φίλοι τους, τους συμβουλεύουν να παραμείνουν ακόμα στην Ελλάδα γιατί πίσω όπως λέει «δεν υπάρχει τίποτα, δεν υπάρχει μέλλον για τα παιδιά». Δεν είναι άμεσοι προσδιορισμοί, μεταφέρονται από το στόμα της ίδιας ως λόγια άλλων, ενώ δεν έχουν τη μορφή επιθέτου, είναι απλώς περιφραστικοί χαρακτηρισμοί της κατάστασης στην πατρίδα και έχουν αρνητική χροιά.

Όσον αφορά τις στρατηγικές που εντοπίζονται στο λόγο της Ουκρανικής οικογένειας, πρέπει να γίνει η παραδοχή ότι τα λόγια τους είναι πολύ λίγα για να μπορέσει να εξαχθεί με βεβαιότητα κάποιο συμπέρασμα. Παρόλ' αυτά, από τη φράση του πατέρα: «Αυτή τώρα πιο καλύτερα ξέρει ιστορία το Ελλάδα(εννοείται σε σχέση με την Ουκρανική ιστορία όπως αυτό προκύπτει απ' τα συμφραζόμενα)» προκύπτει ότι αυτός πιστεύει σε μία κοινή κουλτούρα και για τη Ουκρανία, και για την Ελλάδα και ότι αυτή η κουλτούρα και το παρελθόν φυσικά πηγάζουν από την ιστορία μιας χώρας. Γι' αυτό και δείχνει ενοχλημένος που τα παιδιά του έχουν καλύτερη επαφή με το παρελθόν και την ιστορία της εθνικής εξω-ομάδας απ' ότι μ' εκείνα της Ουκρανίας.

Η μητέρα της οικογένειας δε δείχνει να υιοθετεί οποιαδήποτε στρατηγική κατασκευής ταυτότητας.

Τέλος το κορίτσι πιστεύει ότι: «Στην Ουκρανία ο χαρακτήρας των παιδιών είναι πολύ διαφορετικός και νομίζω πως μας αγαπάνε με διαφορετικό τρόπο». Με αυτό τον τρόπο κατασκευάζει κάποια κοινά χαρακτηριστικά για την εθνική εσω-ομάδα της, τα οποία θα μπορούσαν να χαρακτηρίσουν αυθαίρετα και δεν επεξηγούνται ούτε αναλύονται από το κορίτσι. Οι αναπαραστάσεις της για την εσω-ομάδα της είναι θετικές, ενώ τα παιδιά της εξω-ομάδας - Ελλάδας φαίνεται να τα αντιμετωπίζει με περισσότερο σκεπτικισμό επειδή πιστεύει ότι την αντιμετωπίζουν ως ξένη. Η χρήση των ρημάτων νομίζω και πιστεύω όταν εξηγεί ότι στη χώρα της τα παιδιά την αγαπούν διαφορετικά, είναι ένα επιπλέον στοιχείο που προδίδει την υποκειμενικότητα των απόψεων του κοριτσιού.

4.3. Συμπεράσματα

Κατόπιν της ανάλυσης των χαρακτήρων του ντοκιμαντέρ ανά εθνοτική ομάδα, θα ήταν αναμενόμενο, να καταλήξουμε σε κοινά συμπεράσματα ανά ομάδα. Εκείνο που αναζητήθηκε, δεν είναι κοινά στοιχεία στο λόγο τους, ή στον τρόπο έκφρασής τους, αλλά η κατασκευή εθνοτικής ταυτότητας με κοινά χαρακτηριστικά. Το αποτέλεσμα που προκύπτει, καθόλου δεν ανταποκρίνεται σε τέτοιου είδους προσδοκίες. Κάθε χαρακτήρας, δείχνει να έχει κατασκευάσει την ταυτότητά του, σφυρηλατώντας την μέσα από το σύνολο των βιωμάτων και των κοινωνικών πιέσεων που του έχουν ασκηθεί. Κάποιοι, έχουν δεχτεί το γεγονός ότι οι συνθήκες που προσέφερε και συνεχίζει να προσφέρει η πατρίδα τους, δεν ανταποκρίνονταν στο επίπεδο διαβίωσης που εκείνοι επιθυμούσαν για τον εαυτό τους και την οικογένειά τους - π.χ. Ντάρεκ Ζούχνιακ και πολωνική οικογένεια - , ενώ άλλοι με δυσκολία αναγνωρίζουν την πιθανότητα της μόνιμης παραμονής τους στην Ελλάδα - π.χ. ουκρανική οικογένεια. Κάποιοι απωθούν τις αναμνήσεις της πατρίδας - π.χ. Πατέρας και γιος Παππάς - , άλλοι τις αναπολούν - π.χ. Μαρία Μέντεζ - και άλλοι τις αποδοκιμάζουν - π.χ. Ντάρεκ Ζούχνιακ. Μερικοί, δεν θεωρούν καν απαραίτητο να ταυτιστούν με κάποια εθνοτική ομάδα - π.χ. οικογένεια Παππά, Νταρεκ Ζούχνιακ - , τους αρκεί η προσωπική ή ακόμα και η επαγγελματική τους ταυτότητα. Κάποιοι από αυτούς, ενώ παραδέχονται την απώλεια της εθνοτικής τους ταυτότητας, δεν κρύβουν ότι αυτή η απώλεια έχει συναισθηματικό κόστος για τους ίδιους και φαίνεται να κρύβουν μια ελπίδα επαναπροσδιορισμού της και ένταξής τους σε κάποια ομάδα - π.χ. Πατέρας Ζαπόρα και Χαφίζ Ακούρ,. Αντιστοίχως, τα αισθήματά τους για την Ελλάδα και πάλι κυμαίνονται σε αρκετά διαφορετικά επίπεδα. Ορισμένοι θέλουν να ενταχθούν σε αυτήν ως μέλη της εθνοτικής της ομάδας αλλά οι καταβολές τους και ενδεχομένως η στάση των Ελλήνων απέναντί τους, τους εμποδίζουν - π.χ. οικογένεια Παππά, Ντάρεκ Ζούχνιακ. Δε λείπουν εκείνοι που δείχνουν να έχουν ενταχθεί πλήρως και αποδεικνύεται ότι ασκούν κριτική στην

Ελλάδα σα να ήταν η δική τους χώρα, εκ των έσω - π.χ. Μαρία Μέντεζ. Τέλος υπάρχουν και κάποιοι, οι οποίοι δε μπορούν να δεχτούν τη διαφορετικότητα της Ελλάδας από την πατρίδα τους και χωρίς καν να προσπαθήσουν να την κρίνουν, απλώς τη θεωρούν μία απαραίτητη προσωρινή στάση, πριν την επιστροφή στην πατρίδα τους - π.χ. Οικογένεια Σάβιτς.

Ένα ακόμα εντυπωσιακό συμπέρασμα που προκύπτει από τη μελέτη του λόγου αυτών των ανθρώπων, είναι η πλαστικότητα και ο εκφραστικός πλούτος που χαρακτηρίζει τους περισσότερους από αυτούς. Ακόμα και οι χαρακτήρες που δε χαίρουν ιδιαίτερης μόρφωσης, ή εκείνοι που κάνουν πολλά γραμματικά ή συντακτικά λάθη, χρησιμοποιούν την ελληνική γλώσσα για να δώσουν εικόνες, συμβολισμούς και μεταφορές. Δε λείπουν από το λόγο τους, οι ελληνικοί ιδιωτισμοί, οι συγκλίσεις και οι αποκλίσεις σε και από το λόγο κοινωνικών ή επαγγελματικών τάξεων, οι βαθιές έννοιες και οι προβληματισμοί κάθε είδους. Με το δικό τους ιδιαίτερο τρόπο, έχουν προσαρμόσει μία γλώσσα που τους είναι ξένη, ώστε να εξοηρητεί όχι μόνον εργαλειακές ανάγκες επικοινωνίας αλλά ακόμα και βαθύτερες ανάγκες έκφρασης και ένταξης τους σε συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες.

Ειδικότερα το γεγονός, ότι ένα τόσο περιορισμένο δείγμα ανθρώπων, μπόρεσε να δώσει τόσο ποικιλότητα και διαφορετικά αποτελέσματα, παραπέμπει σε μία ακόμα ευρύτερη διακόμανση αποτελεσμάτων σε περίπτωση που θα υπήρχε μεγαλύτερο δείγμα. Από το σύνολο αυτών των φαινομένων που συναντώνται στο πλαίσιο της ανάλυσης που προηγήθηκε, είναι θεμιτό να αποδεχτούμε το γεγονός ότι δεν υπάρχει μία σταθερή εθνική συνείδηση που διακρίνει τα μέλη κάθε εθνοτικής εσω-ομάδας. Δεν υπάρχει πραγματικότητα η οποία να είναι κοινώς αποδεκτή από κάθε μέλος. Αυτή, συνήθως κατασκευάζεται και στη συνέχεια μπολιάζεται στη συνείδηση ενός λαού, αλλά ακόμα και τότε, πάντα προκύπτουν οι αποκλίσεις, οι προσωπικές απόψεις, τα βιώματα και ό,τι άλλο διαμορφώνει τις απόψεις, την προσωπικότητα και τον χαρακτήρα κάποιου.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

- Blanchet Alain- Trognon Alain, Ψυχολογία Ομάδων, Εκδόσεις Σαββάλας, 2002
- Boutet Josiane, Εισαγωγή στην Κοινωνιογλωσσολογία, Εκδόσεις Γρηγόρη, Αθήνα 1984
- Francois-Geiger Denise, Θέματα Κοινωνικής και Θεωρητικής Γλωσσολογίας, Εκδόσεις Νεφέλη, Αθήνα 1991
- Αρχάκης Αργύρης και Κονδύλη Μαριάννα, Εισαγωγή σε ζητήματα κοινωνιογλωσσολογίας, Εκδόσεις νήσος, Αθήνα 2004
- Εμπειρικός Α., Ιωαννίδου Α., Καραντζολα Ε., Μπαλτσιώτη Α., Μπέη Σ., Τσιτσέλικη Κ. Γλωσσική ετερότητα στην Ελλάδα, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, 2001
- Κακαβούλια Μαρία, Μελέτες για τον αφηγηματικό λόγο, Εκδόσεις Ψυχογιός, Αθήνα 2003
- Κακριδή Μ., Οι έρευνες του W. Labov, Πανεπιστημιακές Σημειώσεις, Αθήνα 1997
- Κοντού Ι. Παναγ., Ζητήματα Κοινωνιογλωσσολογίας, σημειώσεις προς χρήση των φοιτητών, Αθήνα 1989
- Κωνσταντινίδου Χριστίνα, Δημοσιεύσεις/Άρθρα, Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης
- Κωνσταντινίδου Χριστίνα, Κοινωνικές Αναπαραστάσεις του Εγκλήματος. Η εγκληματικότητα των Αλβανών μεταναστών στον Αθηναϊκό Τύπο, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα Κομοτηνή 2001
- Κωνσταντινίδου Χριστίνα, Τα ΜΜΕ και η παραγωγή νοήματος, θεωρητικές προσεγγίσεις και προοπτικές, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, 2003
- Κωστούλα Μακράκη Έλλη, Γλώσσα και Κοινωνία, Εκδόσεις Μεταίχμιο, Δεκέμβριος 2001
- Τσιτσέλικης Κ., Γλώσσες και αλφάβητα και εθνική ιδεολογία στην Ελλάδα και τα Βαλκάνια, Εκδόσεις Κριτική, 1999
- Φραγκουδάκη Άννα, Η γλώσσα και το έθνος 1880-1980 Εκατό Χρόνια Αγώνες για την Αυθεντική Ελληνική Γλώσσα, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια 2001
- Χριστόπουλος Δημήτρης, Η ετερότητα ως σχέση εξουσίας: όψεις της ελληνικής, βαλκανικής και ευρωπαϊκής εμπειρίας, Εκδόσεις Κριτική, 2002

Πρακτικά συνεδρίων

- «Ισχυρές» «Ασθενείς» Γλώσσες στην Ευρωπαϊκή Ένωση – Όψεις γλωσσικού ηγεμονισμού, Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου 26-28 Μαρτίου 1997, Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, Θεσσαλονίκη 1999
- Louis-Jean Calvet, «Περιφερειακές Γλώσσες: Αυτές που τις μιλάμε και αυτές για τις οποίες μιλάμε», στο Γλώσσα, γλώσσες στην Ευρώπη, Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, Αθήνα 2001, 19-24
- Α.-Φ Χριστίδης, «Γλωσσική ομοιογένεια – Γλωσσική ποικιλομορφία» στο Γλώσσα, γλώσσες στην Ευρώπη, Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, Αθήνα 2001, 15-17
- Γαλλική Πρεσβεία στην Ελλάδα – Γαλλικό Ινστιτούτο Αθηνών και Περιοδικό Αντί, Η ελληνική Γλώσσα στη Διευρυμένη Ευρωπαϊκή Ένωση, Κέντρο Λογοτεχνικής Μετάφρασης, Αθήνα 1996
- Θεοδοσία-Σούλα Παυλίδου, «Αναζητώντας μία θεωρία της Γλωσσικής Ανισότητας,» στο «Ισχυρές» «Ασθενείς» Γλώσσες στην Ευρωπαϊκή Ένωση – Όψεις γλωσσικού ηγεμονισμού, Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου 26-28 Μαρτίου 1997, Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, Θεσσαλονίκη 1999, 189-190
- Λουκάς Δ. Τσιτσιπής, «Η κοινωνιογλωσσική κατάσταση στην Ελλάδα», στο Γλώσσα, κοινωνία, ιστορία: Η Ευρώπη του Νότου, Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2002, 43-46
- Όψεις της προφορικής ιστορίας στην Ελλάδα, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, 2002
- Σκοπετέα Έλλη, «Γλωσσική συνείδηση στα Βαλκάνια: 18^{ος} – 20^{ος} αιώνας» στο Γλώσσα, κοινωνία, ιστορία: Η Ευρώπη του Νότου, Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2002, 27-32

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

- Alexandra Georgakopoulou and Dionysis Goutsos, Discourse Analysis, An Introduction, Edimburg University Press, 1997
- Carl R. Plantinga, Rhetoric and Representation in Nonfiction Film, Εκδόσεις Cambridge University Press, 2004
- John Flowerdew, Globalization discourse: A view from the East, Discourse and Society Vol13(2):209-225, Sage Publications, 2002
- Patricia Holland, The television Handbook, Εκδόσεις Routledge, 1997
- Rudolf De Cillia, Martin Reisigl and Ruth Wodak, The discursive construction of national identities, Discourse and Society Vol10(2):149-173, Sage Publications, 1999
- Teun A. Van Dijk, Discourse as social Interaction, Sage Publications, London, 1997
- Thomas Ricento, The discursive construction of Americanism, Discourse and Society Vol14(5):611-637, Sage Publications, 2003

Δικτυακοί τόποι

- <http://www.ling.upenn.edu/~wlabov/>
- <http://www.hllr.gr/emd/emd-nd1-press.htm>
- <http://www.migrationinformation.org/Profiles/display.cfm?id=228>
- http://www.epsnet.org/2005/pps/Enos_Attali.pdf

Παράρτημα

Κανόνες απομαγνητοφώνησης

Για τις ανάγκες της εργασίας, απομαγνητοφωνήθηκε όλο το ντοκιμαντέρ, «2^η πατρίδα ... ήρθαμε εδώ». Η ανάλυση των προφορικών δεδομένων θα ήταν άλλωστε αδιανόητη, χωρίς να έχει προηγηθεί η λεπτομερέστερη δυνατή καταγραφή αυτών που είπαν όλοι οι χαρακτήρες του ντοκιμαντέρ. Οι συμβάσεις του συστήματος απομαγνητοφώνησης που ακολουθήθηκε, παρατίθενται παρακάτω και είναι οι εξής:

- Η χρονική διάρκεια της παύσης δίνεται σε παρένθεση σε δευτερόλεπτα- (2) - ή υποδεικνύεται με τελεία σε παρένθεση - (.) - για παύσεις μικρότερες από μισό δευτερόλεπτο.
- Η τελεία εκτός παρένθεσης - . - αντιστοιχεί σε αλλαγή ενότητας (στροφής στα προφορικά κείμενα) που δηλώνεται μεταξύ άλλων από μεγάλη παύση, ενώ το κόμμα ή η αλλαγή σειράς δηλώνει τέλος μικρότερης ενότητας.
- Επικαλύψεις μεταξύ συνομιλητών δηλώνονται με αγκύλη από το σημείο που αρχίζουν σε όλο το μήκος τους - [-
- Ακατάληπτα τμήματα λόγου από τον αναλυτή κατά την απομαγνητοφώνηση τοποθετούνται σε μονές παρενθέσεις -(αβγκδ)-
- Σχόλια ή πληροφορίες του αναλυτή σχετικά με το περιβάλλον των δεδομένων δίνονται σε διπλή παρένθεση - (()) -
- Μακρές συλλαβές δηλώνονται με παρατεταμένες διπλές τελείες (:.....)
- Ιδιαίτερα ζωηρή έμφαση δηλώνεται με κεφαλαία γράμματα ή υπογράμμιση
- Γρηγορότερη εκφορά ομιλίας σε σχέση με τα συμφραζόμενα περικλείεται σε διαγώνιες αγκύλες (<>)
- Η αγκύλη (|) δηλώνει την αρχή της επικάλυψης ενώ το ίσον (=) δηλώνει συνέχεια χωρίς χάσμα
- Στις περιπτώσεις παραφθοράς γραμμάτων εντός παρενθέσεως παρατίθεται το γράμμα που χρησιμοποιείται από τον ομιλούντα ενώ εκτός παρενθέσεως ακριβώς δίπλα είναι το σωστό γράμμα που υπάρχει στη λέξη.

Απομαγνητοφωνημένο κείμενο του ντοκιμαντέρ «2^η πατρίδα...ήρθαμε εδώ».

Χάφιζ Ακούρ (Σουδάν): Σουδάν. Βέβαια δεν έχουμε και τόσα πολλά βουνά, ένα βουνό, σαν τα Λευκά Όρη(α) (2) με χιόνια. Πριν 35 χρόνια γεννή(σ)θηκα νοτιο(α)δυτικά του Σουδάν σε ένα νόμο λέγ(κ)εται (Aros Remal) , (Aros) σημαίνει νόφη! (Remal) σημαίνει άμμο, είναι::: μία όαση μέσα στην έρημο, στο πουθενά.
Ντάρεκ Ζούχνιακ(Πολωνία): Εγώ γ(κ)εννήθηκα στο:::, για σας θα είναι::: εντελώς.... Που να το ξέρετε δ(ντ)ηλαδ(ντ)ή. Ένα::: μέρος κοντά στη Βαρσοβία που ναι πρωτεύουσα της Πολωνίας, που λέγεται (Garvoi). Και::: εκεί γ(κ)εννήθ(τ)ηκα στο::: έβδομο Σεπτεμβρίου του 1965, δηλαδή για σας τους έλληνες είναι κάτι που μπορείτε να το θυμόσαστε επειδ(ντ)ή 7::: εβδ(ντ)όμο Σεπτεμβρίου έγινε και σεισμός κιόλας εδώ, κι εγώ από τότε πιο πολύ θυμάμαι το:::, τη μέρα που γ(κ)εννήθηκα.

Παππάς(Αλβανία): ((δείχνει σε ένα παιδί πώς να κρατά το βιολί και λέει στη μητέρα του :είναι ακριβώς η ηλικία τώρα που πρέπει να πιάσουμε)) Γεννήθηκα στην πόλη Δυρράχιο(α) (2) της Αλβανίας, σπούδασα στα Τίρανα εκεί έμαθα και βιολί, είναι το επάγγελμά μου. Μ' άρεσε πολύ η δουλειά με τα παιδιά. Είχα πολλά παιδιά, μ' άρεσε αγαπούσα πάρα πολύ αυτή τη δουλειά. Παράλληλα έ(χ)κανα και συναυλίες σαν σολίστ, μουσική δωματίου που μ' άρεσε πάρα πολύ. Τα πάγματα όπως ήρθανε σ αυτή τη χώρα ήτανε λίγο σκληρά να συνεχίζω το όνειρο.

Θωμάς Σίνος μάστορας: Να πούμε τώρα και τα κατά [ωχ ωχ ωχ] ((γελάει και ακολουθούν τα γέλια των άλλων))

Είναι λίγο ότι τους αρέσει (2) να πίνουν ((ακούγεται: πιωτό)).Αυτό είναι δηλαδή, κι αυτό είναι μέσα στο λαό εε ο λαός αυτός πίνει.

- Είμαστε βόρειοι γι αυτό
- Δεν ξέρω, βόρειοι ξεβόρειοι, πάντως εμείς πίνουμε για την παρέα ενώ εσείς πίνετε για να πίνετε.
- **Ζαπόρα πατέρας(Πολωνία):** εμείς ωωω σαν λαός λέμε, άμα θ(χ)έλεις να μεθύσει παίρνει το καθ(τ)ρέφτη για να μην πίνεις μόνος σου,[εεε μπροστά στον καθρέφτη και το κατεβάζεις] μπροστά στον καθ(τ)ρέφτη και πίνεις [το ίδιο πράγμα που....]μπροστά στον καθ(τ)ρέφτη, έχεις παρέα((ακούγονται γέλια))

Ζαπόρα πατέρας(Πολωνία): Γεννήθηκα στη Πολωνία (ν)το 1962. Κάμποσα χρόνια δ(ντ)ούλεψα στις μεγάλοι νταλί(ν)κες στα TIR που πάνε στι ξένες χώρες. Τα πράγματα ήταν δ(ντ)ύσκολα επειδ(ντ)ής άλλαζε το σύστ(ε)ημα (3)ήρθαμε εδ(ντ)ώ το 1989 και από τότε είμαστε εδ(ντ)ώ συνέχεια.

Μαρία Μέντζ: Εγώ αν ήμουν στη Γουατεμάλα, ίσως θα είχα::: προτιμούς(ε)α να γεννήσω το παιδί μες στο σπίτι μαζί με τους Ινδιάνους(1)δ(ντ)ηλαδή οι Ινδ(ντ)ιάνες είναι καταπληκτικές με τα παιδιά. Και οι Αφρικάνες! Εγώ στην Αφρική ήθελα να έχω το πρώτο μου παιδί, γιατί μ' άρεσε(α) πως μεγαλώναν τα παιδιά εκεί πέρα. Αλλά έγινε να το κάνω στην Ελλάδα.((γελάει))

Σάβιτς (κορίτσι μεγάλο Ουκρανία): ((γελάει)) - Μάθε μου μόνο μία λέξη, το γεια σας.

Χάφιζ Ακούρ (Σουδάν):((γελάει)) μμμμ (keth ent)

- (keth ent)
- mmmm (keth)
- (keth)
- (Inte)
- (Inte), πλάκα έχει.
- Αυτό είναι για τα κορίτσια. Το αγόρι (pos Inte)

Σάβιτς (πατέρας Ουκρανία): Ήρθ(τ)ε στην Ελλάδ(ντ)α τρία χρόνια πριν(3) δ(ντ)εν ξέρουμε γλώσσα δ(ντ)εν ξέρουμε τίποτα.

Σάβιτς (κορίτσι μεγάλο Ουκρανία): ((κρατάει την αδερφή της και λέει: [-μμμ δεν είναι και τόσο...μικρό; -Εεεε ναι -εεεε πολύ; -Πολύ] απαντάει η μικρή))

Είμαστε από την Ουκρανία, έχουμε μεγάλη οικογένεια, μεγάλο σπίτι, η Ουκρανία είναι η πατρίδα μας.] Ήρθαμε με το λεωφορείο, κάναμε περίπου:: μια:: βδομάδα και::: όταν ήρθαμε, ήτανε:: μεσάνυχτα. Και μας έφεραν στην πλατεία(2) και εμείς κοιμηθήκαμε στα παγκάκια.

Χάφιζ Ακούρ (Σουδάν): Εννιά::: Οκτώβρη του 85, ήρθα εδώ, φτάσαμε μεσημέρι μ' έναν φίλο μου και::: θυμάμαι είχανε και απεργία τα ταξί (1) φεύγει με τις βαλίτσες μας, κ.λπ. και για πρώτη φορά στην Ελλάδα, τα ελληνικά τίποτα, δεν ξέραμε τίποτα. Ήτανε περιπέτεια δ(ντ)ηλαδή μέχρι να φτάσουμε το κέντρο. Την Ελλάδα δε:::ν δεν η σκέφτηκα απ' την αρχή να 'ρθω. Θα πήγαινα δηλαδή, ή στην Ολλανδία ή στον Καναδά επειδή μας προσέφερε υποτροφίες, μόνο που έπρεπε να περιμένω δύο χρόνια(1) που::: μία::: μέρα στο Χαρτούμ πρ(ε)ωτεύουσα του Σουδ(ντ)άν, πέρασα μπροστά απ την Ελληνική πρεσβεία και μπήκ(γ)α μέσα να ρωτήσω:: για την παιδεία στην Ελλάδα, πως είναι και αν μας δέχονται(1) κι ήθελα να σπουδάσω οδοντιατρική, ε τ' αυτό ήθελε και η μάνα μου.

((Μιλάει στη γλώσσα του. γράφει σε βίντεο τα νέα του για να τα στείλει στη μαμά του))

Εεεεε πεχρεώσεις (2) η μάνα, δεν τα(ο)ης φτάνει βέβαια::: το τηλέφωνο, ή το γράμμα, θέλει να με δει κιόλας,εεε πως αλλάζουμε και στην εικόνα και στην φωνή....και έχω συνηθίσει να της στείλω (1) κασέτες. Στη πρώτης στην κουβέντα είπα καλημέρα, ή καλησπέρα, μετά χαιρέτησα και τ αδέρφια και τις αδερφές και (.) μιλάω, μετά άρχισα να μιλάω για τη μετακόμιση από Αθήνα, προς Χανιά. Γιατί έχω κλείσει και 2 χρόνια εδώ πέρα.

Στην Αφρική όχι μόνο στην πατρίδα μου, η μάνα θεωρείται κάτι πολύ ιερό. Θυμάμαι όταν ήμουν μικρός, στη γειτονιά μου, δεν είναι::: μόνο το σπίτι μου και::: η μάνα μου αλλά όλες οι μανάδες ήτανε::: για όλους. Δηλαδή εγώ όπου και πηγαίνω, μπορώ να έχω μάνα να έχω και πιάτο(υ) φαγητό και κ(ε)ρεβάτι. Άμα δεν έχεις την επιλογή για τη μάνα σου, τίποτε δεν πρόκειται να πάει σωστά. Κι έτσι::: έχουμε μεγάλη εκτίμηση (.) στη μητέρα (.) παρ'ότι::: η γιορτή της μητέρας, εγώ στην Ελλάδα το έχω ακούσει, δεν έχουμε:: (1) κάτω.

Μαρία Μέντεζ: Εεε, όταν πρωτοήρθα στη Κρήτη, διαλέξαμε ένα χωριό που μας φάνηκε από μακριά πά:::ρα πολύ ωραίο, που εί::: ναι τα Ντουλιανά. Κανένας δεν ήθελε να μας ενοικιάσει σπίτι, ξαναπάμε την άλλη μέρα, και ξαφνικά σιγά σιγά στο καφενείο, αρχίζουν να μας πούνε εντάξει υπάρχει αυτό το σπίτι και το άλλο.

Πιάσαμε σπίτι εκεί κι αρχίζαμε να το φτιά::ξουμε(3) και αρχίζουν όλοι οι γέροι(1) μας κοιτάγαν με μισό μάτι αλλά από το άλλο μας γουστάραν, γιατί ερχόμαστε να δουλεύουμε ένα σπίτι τη πληρώναμε και δη:: φτιάχναμε το σπίτι μου. Κι όλοι μου ζητάγαν από πού είμαι κι αφού ήμουν από τη Γουατεμάλα ε τότε αυτοί ήθελαν να

κάτσουν ν ακούνε, και τότε εγώ έφτιαξ(ε)α πολύ ωραία σ(κ)χέση με το χωριό, με όλους τους γέρους του χωριό εννών, το κυρ Μιχάλη, κυρ Μανώλη κλπ. Αλλά ήτανε ένας που ήταν, ήτανε καταπληκτικός, που πηγαίναμε ν αγοράσουμε εκεί κρεμμύδια κ εγώ καθόμουνα ώρ(α)ες μ αυτόν, και μου έλεγε όλοι τις ιστορίες της Κρήτης, το εμφύλιο::: (.) αυτός εεεε μας βοήθησε πάρα πολύ, μας έδωσε έτσι::: να γράφουμε εκεί::: τα φαγητά μας και να του πληρώνουμε όταν είχαμε λεφτά πο?. Τόσοι, κάθε φορά που πάω εγώ στο χωριό(.) εεεεε και ακούει τη φωνή μου από μακριά, εεεε λέει. Μαρία, η Μαρία, λέει γιατί είναι τυφλός δε βλέπει και αλλά, μόλις ακούει τη φωνή μου από μακριά, λέει Μαρία, είναι η Μαρία.((γελάει))

Ντάρεκ Ζούχνιακ(Πολωνία): Το μέρος που γ(κ)εννήθηκα ήτανε:::, άστα να πάνε, δηλαδή, κωμόπολη ξέρεις, κωμόπολη, πως είναι στην Ελλάδα κωμοπόλεις(.), χάλια, δηλαδή άνθρωπος σαν(.) όταν νέος δεν έχει τι να κάνει (1) και::: όλη τη μέρα εμείς σκεφτόμασταν τι να κάνουμε τι να κάνουμε και πάντα νομίζαμε ότι::: χάλια είναι η κατάσταση. Επιπλέον έχουμε από αυτό που δ(ν)εν έχετε εσείς, είχαμε το κομμουνιστικό κράτος που υπήρχε τότε και με το κομμουνιστικό κράτος που υπήρχε στην Πολωνία τότε αυτά τα χρόνια, για μας όλους, μας έχει περάσει μια ιδ(ν)έα ότι δ(ν)εν υπάρχει ελπίδ(ν)α, ότι εμείς αυτό θα γ(κ)ίνουμε, δ(ν)ηλαδ(ν)ή ο μπαμπάς μου είναι έτσι χάλια, κι εγώ θα γ(κ)ίνω το ιδ(ν)ιο. Επειδή τότε, στα::: 80, 1980 στην Πολωνία ήτανε κατάσταση που όλοι ήθελαν να φύγουν, και όλοι έφυγαν ότι:::, αυτοί που είχαν αρχι... ξέρω γω, αρχιδ(ν)ια, και τέτοια, ενώ::: οι άλλοι έμειναν, δ(ν)εν έμειναν μόνο σ μόνο αυτοί που επειδ(ν)ή την αγαπάγαν την Πολωνία, έμειναν αυτοί που::: τέλος πάντων, ο άνθρωπος φοβάται και τώρα::: που μου λες γι αυτό το πράγμα που έφυγα εδώ και::: ήρθα στην Ελλάδα και είμαι τώρα 11 χρόνια 11 σχεδόν εδώ, ένας φίλος μου που ήταν εδώ, μου έστειλε γ(κ)ράμμα και μου είπε έλα εδ(ν)ώ ω επειδή τώρα πάω στο Για, Γιουχανεσμπουργκ και άμα θ(τ)α φύγω δ(ν)εν θα σε::: ξαναδώ.

Παππάς(Αλβανία): Η (Ναδίνα) είναι η::: γυναίκα μου, και::: αυτή είναι, γ(κ)εννήθηκα απ την εεε στην Μόσχα, είναι απ τη Ρωσία δηλαδή, αλλά τη ζωή της το πέρασε τα περισσότερα χ(κ)ρόνια στην Αλβανία....

Παππά(Ρωσία): Εκεί μεγάλωσα, σπούδασα βιολί, εκεί γνώρι(ζ)σα και τον Βασίλη(2) είχαμε καλή παρέα μαζί, καλή φιλία, ε παντρευτήκαμε

Παππάς(Αλβανία): Κάτι μου έλεπε μέσα μου, που δεν είχα γεμίσει τον εαυτό μου, γιατί(3) να::: βγεις, να φύγεις από την πατρίδα με::: σε κάποια ηλικία που έχεις χτίσει και την οικογένεια με τα παιδιά δεν είναι εύκολο, αλλά να έχεις(1) μέσα σου κάτι, για το μέλλον, κάτι που αγαπάς, πρέπει να ψάξεις(3). Η μουσική για::: για μένα είναι η ζωή μου, αν βάλεις αυτή τη λέξη(1), μπαίνουν όλα μέσα. Ηρθα Απρίλιο του::: '91, Καμεράτα έκανε (2) ακρόαση και με πήρανε. Αυτό ήτανε το πιο σημαντικό για μένα, γιατί άλλαξε εντελώς τη ζωή μου και::: μου έδωσε την ευκ(χ)αιρία αυτό το όνειρο που είχα, να γίνει πραγ(κ)ματικότητα.

Παππά(Ρωσία): Ηρθε ο Βασίλης και μετά, τρεις μήνες ήρθαμε και μεις, δηλαδή εγώ με τα::: δύο παιδιά(1) και ξεκινήσαμε τη καινούρια ζωή.

Παππάς(υιός): Και όταν πήγα::: για πρώτη φορά στο νηπιαγωγείο, τότε κατάλαβα πόσο φιλόξενη ήταν αυτή η χώρα. Θυμάμαι τα παιδιά οι γονείς, τότε στο νηπιαγωγείο, μου είχανε::: (1), επειδή ξέραν ότι ήμουν(α) εεε δηλαδή ξένος, δηλαδή είχα έρθει από άλλη χώρα και μου είχανε::: χαρίσει::: δύο μπουφάν, τότε, το θυμάμαι ακόμη μέχρι τώρα.((γελάει))

Παππά(Ρωσία): Στους Ρώσους αρέσει η Ελλάδα, είναι αυτό το ζεστό κλίμα, είναι::: ο ήλιος, είναι και πολλά άλλα πράγ(κ)ματα, η παλιά, η αρχαία κουλτούρα που έχει η

Ελλάδα, είναι ένα όνειρο, για όλους(2) και για μας ήτανε αυτό το όνειρο. Δηλαδή στην αρχή όταν είδαμε όλα αυτά συγκινηθήκαμε πάρα πολύ, και όταν πήγαμε στο Ακρόπολ και που κάποτε το είχαμε διαβάσει λέω τώρα το βλέπω ζωντανά ζει ακόμα και δεν είναι στο βιβλίο είναι μπροστά στα μάτια μου ζωντανό.

Ζαπόρα(άντρας Πολωνία): Πρώτη μέρα που πήγα::: στα θερμοκήπια αυτοί θυμάμαι::: όπως σήμερα, θυμάμαι καλά γιατί:::, ε ο::: ιδιος ο::: αγρότης δεν η::: δεν ήξερε αγγλικά, ήξερε ο γι(ι)ος του και φώναζε το γ(ι)ο του για να::: συννοηθ(τ)ούμε τι να κάνω γ(κ)ω. Λοιπόν, αυτός μου έλεγ(κ)ε έλα, εγ(κ)ώ κοιτάγα αλλού γιατί::: έλα στα πολωνικά πά είναι όνομα, γυναίκας, Ελζμπιέτα, έλα το λέμε, λοιπόν και κοιτάγα αλλού έλεγα τι θέλει αυτός. Ύστερα μου κάνει νόημα έτσι με το χέρι, σε μας έτσι πάει να πει φύγ(κ)ε(.)λοιπόν εγώ γύρναγα πίσω και έφευγα(.) κανονικά και πρέπει::: να βρω κάτι άλλη δουλειά για να μπορέσω να βγάλω (.) πιο πολλά λεφτά, για να πιζήσω. Έτσι πήγα στη κοδ(ντ)ομή και::: άρχιζα από να κουβαλήσω τον τενεκέ σα βοηθ(τ)ός και::: αποφάσισα γι γκ για να μη γ(κ)ίνω μια ζωή εργ(κ)άτης, γιατί για να μάθω τέχνη σιγά σιγά και::: κι έτσι άρχισα για να μάθ(τ)ω να πιάνω και το μιστρί και το σκεπάρνι ότι::: δ(ντ)ουλειές υπήρχανε στην κοδ(ντ)ομή και άρχιζε να μ αρέσει γιατί::: τώρα να φτιάχνεις, απ το τίποτε::: , απ το τίποτε, να σκάβεις ένα::: μια λακκούβα και μετά σηκώνεις το σπίτι, είναι::: κάτι ωραίο, κάτι ωραίο και να μετά στο τέλος να δ(ντ)εις ένα ωραίο σπίτι και::: να::: μπορέσεις να πεις ότι έβαλα και εγώ χέρι σε αυτό το σπίτι, το φτιαξα, δηλαδή να πω στο::: στο παιδί μου στον κάθε έναν ότι να εδ(ντ)ώ δ(ντ)ούλεψα, τα φτιαχνα εγ(κ)ώ.

Ζαπόρα(γυναίκα Πολωνία): Ε::: όταν ήμουν μικρή ή(χ)ελα να είμαι δ(ντ)άσκαλα μ' άρεσε πάρα πολύ να::: να παίζω με::: να::: παίζω με τα παιδ(ντ)ιά:::, να::: τις μαθαίνω κάτι, εε αυτά ήθελα αλλά::: πηγ(κ)α::: σε άλλο σχολείο, έκανα άλλη δ(ντ)ουλειά και::: πήγανε αλλού τα::: τα δ(ντ)ικά μου όνειρα.

Σάβιτς (μητέρα Ουκρανία): Ήταν χειμώνα ((αναστενάζει)) το μήνα Φ(Σ)εβράλιο, ήταν πάρα πολύ κρύο εδ(ντ)ώ, και στ' πατριδ(ντ)α μας το ιδ(ντ)ιο, ήταν κρύο αλλά δ(ντ)εν μπορούμε να περιμένουμε(3) γι αυτό ήρθ(τ)αμε.

Σάβιτς (κορίτσι μεγάλο Ουκρανία): Ήμουν περίπου εφτά χρονών.

-Εσύ Μάσια τι θυμάσαι;

Σάβιτς (κορίτσι μικρό Ουκρανία): Τίποτα.

-Τίποτα δε θυμάσαι; ((Γνέφει όχι))

Σάβιτς (κορίτσι μεγάλο Ουκρανία): ήθελε να τα ξεχάσει και τα ξεχασε φαίνεται...

Σάβιτς (κορίτσι μικρό Ουκρανία): Μετά από μέρες, η μαμά γνώρισε μια κοπέλα, που δούλευε εδώ στην Άννα, και::: επειδή ήθελε να φύγει αυτή η κοπέλα να πάει στη χώρα της, κι είπε της μαμάς μου να πάει στην Άννα. Και::: δούλευε εκεί πέρα η μαμά μου, δούλευε, μετά ήρθαμε εδώ.

Σάβιτς (κορίτσι μεγάλο Ουκρανία): Όταν ήρθαμε, εδώ πέρα, στο διαμέρισμα δεν ξέραμε ούτε μια λέξη, η πρώτη λέξη που έμαθα εγώ ήτανε γεια σου γιαγιά((γελάει)).

Σάβιτς (κορίτσι μικρό Ουκρανία): Γνωρίσαμε παιδάκια, και παι παίζαμε εδώ πέρα, και γίναμε φίλοι μ' όλη τη γειτονιά

Σάβιτς (κορίτσι μεγάλο Ουκρανία): Κι έτσι αφού γνωρίζουμε πολλούς ανθρώπους δε θέλουμε πια να φύγουμε από δω, γιατί έχουμε τι να κάνουμε τώρα.

Μαρία Μέντεζ: Στη χώρα μου έμενα::: δεκαοχτώ χρόνια συνεχόμενα και μετά έφυγα, έφυγα Παρίσι, έμενα δέκα χρόνια Παρίσι, έμενα στην Αφρική ένα χρόνο,((φωνάζει: Αιμιλιάνο)) και μετά ξαναγύρισα και έκατσα δυόμισι χρόνια στη Γουατεμάλα. Και μετά ήρθα Ελλάδα, τώρα είμαι από το 84 είμαι εδώ στην Ελλάδα.

Χάφης Ακούρ (Σουδάν): ((γελάει)) Έτοιμο

Αιμιλιάνο: 7-0

Σ: 6-0

Α: 7

Σ: 6

Α: Το πριν που το, που τ, που το βαλα;

Σ: Ωραία 7

Μαρία Μέντζε: Όταν ήρθα στην Ελλάδα:::, βρέθηκα μπροστά στο::: στη μεγάλη δυσκολία που είναι η γλώσσα(.) και::: αφού τότε δ(ντ)ούλευα σαν κοινωνιολόγος, έλεγα στον εαυτό μου, σίγουρα κοινωνιολογία δεν μπορώ να κάνω στην Ελλάδα, αφού δεν έχω τη γλώσσα, ούτε την ιστορία, και::: αφού πάντα είχα ασχοληθεί με το θέατρο, τη::: το χορό, κι όλ' αυτά, λέω εντάξει, αυτό είναι τώρα θα διδάσκω χορό, δε χρειάζεται' η γλώσσα.

Χάφης Ακούρ (Σουδάν): Εδώ είναι η Αφρική, εδώ είναι το Σουδάν, εγώ είμαι γεννημένος εδώ και συ γεννημένος εδώ (2) πολύ κοντά.

Χάφης Ακούρ (Σουδάν): Εγώ τελείωσα πρώτα βέβαια μία οικονομική σχολή στα ΤΕ(γ)Ι Διοίκησης και Οικονομίας, ευτυχώς τα (μ)πήγα μια χαρά στο Μεσολόγγι ήταν η σχολή, γνώρισα μια οικογένεια από κει και με καλέσανε να ρθω στο σπίτι τους. Και τελείωσα ακριβώς στα τρία χρόνια που ήθελε η σχολή(.) γυρνώντας στην αρ(σ)χή με το οικονομικό πτυχίο, δεν ήμουνα τόσο ικανοποιημένος, κάτι μου έλε(ι)πε δεν μ' αρκούσε αυτό. Θ(σ)υμάμαι ήτανε και σχολή της (Χατζίκου) στη λεωφόρος Αλεξάνδρας, κινηματογ(κ)ραφική σχολή (3) περνούσα συνέχεια από κει, μία μέρα πήγα και ρώτησα (.) πληροφορίες και::: κατευθείαν γράφτηκα κι είπαν ότ' ήτανε::: ιδιωτική σχολή(.) έπρεπε παράλληλα να δουλέψω και::: έκανα το μπογιατζής. Δούλευα(ε) στις οικοδομές στη Κηφισιά, ε::: έμαθα δηλαδή να είμαι μπογιατζής, δούλευα σε διάφορα συνεργεία, σιγά-σιγά που, αφού έμαθα τόσο καλά τη δουλειά, άρχισα να πάρω εγώ μόνος μου δουλ(ει)ές φίλων με σπίτι φίλων, γνωστών στη γειτονιά και::: εργολαβία δηλαδή και έβγαλα λεφτά από κει.

Ντάρεκ Ζούχνιακ(Πολωνία): Η πρώτη επαφή με την Αθήνα ήτανε φοβερή, μ' άρεσε πάρα πολύ(.), με παίρνει::: ο φίλος μου από το αεροδρόμιο, ερχόμαστε στην Ομόνοια και βλέπω ρε γαμώτο όλοι με μηχανές και τέτοια και γω τ' αγαπάω τα μηχανάκια, και λέω ρε γαμώτο αυτό είναι::: παράδεισος. Και μετά πάω με το φίλο μου κάτω Πατήσια, και μπαίνουμε σ ένα σπίτι μέσα, είναι::: κάτω στο υπόγ(κ)ειο(.) τώρα; Τ' είναι αυτό δ(ντ)ηλαδή; Αυτό δηλαδ(ντ)ή είναι το καλύτερο; Δηλαδή εγώ που σκεφτόμουνα, αυτός που μου έστελνε φωτογραφίες απ' την Ελλάδα ότι πάει και του καθαρίζουν τα παπούτσια, ότι πάει σ ένα μπαρ και κάθεται και πίνει μπύρα ξέρεις άνετος, και γω όταν βλέπα τις φωτογ, έβλεπα τις φωτογραφίες τότε λέω (1) πω πω τι είναι αυτό το πράμα, δηλαδή ναι::: αλήθ(τ)εια αυτά τα πράμα εμείς δεν εχ δεν είχαμε τότε εκεί. Και λέω, τι είν' αυτό το καπιταλισμός είναι::: άστα να πάνε. Και όμως μπήκα στο σπίτι του, τελείως σε άσπρο μαύρο, ούτε στερεοφωνικά ούτε τίποτα, κάτι::: έπιπλα μέσα στο σπίτι που είναι από το renevex το λένε Πολωνοί, renevex συμβαίνει από αυτό:::, από τον δ(ντ)ρόμο που::: όταν κάποιος πετάει και λέω ρε γαμώτο πως είναι δυνατόν. Αλλά εκτός απ' αυτό(1) μένεις μένεις, βλέπεις άλλα πράγματα. Βγαίνεις από το σπίτι και βλέπεις την ατμόσφαιρα, βλέπεις το κόσμο να

χαμογελάει που είναι πιο::: free. Τότε τότε δεν είχε φόβος για το ρα(τ)σισμό, ήτανε πριν δ(ντ)έκα χρόνια.

Χάφης Ακούρ (Σουδάν): Πολλά χρόνια ζούσα στην Αθήνα(1) μπορώ να αντιληφθώ ρυθμικά, ε::: κάποιους ρυθμούς για την ίδια την πόλη. Οπτικά μου φαίνεται φλουσα μία πόλη διότι ε:::αλλάζει αλλά, αλλάζει συνέχεια (.) εικόνα, δηλαδή οι δρόμοι. Περνάς από έναν δρόμο, λείπεις για μία βδομάδα απ αυτό το δρόμο, ξαναπερνάς, βρίσκεις ότι αλλαχτήκανε, εκεί που ήτανε μανάβικο έχει γίνει στούντιο, εκεί που ήτανε, αλλάζει συνέχεια μορφές. Εμέ μου έκανε εντύπωση οι::: ε, οι ίδιοι οι::: οι Έλληνες. Μου έχουν δώσει την εντύ, ε::: την αίσθηση ότι δεν υπάρχει αρμονία. Με την ίδια την πόλη, είναι σα να είναι όλοι οι άνθρωπο, ερχ, ήρθανε αυτή τη στιγμή και θα φύγουνε, είχα πάντα αυτή την αίσθηση, ακόμα που δεν, δε μιλούσα τα::: τα ελληνικά.

Ντάρεκ Ζούχνιακ(Πολωνία): Εγώ όταν ξεκίνησα τη δουλειά, πήγα στο:::, στην οικοδομή και είχα:::, αυτός με έγραψε::: στα πολωνέζικα 25 ξέρω γω γλω ε::: λέξεις, και γω όταν μου είπε αυτός ο αφεντικό κάτι εγώ ε ε έβλεπα το χαρτί και κοίταγα μήπως τα συνδ(ντ)υάζω και να ξέρω τι θα τ' απαντήσω((γελάει)). Και έτσι ήτανε δηλαδή(ντ)ή δεν είχα πρόβλημα. Ξέρεις στην αρχή κάνεις μια δουλειά τι να σου πει, φέρε δ(ντ)έκα καρότσια άμμο ξέρω γω, τέτοια πράγματα, απλά δηλαδή αυτά τα καταφέρνεις με::: αυτός μπορεί να σου ζωγραφίζει κιόλας να σου δείξει πως είναι το καρότσι πως είναι το άμμο και να σου δ(ντ)είξει που είναι, και είναι απλό, δ(ντ)εκαπέντε τα ξέρεις ένα, δ(ντ)ύο, τρία, τέσσερα έτσι δ(ντ)εν είναι; Εκτός απ' αυτό είχα και το χαρτάκι, φέρε, έλα, μπράβο και τέτοια. Για τα λεφτά είχαμε λίγο πρόβλημα επειδ(ντ)ή εγώ ήθελα παραπάνω και αυτός ήθε((γελάει)) παρακά αλλά πάλι::: ναι (.) ήτανε καλά. Εγ(κ)ώ πριν δ(ντ)έκα χρόνια είχα εδ(ντ)ώ 7.000 δ(ντ)ραχμές την ημέρα. Δηλαδή(ντ)ή αυτό είναι φίλε:::, τι να σου πω, αυτό είναι τώρα σαν θ(τ)α έπαιρνα 25.000.

Ζαπόρα πατέρας(Πολωνία): Πριν φύγ(κ)ω (ια)για την Ελλάδ(ντ)α, έβλεπα ένα έργο και::: έλεγ(κ)ε γιαν έλληνα που έζησε στην Αυστραλία έτσι; Και λοιπό::: ν και αυτός (2) το όνειρο, να γυρίσει στην Ελλάδα. Έλεγ(κ)ε::: ο παράδεισος είναι Ελλάδα.

Θωμάς Σίνος μάστορας: Η Ελλάδα. Το σπίτι μου. Η μεγάλη πίκρα ε::: των μαστόρων δηλαδή, απ την Ήπειρο, ήταν αυτό.

Ζαπόρα πατέρας(Πολωνία): Δεν το ήξερα και::: μόλις ήρθα εδώ

-Τότε κατάλαβες!

-Κατάλαβα ναι.

Θωμάς Σίνος μάστορας: Η μετανάστης, ή εμείς δηλαδή ήμασταν ξένοι (2) όπου πηγαίναμε για δουλειά, ήμασταν ξένοι δεν ήμασταν στον τόπο μας και τα λέγαμε στα ξένα. Και όλα αν ακούσεις τα δημοτικά τραγούδια για την Ήπειρο κι αυτά, όλα μιλάνε για την ξενιτιά (.) το ίδιο είναι κι αυτοί τώρα. Αυτό το πράγμα, την ξενιτιά, όποιος την έχει ζήσει, ξέρει τι θα πει να δουλέψεις σε ΞΕ-ΝΟ. Άλλο αφεντικό και άλλο ξένος.

Οικοδόμος: Ό,τι πρόβλημα έχουμε, δ(ντ)ε μπορώ, πού να πάω σε ποιον να το πω, δεν έχω που να πάω να το πω ότι έχω τέτοια προβλήματα, μόνος ζόρι::: τραβάω ότι δουλεύει[και:::

Θωμάς Σίνος μάστορας: Και το πιο βασικό ότι] δε σε φωνάζουν ποτέ Πέτρο ή Ρόμπερτ, δεν ξέρω και γω. Έλα δω ρε Πολωνέ, Αλβανέ, ή δεν ξέρω τι.

Ντάρεκ Ζούχνιακ(Πολωνία): Έτσι πας, έναν απ' τον άλλον, ξεκινάς από κάποιον, και μετά άμα αυτός είναι ευχαριστημένος από σένα, σε συστήνει στον άλλον και έτσι συνεχίζεις. Άμα είσαι δ(ντ)έκα χρόνια, καταλαβαίνεις πόσο μεγάλο μπορεί να είναι πελατειακά έτσι; Κι αυτό το σπίτι που βλέπεις εδώ πέρα είναι μικρό πράγμα, δηλαδή αυτό γενικώς δ(ντ)εν το κάνω. Το κάνω επειδή είναι φίλος μου κιόλας αυτός, γενικώς παίρνουμε πολυκατοικίες ξέρεις μεγάλες. Άλλα ό,τι δουλειά υπάρχει::: γενικώς παίρνουμε εντάξει. Πάντως με αυτό το σύστημα δουλεύεις, εγώ παλιά ξεκίνησα ας πούμε, έδινα κάτι αγγγελίες στην εφημερίδα, τίποτα, ούτε ένα τηλέφωνο((γελάει)), δεν υπάρχει. Και κόλλαγα κάτι αφίσες στους δ(ντ)ρόμους, πάλι ούτε απ' αυτό δεν παίρνεις δουλειά. Ο κόσμος φοβάται να παίρνει κάποιον που δεν τον ξέρει.

Σάβιτς μητέρα (Ουκρανία): Ξεκινήσουμε στην Ελλάδ(ντ)α πάρα πολύ δ(ντ)ύσκολα, περίπου μισό χρόνια και μετά(1) άντρας βρήκε δ(ντ)ουλειά, κι βρήκα εγώ δ(ντ)ουλειά (2) όχι ένα, πολλές δουλειές. Καθ(τ)αρίζω σπίτια τη μέρα, βράδ(ντ)η πηγαίνω σ' ένα μαγαζίν και αν έχει παρα(ν)γγελία για το ράβισμα, ε ράβω. Πήραμ, αγοράσαμε εδ(ντ)ώ ραφομηχανή (1) και τι χρειάζω ακόμα για δ(ντ)ουλειά μου, για βραδ(ντ)ινή δ(ντ)ουλειά.

Σάβιτς πατέρας (Ουκρανία): Δουλεύω στο μαγαζίν, δουλεύω στο σπίτι (1) το μεσημέρι, το βράδυ. Αυτό είναι εικόνα το Άγιος Γιώργος, θ(τ)έλει ακόμα πολύ δουλειά. Κάθε μέρα εγώ δουλεύω το σπίτι::: το βράδυ μέχρι τέσσερας πέντε ω ώρες, τελειώναμε μέχρι έντεκα δ(ντ)ώδ(ντ)εκα γιατί άμα δεν άμα δ(ντ)ουλεύεις (2) δ(ντ)ε βλέπεις πόσα ώρα((γελάει)).

Σάβιτς μεγάλο κορίτσι (Ουκρανία): ((ακούγεται τραγούδι από τις τρεις αδερφές που λέει: αγκαλιά:::)) Ήμασταν πολλά παιδιά και::: ήταν δύο μεγάλες κοπέλες το καλοκαίρι. Και παίζαμε κάτω στη γειτονιά και η μεγάλη λέει τι λέτε παιδιά να κάνουμε ένα θέατρο; Ααααα, θέατρο, ωραία ιδέα σκεφτήκαμε κι έτσι το κάναμε. Το πρώτο θέατρο πήγε πολύ καλά και ήτανε::: εντάξει αρκετά άτομα, στο δεύτερο ήταν πιο πολλά γιατί ήταν και πιο μεγάλο και πιο ωραίο. Ονομαζόταν οι δυο μάγισσες κι η μια νεράιδα, ήμουν η μάγισσα με μια φίλη και η Μαρία ήταν η νεράιδα που είχε κόρη τη Γιούλη. ((ακούγεται τραγούδι από τις τρεις αδερφές που λέει: στη ζωή σου εδώ στο υπόσχομαι εδώ, θα περιμένω εδώ η αγάπη σου...)) Σχεδιάζαμε να της βάλουμε στο τσάι της ένα φίλτρο για να πεθάνει επειδή ήτανε η πιο όμορφη, η πιο έξυπνη κι η πιο καλή σε όλη την πόλη και η μικρή Γιούλη η κόρη τη:::ς νεράιδας τα άκουσε όλα και::: πήγε::: και το είπε της μαμάς του, κι αυτή άλλαξε τα ποτήρια και τα ήπιαμε εμείς τα φίλτρα.

Παππάς(Αλβανία): Δ(ντ)ε σκέφτηκα μόνο για τον εαυτό μου, σκέφτηκα και (γ)ια τα παιδιά, να βρουνε μία χώρα που να βλέπουν το μέλλον τους χωρίς σ(ch)ύνορα.

Παππάς υιός (Αλβανία): Μόλις πήγα στην κυρία Νίνα, μιλάγαμε και για άλλα πράγματα περί γνώσεως για παράδειγμα, αυτό με βοήθησε πάρα πολύ. Μου έμαθε ότι εκτός από την τεχνική::: και::: τα::: υλιστικά πράγματα με καλλιέργησε πιο πολύ σαν άνθρωπο. Στην περίπτωσή μου, με δέχτηκαν πολύ σαν να ήμουνα μέλος αυτής της χώρας και::: με προώθησαν να κάνω πάρα πολλά πράγματα. Και μάλιστα επειδή::: τα παιδικά μου χρόνια, πολύ παιδικά χρόνια, η τα έζησα σε να, τα έζησα στην Αλβανία δε θυμάμαι και πάρα πολλά πράγματα και έτσι όσα έζησα εδώ πέρα, αυτά τα θυμάμαι πάρα πολύ καλά και::: σχεδόν αντέξ είναι οι πιο σημαντικές μου αναμνήσεις((γελάει)).

Νίνα Πατρικίδου (μουσικός): Στην πρώτην Σοβιετική Ένωση εγώ την έζησα όπως ο Αλέκος τώρα ζει την Ελλάδα, δηλαδή την έζησα σαν παιδί, δημιουργήθηκα εκεί ε::: και σαν παιδί είχα πάρα πολλές ευκαιρίες να μορφωθώ. Ε::: και μου κάνε εντύπωση (.ότι (. δεν θα μορφωνότανε, δε θα μορφωνότανε εκεί μόνο ή τεμπέλες ή ο βλάκας, γιατί σε κάθε γωνία ήταν ανοιχτές βιβλιοθήκες ε::: με τα βιβλία της μεγάλης αξίας και::: μπ, μπο, μπορούσες να::: δανειζόσουν ας πούμε βιβλία για το σπίτι, όποια θέλεις. Υπήρχαν και οι αίθουσες που μπορούσαν:: κανείς να πάει να καθίσει να διαβάσει. Ήταν υποχρεωτική η μόρφωση.

Χάφης Ακούρ (Σουδάν): Δεν ήθελα πολύ να μείνω στην Αθ(σ)ήνα, ήθελα την παλιά ατμόσφαιρα τη(ch)ς πατρίδας, τα πράματα είναι cool και έτσι:: έφυγ(κ)α από Αθ(σ)ήνα και ήρθ(σ)α εδ(ζ)ώ στα Χανιά που::: είναι τώρα 2 χρόνια και βρίσκω ότι::: είναι πιο κοντά, μυρίζω και την πατρίδα όταν γυρνάει ο αέρας νοτιάς, πάει γλύφει βέβαια την Αφρική και μας έρχεται, η ατμόσφαιρα είναι πολύ κοντά. Με τα κρουστά βέβαια έχω::: σχέση από πολύ μικρός, ο πολιτισμός μας εκεί στο νοτιοδυτικό Σουδάν, στηρίζεται πάρα πολύ στο ρυθμό. Κάθε ρυθμό έχει τη σημασία του, ας πούμε ο γάμος όταν φεύγει ο γαμπρός προς το σπίτι της νύφης, (μ)παίζει ένα ρυθ(σ)μό και συγκεκριμένο, το οποίο λέγ(κ)εται Serra. ((λέει στα παιδιά: πάμε με τα δύο χέρια και ακούγεται απάντηση: λέω και γω))Κι υπάρχουνε και μέσα στην Αφρική πιο βαθιά υπάρχουνε ε::: οικογένειες που έχουν πάρει ρυθμούς, ακούς ρυθμούς της νύχτα και ξέρεις ποια οικο(υ)γένεια (μ)παίζει αυτή τη νύχτα. ((λέει στα παιδιά: Το κέντρο είναι η μπάσα, είναι το Α και στην άκρη εδ(ζ)ώ αυτό λέγεται στεφάνι, στην άκρη εδ(ζ)ώ είναι η πρίμα.) Εδ(ζ)ώ στα Χανιά βρίσκω την ευκαιρία να το δουλέψω κεόλας και πρακτικά και::: συνεργάζομαι εδ(ζ)ώ με ένα ωδείο και κάνω μαθ(σ)ήματα για μικρά παιδιά τεσσάρων πέντε χρονών και::: για::: μεγάλα παιδιά.

Μαρία Μέντεζ (Γουατεμάλα): Ιγ(ω) ότα:::ν αποφάσιζα ν' αρχίσω να διδάσκω το αφρικάνικο χορό στην Ελλάδα για μένα ήτανε στο να δώσω ε::: σημασία ε::: στους πολιτισμούς ε::: που τους θεωρούμε που είναι πρωτόγονος ας πούμε αυτή είναι οι έννοιες που χρησιμοποιούμε για αυτά, και δεν έχουν πολλά να μας προσφέρουν και βεβαίως είχε πολύ πλάκα γιατί τώρα::: λένε::: τώρα μία Λατινο-Αμερικάνα, αν ει αν έχει κάτι, σίγουρα είναι με τους Ινδ(ντ)ιάνους, αλλά τώρα να διδάσκει αφρικάνικο χορό ήτανε λίγο γελοίο το πράμα. Γιατί δ(ντ)ε:::ν ερχόμουνα να διδάσκω μπαλέτο, ντάξει μπαλέτο είναι TEXNH, και μεγάλη τέχνη. Αλλά όταν ο άλλος έρχεται και του δείχνεις δ(ντ)ύο βήματα από το::: αφρικάνικο χορό και δεν μπορεί να το κάνει, πως δ(ντ)εν μπορώ, κάτι τόσο primitive τόσο πρωτόγονο, να μην μπορώ να το κάνω, ήτανε::: σφαλιάρα πώς να σου πω.

Χάφης Ακούρ (Σουδάν): Στην Αφρική είναι, δεν υπάρχει ξεχωριστές λέξεις μουσική(.) και χορό. Είναι μία λέξη. Ακόμα όταν πεθαίνει κανείς:::ς, όταν έχουμε διαδήλωση::, ούτε ό,τι συμβαίνει, και στην εικλησία, ό,τι να συμβεί (μ)πάντα το τραγούδι είναι ενσωματωμένο [στη:::ν

Μαρία Μέντεζ (Γουατεμάλα): Μ' άρεσε] κάθε φορά που πέθανε κάποιος γιατί πέρναγα μπροστά στο σπίτι μου γιατί ήτανε στο δρόμο του νεκροταφείου, μ' άρεσε η ορχήστρα α::: που έτσι έλεγε είναι ωραίο, δηλαδή να πεθαίνεις σε πάνε και με μουσική εννοώ.Α;

Χάφης Ακούρ (Σουδάν): Εκεί όταν πεθαίνει κανείς τι χρώμα φοράνε;

-Οι Ινδ(ντ)ιάνου::: μένουν με τα κόκκινα, με τα:::,με όλα τα χρώματά τους. ε πέθανε κάποιος πέθανε ας πούμε, ενώ εμείς ε::: μας περάσαν το::: μεσογειακό στοιχείο που είναι το μαύρο. [Το μεσογιακό στοι
-ε::: σε μας]

- Ενώ σε σας είναι το λευκό δεν είναι;
- Πανλευκό.
- Λευκό ε ναι.
- Ο θ(σ)άνατος έχει λευκό χρώμα.

Ντάρεκ Ζούχνιακ(Πολωνία): Εγώ ανήκω εδώ. Ελλάδα τη νοιώθ(τ)ω σαν δ(ντ)ική μου χώρα. Την αγαπάω, την εκτιμώ, την θέλω. Δε θέλω να μένε πουθ(τ)ενά άλλου αυτή τη στιγμή. Ούτε Αμερική, ούτε Καναδ(ντ)ά, ούτε πουθ(τ)ενά, ούτε Πολωνία, εδ(ντ)ώ στην Ελλάδα. Δ(ντ)εν είναι μόνο αυτός ο λόγος, επειδ(ντ)ή είναι η κοπέλα μου που την αγαπάω ,είναι Ελληνίδα, δεν είναι αυτός ο μόνος λόγος. Είναι κι αυτός λόγος επειδ(ντ)ή μ' αρέσει η Ελλάδα, πάρα πολύ. Και αυτό που έχουν οι Έλληνες, αυτή τη φιλο:::ξενία, αυτό το::: που σου ανοίγ(κ)ουν το χέρι, που::: σε τραβάνε, που το έχουν χάσει κιάλας πια, αλλά εγώ το βρίσκω, εγώ τα βρίσκω τα χέρια που ξεχωρίζουν και μου φτάνουν αυτά, εγώ δεν θέλω πολλά, δεν θέλω να με:::, όλος λαός μου λέει επειδή είμαι πολωνός, ε άμα είσαι πολωνός είσαι καλός. Χέστηκα δε με νοιάζει αυτό. Εμένα με νοιάζει ορισμένοι άνθ(τ)ρωποι εδ(ντ)ώ να υπάρχουν και να::: με δ(ντ)εχτούν. Αυτό είναι (ια)για μένα (1) φουλ.

Μαρία Μέντεζ (Γουατεμάλα): Αυτό που μ' άρεσε από την Ελλάδα, δηλαδή ε σχέση με άλλες χώρες του κόσμου ε::: ήτανε που δ(ντ)εν είχε αυτή τη βία αστυνομικές κοινωνίας που::: είχαν γ(κ)ίνει τα τελευταία χρόνια:::, χώρες σαν το Παρίσι:: που:: σε κάθε γωνία αφού είχα μία φάτσα έτσι λίγο περιέργα και δ(ντ) ιαφορετική, έπρεπε να μου ρωτήσουν χαρτιά σε κάθε γωνία. Ε, στην Ελλάδα δεν είχα εγώ αυτό το πρόβλημα τότε δεν είχε και πολλούς ξένους. Αλλά αυτά που βλέπω τα τελευταία χρόνια, είναι ότι αυτά τα πράγματα αρχίζουν και αλλάζουν. Κάθε φορά που γυρνάω, γιατί ταξιδεύω πολύ για να πάω Αθήνα, και κάθε φορά που γυρνάω στις 6 το πρωί που κατεβαίνω στη Κρήτη και ξαφνικά να βλέπω το στρατό, δ(ντ)εν είναι το στρατό αλλά είναι ντυμένο σαν ε στρατό κι είναι αστυνομία. Και να διαλέγει το ξένο και να το πάει έτσι και να το πάει έτσι, και ξαφνικά να έρχεται από πίσω κάποιος και::: να λέει: «μπράβο παιδιά καθαρίσατε τη χώρα μας». Εγώ το βιώνω σα μία γροθιά στο στομάχι.

Ντάρεκ Ζούχνιακ(Πολωνία): Παλιά, όταν κάποιος ήταν ξένος εδ(ντ)ώ σ' αυτήν τη χώρα, ήταν μια χαρά, έτσι δεν είναι; Όλοι τον θ(τ)εωρούσαν φίλο του, δηλαδή αδερφό του. Του::: έσφιγγάν το χέρι. Εγώ παλιά τότε που ημουνα, έμπαινα στο τρόλεϊ, έμπαινα στο λεωφορείο, όπου και θ(τ)α έμπαινα, μίλαγα πολωνέζικα με τους φίλους μου και δ(ντ)εν έβλεπα κανένα να με κοιτάει στραβά. Ενώ τώρα δ (ντ)εν μιλάω, δ(ντ)ε μιλάω. Δε φταίμε μόνο οι ξένοι, η τηλ(ι)εόραση φταίει, η τηλ(ι)εόραση τους λέει τι πρέπει να κάνουν. Όταν τηλ(ι)εόραση ας πούμε πιάνει μια::: ειδησή για κάποιο θέμα, το κακό βαθ(τ)μό δηλαδή, το::: φουσκώνει, το φουσκώνει μέχρι::: το κάνει μια μαλακία έργο τέχνης έτσι δεν είναι;

Μαρία Μέντεζ (Γουατεμάλα): Αποφασίσαμε να κάνουμε κάτι::: για το πόλεμο της Γιουγκοσλαβίας και βεβαίως οι λέξεις, οι::: τις ταμπέλες κι όλα αυτά δεν είχαν νόημα, για μας ήταν η εικόνα, η εικόνα της καταπίεσης δηλαδή μπροστά σε::: μία καταπίεση που είναι τόσο τεράστια, πως ο άνθρωπος νιώθει δηλαδή. Αυτό, αυτό έχει περισσότερη σημασία. Και::: όταν δείχνουμε δηλαδή αυτό το δέντρο, βεβαίως ο καθένας το πήρε όπως ήθελε. Όταν περνάγαμε στο δρόμο μας λέγαν, έτσι θα μας αφήσει ο πόλεμος βρε παιδιά λέγαν μέσα στην αγορά. Γιατί δ(ντ)εν ξέραν, λέγαν αυτοί είναι φυγάδες ή τους, ή τους φύγαν((γελάει)). Και γι αυτό για μας ήταν πολύ

σημαντική αυτή η εικόνα δηλαδή:: έτσι. Είμαστε σαν ένα ξύλο στο λαιμό νο, και::: κι αυτό είναι η καταπίεσή μας δηλαδή:: (2) αλλά και στο να μπορούμε να κάνουμε αυτό, αυτή είναι η ελευθ(τ)ερία μας((γελάει)). Κι αυτό είναι το σημαντικό.

Ζαπόρα υιός(Πολωνία): Στο σχολείο κανονικά, μπορώ να πω ότι::: μου φέρονται σαν έλληνας, με νοιώθουν σαν έλληνα .Ε::: όλοι οι φίλοι μου και οι καθηγητές, δεν έχω κανένα πρόβλημα μαζί τους((γελάει)). Καταλαβαίνουν ότι::: θέλω να μάθω.

Ζαπόρα πατέρας(Πολωνία): Αποφασίζαμε να::: να μείνουμε εδ(ντ)ώ στην Ελλάδα(ντ)α για μόνιμα, όχι::: για να::: βγ(κ)άλουμε ε::: (2) πέντε δε(ντ)::: δ(ντ)έκα φράγκα και να φύγουμε στη Πολωνία όπου::: άρχιζε να καλυτερέψει η ζωή και ξέρω γ(κ)ω διάφορα πράγματα γίνονταν στην Πολωνία αλλά εμείς αποφασίζαμε να μείνουμε εδ(ντ)ώ. Ει::: γ(κ)ι αυτό το λόγο στείλαμε το παιδί σε::: ελληνικό σχολείο, και από τότε πηγαίνει αυτός και συνεχίζει συνέχεια σε ελληνικό σχολείο. Υπάρχουν και πολωνικό σχολείο εδ(ντ)ώ και τα παιδιά περισσότερα πάνε σε::: πολωνικό σχολείο, αλλά αυτοί::: θέλουν να φύγουν ενώ εμείς θέλουμε να μείνουμε::: για μόνιμα.

Οικοδόμος μπλε: Εσύ δάξει, δε:: δε θες να γ(κ)υρίσεις κοθενά, εγώ όμως, δ(ντ)ε με:::, δε με σταματήσει κανένας για::: κάτσω δ(ντ)ώ::: χρόνια,(1) να φύγω.

Ζαπόρα πατέρας(Πολωνία): Το μέλλον είναι::: στα παιδ(ντ)ιά έτσι νομίζω γώ, τώρα δεν ξέρω. Γι αυτό κανονίζω γ(κ)ώ:::, για να:::, για να μπορέσει να δ(ντ)ιαλέξει το παιδ(ντ)ί μας, να δ(ντ)ιαλέξει, να::: κανονίσει που θέλει να πάει.

Θωμάς Σίνος μάστορας: Με τη γλώσσα την πολωνική τι κάνει;

-μαθαίνει συνέχεια.

-από ποιον;

-μμμμ από μας.

-από σένα. Είσαι δάσκαλος;(ακούγονται χαμηλά γέλια)

-όχι βέβαια

-α:::, μπράβο, άραγες να ένα θέμα αμέσως

-ναι αλλά υπάρχει, υ-υ-[υπάρχει

-αν γυρίσει] στην Πολωνία θα είναι αγράμματος

-όχι, [δε νομίζω

-είχα εγώ], κάποτε ένα δάσκαλο κι έλεγε ότι, ή αργά ή γρήγορα, ή όλοι μαζί ή ένας ένας, θα γυρίσουμε στην Ελλάδα, και θα είμαστε ελληνικώς Α-ΓΡΑΜ-[ΜΑ-ΤΟΙ.

-Αγ(κ)ράμματοι]

Ζαπόρα υιός(Πολωνία): Σπάνια νιώθω ότι είμαι Πολωνός. Όταν βλέπουμε στην τηλεόραση κανέναν αγώνα. Όταν παίζει ας πούμε Ελλάδα-Πολωνία(2) μπορώ να πω ότι θα τανε::: ακριβώς μισό-μισό(3) αλλά όχι, περισσότερο θα μουννα με την Πολωνική την ομάδα.(1) Ναι, θα μουννα με την Πολωνία, γιατί (.) είμαι ααα, ό,τι κι αν κάνω είμαι Πολωνός. Δεν μπορώ να::: δε μπορώ ν' αλλάξω έτσι με το:::

-για ένα παιχνίδι;

-ναι για ένα παιχνίδι, να γίνω Έλληνας.

Σάβιτς μητέρα (Ουκρανία): Εδ(ντ)ώ στα Χανιά υπάρχει ένα μαγαζίν, σουπερ μάρκετ Moskva εκεί πουλάει ρωσικά, όλα ρωσικά πράμα. Πο-πουλάει πολύ:::, πολύ πάλα, πο:::λύ(σα συλλαβισμό της λέξης) πάρα πολλά βιβλί κι πολλά για παιδ(ντ)ιά. Εμείς συνέχω μ' αγοράσουμε αυτή τα βιβλία, δ(ντ)ιαβάζει παιδιά. Μόνο αυτό, αλλά δ(ντ)εν είναι γραμματική, δ(ντ)εν είναι::: κάποια βιβλία απ' το ιστορία μας.(7)

Σάβιτς πατέρας (Ουκρανία): Αυτή τώρα πιο καλύτερα ξέρει ιστορία το ε
[Ελλάδ(ντ)α...

-Ελληνικά] από δ(ντ)ικό μας, ναι.(2) Στο σχολείο, πάρα πολύ καλά πηγαίνουν.

Σάβιτς μεγάλη κόρη (Ουκρανία): Στην Ουκρανία ο χαρακτήρας των παιδιών είναι πολύ διαφορετικός και νομίζω πως μας αγαπάνε με διαφορετικό τρόπο. Ενώ εδώ που είμαστε::: τώρα σε άλλη χώρα μας θεωρούνε ξένους. Όταν είμαι με τους φίλους μου και παίζω τα ξεχνώ όλα, άλλα όταν είμαι μόνη και δε βγαίνω να παίζουμε, όταν μαλώνουμε:::, νιώθω πως θέλω να πάω στη χώρα μου εκεί και να παίζω με τους δικούς μου φίλους.

Σάβιτς μητέρα (Ουκρανία): Παίρουμε τηλέφωνα σπίτι συνέχεια(1) και::: λέει όλοι φίλοι μας, αν μπορείτε, να προσπαθ(τ)είτε να μένετε ακόμα(.) ε(ι)κεί, επειδ(ντ)ή εδ(ντ)ώ δ(ντ)εν έχει τίποτα. Δ(ντ)εν υ(ε)πάρχει μέλλον τώρα για παιδ(ντ)ιά.

Παππάς πατέρας (Αλβανία): Ο Αλέξανδρος,ε, έφυγ(κ)ε απ' την Αλβανία, γεννήθηκε σ' αυτή τη χώρα, αλλά η πατρίδα του νομίζω που θα είναι η Ελλάδα. Δε ξέρω τι μπορεί να γίνει αλλά αυτά τα χ(κ)ρόνια που θα ζήσω εδώ, για μένα, το θεωρώ σα μία 2^η πατρίδα. Εγώ χαίρομαι γιατί μεγάλωσα τα παιδιά μου εδώ που πήρανε αυτή την μόρφωση που έχει και αυτή η χώρα.

Παππάς υιός (Αλβανία): Βγαίνω στους δρόμους αισθάνομαι σαν είμαι, σαν να 'ναι δικός μου ο δρόμος. Δε λέω ότι::: εγώ είμαι ξένος, δεν ανήκω εδώ(1) και::: πρέπει να είμαι κάπου αλλού, δε το βλέπω αυτό πιστεύω ότι(1) εδώ μεγάλωσα κυρίως, εδώ πήρα τις βάσεις μου, τη γλώσσα, τις γνώσεις, την τρόπο σκέψης, αυτά όλα, τα, τα::: δέχτηκα, τα πήρα εδώ πέρα σ' αυτή τη χώρα. Γι αυτό δεν μπορώ να πω ότι είμαι από κάπου αλλού.

Παππά μητέρα (Ρωσία): Στη μόρφωση προσπαθούμε πάρα πολύ και το βλέπω το πιο σημαντικό είναι αυτό (γ)ια ένα παιδί, να μεγαλώνει. Δηλαδή μπορεί να του λείπει(.) κανένα ρούχο, κανένα άλλο πράγμα αλλά να μη του λείπουν τα βιβλία να μη του λείπουν(.) οι γ(κ)νώσεις. Και το βλέπω πολύ πιο σημαντικό αυτό και προσπαθούμε να(1) να:::, δηλαδή και στα παιδιά να::: να μπει αυτή:::(.) η ιδέα και αυτή η σκέψη.

Παππάς πατέρας (Αλβανία): Ήρθαμε να συνεχίζουμε τη ζωή με άλλο επίπεδο, δεν ήρθαμε να βάλουμε το::: , να βγ(κ)άλουμε το ψωμί ας πούμε. Α, αυτό ήτανε δηλαδή, κάτι που μας τράβηξε να μπούμε τόσο μέσα σε αυτή τη χώρα και να αγ(κ)απάμε, να αγαπάμε αυτή τη χώρα.

Ζαπόρα πατέρας (Πολωνία): Ό(πο)ταν ήρθαμε στην Ελλάδα μας βλέπανε σαν ξένους. Τώρα που::: ξανά:::, ξαναπήγαμε στην Πολωνία μετά από δ(ντ)έκα χρόνια, πάλι μας βλέπανε::: όχι για Πολωνούς, μας βλέπανε σαν ξένους, σαν,σα:::, σαν Έλληνες, πώς να το πω και::: (.) αυτό είναι παράξενο για μένα, γιατί::: γ(κ)υρίζεις στη χώρα σου και σου λένε για πες μας κάτι σ' ελληνικά. Λέω τώρα γ(κ)ιατί:::, Πολωνός δεν είμαι; Και::: λέω τζ μη με περάσετε σα μαϊμού τώρα εεε, εντάξει, ζήσαμε κάποια χρόνια εκεί αλλά:::, αλλά πάλι είμαστε πολωνοί, ακόμα, ακόμα που λέει λόγ(κ)ος.

Ζαπόρα μητέρα (Πολωνία): Αυτές δ(ντ)ουλειές που είχα κάνει ήτανε πάρα πολύ καλές δ(ντ)ουλειές επειδή οι οικογένειες ήταν πάρα πολύ καλές και δεν ένιωθ(τ)α πολύ ποτέ όταν είμαι μια::: ξένη κοπέλα. Ε::: είχα και το κλειδ(ντ)ί μπορούσα να μπω στο σπίτι, κανένας δεν κοίταζε τι κάνω και πώς κάνω και::: περάσα σα να είμαι στο δ(ντ)ικό μου σπίτι, ποτέ δεν νιώτσα ια να μη είναι στο σπίτι μου.

Χάφιζ Ακούρ (Σουδάν): Βέβαια είναι πολλά τα χρόνια που::: ήμ(α)ουνα εδώ στην Ελλάδα και το πιο::: συγκινητικό κάθε φορά που κατεβαίνω κάτω (.) και αν(ε)αζητά τα::: παιδιά που μεγάλωσα μαζί τους(.) βλέπω ότι::: κάθε χρόνο η::: απόσταση μεταξύ μας μεγαλώνει. Πια δεν τους καταλαβαίνω, δε με καταλαβαίνουνε, δυστυχώς υπάρχουνε τα θετικά και τα αρνητικά (.) μέσα σ' αυτό. Φύγ(κ)αμε απ' το Σουδάν, τ' αφήσαμε σε κάποια συγκεκριμένη μορφή και βέβαια αλλάζει συνεχώς, θ(σ)έλουμε όταν γυρίζουμε πίσω να το βρούμε όπως είναι και βέβαια ζητάμε πολλά.(2) Ε(ι)δώ στην Ελλάδα(1) σαν ξένος (.) έχω μεγάλη ελευθερία(1), έχω μάθει μια γλώσσα πολύ καλά(.), απ' την άλλη(.) αισθ(τ)άνομαι σα να::: έχω χάσει και την ταυτότητά μου. Ούτε:::, ούτε Έλληνας είμαι, ούτε Σουδ(ντ)ανός είμαι, και::: για το μέλλον δε ξέρω.

Ντάρεκ Ζούχνιακ(Πολωνία): Θέληση, άμα θέλεις κάτι να κάνεις ό,τι θέλεις. Είναι απλό(3). Και γω αυτό που θέλω, για την ώρα (.) κάνω αυτό. Θέλω να βάφω, να είμαι σε όλα τα βαψίματα, σε όλης της Ελλάδ(ντ)ος σωστός, ο καλύτερος, όχι μόνο να βάφω με τα βου με τη βούρτσα, να κάνω ό,τι ό,τι θέλει ο πελάτης. Να κάνω::: stocka veneziana να κάνω::: ό::,τι θέλει σχέδια, να κάνω ό,τι θέλεις,ε::: και γ(κ)ω είμαι::: πως το λέν, εντυ::: -εντυπω-(καθαρίζει το λαιμό του και μετά ακούγεται εντυπωσιασμένος) -εντυπ(σ)ωσιασμένος άμα κάποιος θα::: θεωρεί το εαυτό μου ότι είμαι, θ(τ)α μου πει αυτό Ντάρεκ, σωστός, Δ(ντ)αρείος σωστό, μπράβο σου, μ' άρεσε πάρα πολύ η δουλειά σου που έκανες και γω (θ)α μαι μια χαρά, και γω απ' αυτή τη στιγμή νιώθ(τ)ω φοβερός. Ε τι να κάνουμε, δεν είμαστε τώρα πια::: για::: να πάω εγ(κ)ώ στο φεγγάρι, εγώ είμαι τώρα αυτά, ν' αποδ(ντ)είξω ότι εδ(ντ)ώ σε αυτά που μπορώ, να μου, κάποιος να μου πει μπράβο Ντάρεκ, μπράβο, για ένα μπράβο ζούμε έτσι δεν είναι; Και μ' αρέσει πάρα πολύ το μπράβο, να μου λέει κάποιος μπράβο Ντάρεκ, έτσι; Πες μου κι εσύ!
-Μπράβο Ντάρεκ
-Μπράβο σου!

Μαρία Μέντεζ (Γουατεμάλα): Η Ελλάδα πάει προς το δρόμο το πολύ πολιτισμένο, που σημαίνει Ευρώπη, δηλαδή μ' ένα σπάνιαν τρόπο ζωής όπως και η Αμερική και μεγάλες εεε μεγάλες χώρες(1) και::: ενώ εγώ έρχομαι από μία χώρα που::: όταν πας στα χωριά ειν έχει άλλη σχ(κ)έση με το χρόνο, άλλη σχέση με τα πράγματα δηλαδή. Δε χρειάζονται τίποτα, ζούνε με πολύ λίγα.

Χάφιζ Ακούρ (Σουδάν): Ε(ι)δώ πέρα::: ο χρόνος έχει άλλη αξία, είναι::: και σα να τρέχει, δηλαδή είναι σα να έχει μεγάλη τα, μεγαλύτερη ταχύτητα.

- Στο χορό(1), όταν εγκαταλείπεις την ταχύτητα, δηλαδή το βασικό είναι να::: να ηρεμείς,(1) γιατί τι γίνεται, το σύγχρονο πολιτισμό, και όταν μιλάω σύγχρονο πολιτισμό είναι σε όλο το κόσμο, είναι περισσότερα κάνεις, περισσότερα αξίζεις ας πούμε. Και τότε όλοι έχουνε αυτή τη:::ν, τη φοβερή::: ανάγκη να κάνουν χ(κ)ιλιάδες πράγματα νο? Αυτό όταν βλέπεις στο χορό ένας άνθρωπος που κάνει σαράντα πράγματα, δεν είναι ωραίο, όταν κάνει ένα συγ(ν)κεκριμένο και το κάνει χρησιμοποιώντας το χρόνο α:, δηλαδή α-αυτό το::: αφαιρετικό που::: οι μάγοι της Αφρικής το έχουν πολύ όταν χορεύουν, δ(ντ)ηλαδ(ντ)ή και οι χορευτές που είναι έτσι αργοί και ξαφνικά μπορούν να σου κάνουν ένα άλμα στον αέρα ή δύο τρεις νο? άλλα δε θ(τ)α::: κάνουν χιλιάδες πράγματα, περισσότερα κάνεις περισσότερα αξίζεις ας πούμε. Γι αυτό όλοι τα παιδιά τώρα πού τους έχο(υ)ν, φροντιστήρια να κάνουν αυτό, αυτό, αυτό, αυτό, πια είναι πνι-πηγμένοι και έχουν οχτώ χρονών.

(τσουγκράνε και λένε άντε στην υγεία μας)

Θωμάς Σίνος μάστορας: Η γενιά η δική μας ήτανε τυχερή και άτυχη.

Πέστε και κάτι ρε, μια φορά καλή πατρίδα δε θα πείτε.

Γίνανε πάρα πολλά απ' το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και μετά, όλη αυτή την εξέλιξη που ήτανε πολύ απότομη και ραγδαία. Μάθαμε, όχι πολύ στο χρήμα,

(2)περισσότερο δηλαδή στη φιλία και όχι στο χρήμα.(ακούγεται:-στη φιλία-βέβαια)

Αυτά τα πράγματα:::, όσο πάει και σβήνουνε, δεν υπάρχει περίπτωση, γιατί::: ε σήμερα, μετράει δηλαδή το χρήμα και όχι(.) η ζωή. Η νέα γενιά το έχει εντελώς διαφορετικό. (ακούγεται:καμία σχέση)Είναι δηλαδή, πως θα οικονομήσω και όχι (.) πως θα ζήσω.

Ντάρεκ Ζούχνιακ (Πολωνία): Άμα δεν υπάρχει έρωτας, δεν υπάρχει ζωή, δηλαδή η ζωή είναι τι; Άμα δεν αγ(κ)απιόμαστε κάποιον, η ζωή είναι χάλια, εντελώς. Ποιος αγαπάει όμως κάποιον στη ζωή, τώρα, συγ(ν)κεκριμένα; Όλοι κυνηγάμε τι; Τα χρήμα, τη καριέρα μας, να αποκτήσουμε ό,τι περισσότερα, ό,τι περισσότερα και σκεφτόμαστε...τι σκεφτόμαστε;

Πίνακας καταμέτρησης λαθών ανά χαρακτήρα.

ΟΝΟΜΑ	ΛΕΞΕΙΣ	ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ/ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ	ΤΟΝΙΣΜΟΣ	ΓΕΝΙΚΑ**	ΝΤ ΑΝΤΙ Δ*	Σ ΑΝΤΙ Θ*	ΜΠ ΑΝΤΙ Π*	CH ΑΝΤΙ Σ*	ΓΚ ΑΝΤΙ Γ*	Τ ΑΝΤΙ Θ*	Χ ΑΝΤΙ Κ*	Κ ΑΝΤΙ Χ*	ΣΥΝΟΛΟ	ΛΑΘΗ/ΛΕΞΕΙΣ
Χάφιζ Ακούρ	995	10	1	20	2	8	4	1	5				51	5,13%
Ντάρεκ Ζούχνιακ	1292	13		8	50				12	14			97	7,51%
Παππας Πατέρας	331	3	1	3	1			1	5		2	2	18	5,44%
Παππά Μητέρα	182	2	1	2					2				7	3,85%
Παππας Υιός	229	1											1	0,44%
Μαρία Μέντεζ	1125	28	1	8	15				1	2		3	58	5,16%
Σάβιτς Πατέρας	69	8		2	3					2			15	21,74%
Σάβιτς Μητέρα	174	18	2	10	24					3			57	32,76%
Σάβιτς Κόρη	335												0	0,00%
Ζαπόρα Πατέρας	565	16		12	22				17	6			73	12,92%
Ζαπόρα Μητέρα	107	5		4	8				1				18	16,82%
Ζαπόρα Υιός	101	1											1	0,99%

*Πρόκειται για τις παραφθορές κάποιων συμφώνων που προφέρθηκαν διαφορετικά από το σωστό τρόπο κατά την ελληνική.

**Πρόκειται για όλα τα κάποια λάθη που κάνουν οι χαρακτήρες και τα οποία δεν εμπίπτουν σε καμία από τις προβλεπόμενες κατηγορίες.

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Τηλ. 210 - 92 01 001
ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ

--	--	--

